

Nenad Cambj:
Postignuća
Književnog kruga

STR.10-11

Tomislav Raukar:
Srednjovjekovni grad
na istočnom Jadranu

STR. 12-13

Ludwig Steindorff:
Duh statuta
dalmatinskih komuna

STR.14-15

god IV.
broj 34.
24. rujna
A.D. 2012.
www.unist.hr

universitas

list Sveučilišta u Splitu

Značaj 700 obljetnice Splitskog statuta

Ivan Pavić, rektor

Sedam stoljeća Statuta grada Splita jedna je od onih obljetnica u kojima se zrcale svekolika nastojanja generacija i generacija da na našim prostorima izgradimo zajednicu ljudi odgovornih za svoju slobodu. Sedam stotina godina od prve pravne kodifikacije svih javnih i privatnih odnosa u našem Gradu izvanredan su poticaj da se obnove istraživanja izvora, da se dosegnu nove znanstvene sinteze, i da se u najširoj javnosti osvijesti istinski značaj pravne povijesti za naš grad i za našu državu.

Aktualnost splitskog Statuta

Od svojeg postanka najvažnija je uloga gradova bila i ostala zaštita svojih stanovnika i civiliziranje vlastite okoline. No gradovi nisu bili samo utočišta pred vanjskom opasnošću, nesigurnošću i oskudicom. Zbog neusporedivog intenziteta ljudskih veza koju sa sobom donosi urbanitet, gradovi su bili i ostali izvori i pozornica najviših ljudskih pregnuća za slobodom, pravdom i ljepotom. U toj temeljnoj značajci i obavezi današnji se Split bitno ne razlikuje od Splita od prije 700 godina. U tom smislu upoznavanje sa najvažnijim datumima i dostignućima vlastite prošlosti današnjim Splićanima itekako može pomoći u promišljanju budućnosti Grada.

Komunalna autonomija, kao što argumentirano pokazuju istraživanja ondašnjega života, imala je puno šire značenje od današnje lokalne samouprave. Splitski je Statut regulirao sva područja života, koja su danas određena zakonodavnom, sudske i izvršne vlasti države. U doba nastanka i važenja Statuta tako je bilo i moralo biti jer država u današnjem smislu nije postojala. No danas se situacija uvelike obrće: civilizacijski dozezi i obaveze razvoja danas nalažu širenje lokalne autonomije u mnogim pravcima o kojima nas splitski Statut itekako može potaknuti i poučiti. Dakle, bilježenje ovog povijesnog datuma nije privatna proslava nekolicine specijalista, nego stvar od najšireg javnog interesa. Zato je odluka našeg Pravnog i Filozofskog fakulteta da se u obilježavanju ove obljetnice povežu sa Književnim krugom, jednom od najvažnijih i najzaslužnijih gradskih institucija, više nego plodna.

Nacionalni značaj obljetnice

No širina značaja ove obljetnice nipošto se ne može smjestiti u gradske zidine. Nacionalni značaj komunalne tradicije na istočnoj obali Jadrana u današnje vrijeme postaje sveočitiiji. Dalmatinske komune nastaju na istočnom Jadranu a ne na kontinentalnom dijelu hrvatskoga prostora jer je doticaj slavenski i hrvatskih tradicija s kasnom antikom, rimskim pravom, mediteranskim kulturama i komunikacijama... bio moguć samo u gradovima na dalmatinskoj obali koji su imali neprekinutu vezu s antikom. Srednjovjekovni život raste na tim temeljima i širi se u obalno zaleđe, u kolijevku hrvatske države relativno brzo kako to pokazuje, primjerice, Poljički statut.

U tom smislu nema nikakve sumnje da su statuti dalmatinskih gradova 'jedan od temeljaca' hrvatske pravne povijesti i kulture. Danas je to značajno ne samo zbog spomenute potrebe za unutarhrvatskom decentralizacijom, nego stoga što ulaskom u Europu, i premještanjem naših težišta s Balkana prema Zapadu i Mediteranu, nastavljamo istu onu tradiciju u kojoj su nastali i statuti istočnojadranskih gradova. Toj ranoj pripadnosti europskoj pravnoj kulturi vraćamo se, dakle, kada jadranski prostor ponovno dobiva osobitu ulogu u našim eurointegracijama, kao što je to bilo i u doba kojega se sjećamo u ovoj obljetnici. Tada je bio ključan položaj jadranskih gradova između zaleđa, koje je im je osiguravalo opstanak i ekonomski i demografski, i mediteranskih komunikacija koje su osiguravale duhovne, ekonomske i kulturne veze s najrazvijenijim europskim prostorima. A ono najvrjednije s čime ulazimo u Europu i danas je obalni prostor.

Sveučilište u Splitu je preko Pravnog i Filozofskog fakulteta, zajedno s Književnim krugom, s pravom i s razlogom preuzelo glavnu ulogu u obilježavanju ove prevažne obljetnice. U toj prilici još smo se jednom dužni prisjetiti profesora Antuna Cvitanića, prvog profesora emeritusa našega Sveučilišta, koji je najzaslužniji za promociju značenja Splitskog statuta. Našoj novoj akademskoj generaciji, čiji je glavni zadatak podići kvalitetu znanstvenog i pedagoškog rada, baš Antun Cvitanić ostaje znanstvenim, pedagoškim i ljudskim uzorom.

Novi doktori u novom zdanju Medicinskog fakulteta u Splitu

STR. 4-5

TEMA BROJA

700

godina Splitskog statuta

Universitas ♦ list Sveučilišta u Splitu ♦ **urednički kolegij** ♦ Petar Bačić ♦ Darija Bralić ♦ Tomislav Čizmić-Marović ♦ Irena Drmić-Hofman ♦ Toni Gamulin ♦ Jure Jerić ♦ Suzana Kačić - Bartulović ♦ Snježana Knezić ♦ Lena Malešević-Perović ♦ Ante Mihovilović ♦ Jelena Mrkonjić ♦ Sandro Nižetić ♦ Ivan Perković (Zagreb) ♦ Leida Rizvan Sikimić ♦ Petra Šimundić ♦ Ivan Romić ♦ Sagita Mirjam Sunara ♦ Stipe Vudrag ♦ Antonija Žaja ♦ **fotografije** ♦ cropix ♦ **art direktor** ♦ Žarko Tičinović ♦ **glavni urednik** ♦ Duško Čizmić Marović ♦ **izdavač** ♦ Sveučilište u Splitu ♦ **za izdavača** ♦ prof.dr.sc. Ivan Pavić, rektor ♦ **kontakt** ♦ Livanjska 5/IV ♦ tel 021/558 263 ♦ fax 021/558 262 ♦ universitas@unist.hr ♦ www.unist.hr/universitas

sa sveučilišta

Natječaj za izradu vizualnog identiteta Rektorskog zbora RH

Rektorski zbor Republike Hrvatske raspisuje Natječaj za izradu vizualnog identiteta Rektorskog zbora RH. Tekst i uvjete Natječaja pogledajte ovdje. Pravo natjecanja imaju studenti i kandidati koji su diplomirali na nekom hrvatskom visokom učilištu, a rok za predaju natječajne dokumentacije je do 31. listopada 2012. godine.

Dodjeljuju se tri nagrade i to za: 1. mjesto – 10.000 kn, 2. mjesto – 5.000 kn i 3. mjesto – 2.000 kn. S kandidatom čiji je

rad osvojio 1. mjesto Natječaja sklapa se Ugovor o izradi vizualnog identiteta Rektorskog zbora Republike Hrvatske.

Svaka prijava mora sadržavati:

Prijavni obrazac koji sadržava šifru i osnovne podatke o autoru; - Izjavu o autorstvu; Rad prema tehničkim uvjetima navedenim u trećem dijelu ovog Natječaja. Za sve dodatne informacije molimo da se obratite mailom na adresu: paula.pavletic@unizg.hr

Sudjelujte u Split Innovation Hub Experimentu

Student ste ili mladi znanstvenik? Želite svoj kreativni potencijal i intelekt isprobati u poslovnom svijetu? Možda imate konkretnu ideju, ali niste sigurni što je idući korak? Prijavite se i sudjelujte u Split Innovation Hub Experimentu koji organizira Ured za transfer tehnologije Sveučilišta u Splitu (UTT) uz potporu Veleposlanstva Sjedinjenih američkih država i Europske poduzetničke mreže (EEN). Prvi niz radionica (3.10. – 5.10.2012.) pomoći će Vam uobličiti svoje ideje u poslovni model koji ćete razradivati uz potporu mentora i UTT-a. U drugom nizu radionica (7.11. – 9.11.) svoje ćete poslovne modele testirati i dokazivati ispred

mladih poduzetnika koji su proces pokretanja vlastite tvrtke već prošli. Od najzanimljivijih imena hrvatske start-up scene saznat ćete kako financirati projekte te pripremiti uspješan „pitch“ kojim ćete privući investitore, klijente ili partnere.

Registracija je individualna, no ukoliko već imate tim svakako ste svi dobrodošli, a ukoliko nemate ovo je prilika da ga pronađete. Za registraciju ispunite kratki upitnik na Internet stranici <http://goo.gl/x56Ni>. Za više informacija i program posjetite web stranice Ureda za transfer tehnologije <http://utt.unist.hr> ili nam se javite emailom na een@utt.hr i telefonom na 021/30 24 30.

Radionica dvaju FP7 projekata EU: BalkanGEONet i Observe

Sveučilište u Splitu, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije domaćin je radionice dvaju FP7 projekata EU: BalkanGEONet i Observe, koja će se održati u ponedjeljak i utorak, 24. i 25. rujna 2012., s početkom u 9 sati.

Dvodnevna radionica će se održati na Fakultetu građevinarstva, arhitekture i geodezije, Matice hrvatske 15.

Sve detalje radionice možete pogledati na web stranici projekta: <http://www.balkangeo.net/>

SVEUČILIŠTE U SPLITU
POMORSKI FAKULTET

RASPISUJE NATJEČAJ ZA IZBOR

Jednog nastavnika u znanstveno-nastavnom zvanju i na radnom mjestu docent u znanstvenom području tehničkih znanosti, polju tehnologije prometa i transport, grani pomorski i riječni promet. Pristupnici na natječaj moraju ispunjavati uvjete iz Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju („Narodne novine“ broj: 123/03, 198/03, 105/04, 174/04. i 46/07.). Uz prijavu na natječaj pristupnici su dužni priložiti: životopis, preslik odgovarajuće diplome, dokaz o hrvatskom državljanstvu, prikaz znanstvene, nastavne, odnosno stručne djelatnosti te, separate radova relevantnih za izbor Na natječaj se mogu javiti osobe oba spola. Rok za podnošenje prijave je 8 (osam) dana od dana objave natječaja. Nepravodobne i nepotpune prijave na natječaj neće se razmatrati. Prijave s dokazima o ispunjavanju uvjeta natječaja šalju se na adresu: Pomorski fakultet u Splitu, Zrinskih-Frankopanska 38, Split.

ISPRAVAK NATJEČAJA

objavljenog u Slobodnoj Dalmaciji od 6. srpnja 2012.: U točki 1. brišu se riječi, grani kineziološka edukacija“ a dodaju, „za predmet Tjelesna i zdravstvena kultura“. U ostalim dijelovima Natječaj ostaje nepromijenjen.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
PMF

RASPISUJE NATJEČAJ ZA IZBOR

1. jednog nastavnika u znanstveno-nastavno zvanje i radno mjesto redovnog profesora, za znanstveno područje tehničkih znanosti, polje elektrotehnika, grana elektroenergetika;
2. jednog nastavnika u znanstveno-nastavno zvanje i radno mjesto docenta ili izvanrednog profesora, za znanstveno područje prirodnih znanosti, polje geofizika, grana meteorologija s klimatologijom;
3. jednog nastavnika u znanstveno-nastavno zvanje i radno mjesto docenta ili izvanrednog profesora, za znanstveno područje prirodnih znanosti, polje kemija, grana anorganska kemija, za predmete Opća kemija i Osnove kemije;
4. jednog suradnika u suradničkom zvanju i radnom mjestu asistenta na određeno vrijeme, do povratka djelatnice s rodiljnog dopusta, za znanstveno područje prirodnih znanosti, polje matematika.

Pristupnici trebaju ispunjavati uvjete propisane Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 46/07). Pristupnici pod t. 1. do 3. uz prijavu prilažu: životopis, presliku domovnice, presliku diplome o stečenoj odgovarajućoj stručnoj spremi odnosno akademskom stupnju, prikaz znanstvene, nastavne odnosno stručne djelatnosti, popis radova, radove, odnosno separate radova relevantnih za izbor (životopis, prikaz znanstvene, nastavne odnosno stručne djelatnosti, popis radova potrebno je dostaviti i na CD-u). Pristupnici pod t. 4. uz prijavu prilažu: životopis, presliku domovnice, presliku diplome o stečenoj odgovarajućoj stručnoj spremi, prijepis ocjena s prosjekom. Prijave se dostavljaju u roku od 8 dana od dana objave natječaja, na adresu: Sveučilište u Splitu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Teslina 12, 21 000 Split. Na natječaj se mogu prijaviti osobe oba spola. Nepravovremene i nepotpune prijave neće se razmatrati. O rezultatima natječaja pristupnici će biti obaviješteni u zakonskom roku.

SVEUČILIŠTE U SPLITU FILOZOFSKI FAKULTET

RASPISUJE NATJEČAJ

1. za izbor jednog nastavnika u znanstveno-nastavno zvanje i na odgovarajuće radno mjesto izvanrednog ili redovnog profesora za znanstveno područje humanističkih znanosti, polje povijest, grana hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest,
2. za izbor jednog nastavnika u znanstveno-nastavno zvanje i na odgovarajuće radno mjesto izvanrednog profesora za znanstveno područje društvenih znanosti, polje psihologija,
3. za izbor jednog nastavnika u znanstveno-nastavno zvanje i na odgovarajuće radno mjesto docenta za znanstveno područje humanističkih znanosti, polje filologija, grana opće jezikoslovlje (lingvistika),
4. za izbor jednog nastavnika u znanstveno-nastavno zvanje i na odgovarajuće radno mjesto docenta za znanstveno područje društvenih znanosti, polje kineziologija, grana kineziološka edukacija,

5. za izbor jednog suradnika u suradničko zvanje i na odgovarajuće radno mjesto višeg asistenta za znanstveno područje društvenih znanosti, polje sociologija, grana posebne sociologije,
6. za izbor četiri nastavnika u naslovno znanstveno-nastavno zvanje docenta ili više za znanstveno područje humanističkih znanosti, polje povijest umjetnosti, grana povijest i teorija likovnih umjetnosti, arhitekture, urbanizma i vizualnih komunikacija,
7. za izbor jednog nastavnika u naslovno nastavno zvanje predavača za znanstveno područje humanističkih znanosti, polje filologija, grana anglistika.

Svi pristupnici trebaju ispunjavati uvjete iz Zakona o radu (NN, br. 149/09. i 61/11.), uvjete iz Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN, br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 2/07. - Odluka USRH, 46/07., 45/09. i 63/11.) i na njima utemeljenim propisima, kao i uvjete iz drugih propisa.

Na Natječaju mogu ravnopravno sudjelovati pristupnici oba spola. Pristupnici za izbor, uz prijavu na natječaj, trebaju priložiti:

- životopis,
- presliku domovnice,
- preslike odgovarajućih diploma,
- prikaz znanstvene, nastavne, odnosno stručne djelatnosti,
- popis radova,
- radove, odnosno separate radova relevantnih za izbor.

Napomena: sva dokumentacija, osim radova, predaje se u dva primjerka, a životopis, prikaz znanstvene, nastavne, odnosno stručne djelatnosti i popis radova uz tiskani trebaju biti dostavljeni i u elektroničkom obliku (na CD-u u 1 primjerku).

Rok za podnošenje prijave je 8 (osam) dana od dana objave Natječaja u Narodnim novinama.

Prijave s dokazima o ispunjavanju uvjeta natječaja dostavljaju se osobno u pisarnicu Fakulteta ili šalju poštom na adresu: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Sinjska 2, 21 000 Split.

Nepravovremene i nepotpune prijave neće se razmatrati. O rezultatima natječaja pristupnici će biti obaviješteni u zakonskom roku.

Prof. dr. sc. Joško Božanić
izabran je u znanstveno-nastavno zvanje redovitog profesora u trajnom zvanju za znanstveno područje Humanističkih znanosti, polje Filologija, grana Kroatistika.

Prof. dr. sc. Slavomir Stankov
izabran je u znanstveno-nastavno zvanje redovitog profesora u trajnom zvanju za znanstveno područje Tehničkih znanosti, polje Računarstvo, grana Umjetna inteligencija.

Dr. sc. Josip Belamarić
izabran je u znanstveno-nastavno zvanje redovitog profesora za znanstveno područje Humanistike, polje Povijest umjetnosti, grana Povijest i teorija likovnih umjetnosti, arhitekture, urbanizma i vizualnih komunikacija.

Prof. dr. sc. Merica Glavina Durdov
izabrana je u znanstveno-nastavno zvanje redovitog profesora (1. izbor) za znanstveno područje Biomedicine i zdravstva, polje Kliničke medicinske znanosti, grana Patologija.

Prof. dr. sc. Dragan Primorac
izabran je u znanstveno-nastavno zvanje redovitog profesora (1. izbor) za znanstveno područje Biomedicine i zdravstva, polje Kliničke medicinske znanosti, grana Pedijatrija.

Dr. sc. Željko Garača
izabran je u znanstveno-nastavno zvanje redovitog profesora (1. izbor) za znanstveno područje Društvenih znanosti, polje Ekonomija, grana Poslovna informatika.

Splitski studenti prikupljali sredstva za malu Stephanie

Piše:
BERNARDA PRIVŠEK

Donacije za petogodišnju Stephanie iz Zadra koja boluje od teške bolesti mozga, Arnold – Chiari malformacije i potrebna joj je operacija u Chicagu zakazana za 27. rujna 2012 proteklih su se dana prikupljale diljem Hrvatske. Na splitskoj je Rivi u petak 21. rujna, od 10 do 20 sati, prikupljanje sredstava organizirala gospođa Diana Šimac Materić, a volonteri

jom, uplatili su na desetke tisuća kuna izravno na račun. Splitski studenti su pokazali pravo srce. Judita Jelovac, Lana Hana Ješić, Lana Begić, Gloria Anzulović, Nino Pleština, Stipe Vladimir i Marin Kraljević su imena nekoliko studenata koji su najviše vremena proveli u organizaciji i sudjelovanju u akciji. Pravi broj studenata koji su sudjelovali je gotovo tri puta veći. “Kako je istaknula Ana Jerković, studentica splitskog Filozofskog fa-

su bili brojni splitski studenti. O uspješnosti akcije i dobroj volji Splitskana smo pitali suorganizatora, studenta Pravnog fakulteta u Splitu, Vicu Pleštinu: „S obzirom na kratak period koji nam je bio na raspolaganju, budući da se idućeg dana trebao uplatiti novac, a proces za dobivanje potvrde za sakupljanje pomoći je dug i kompliciran, ukupna svota od 36. 666 kuna premašila je naša očekivanja.“

Mnogobrojni ljudi i tvrtke, potaknuti našom akci-

kulteta te članica udruge S4, osim kutije za donacije, proslaznici su mogli zapisati poruke potpore za Stephanie i njezinu obitelj u bilježnicu koja će biti poslana zajedno s novcem. Ovu hvalevrijednu akciju produljuju studenti Pere Eranović s Umjetničke akademije i Toni Ljubić s FESB-a organiziranjem humanitarnog koncerta zakazanog za 26. rujna u klubu “O’Hara” čiji prihod od ulaznica i donacijskih kutija unutar kluba ide na račun obitelji oboljele djevojčice.

20. Međunarodna konferencija SoftCOM 2012

Međunarodna znanstvena konferencija o softveru, telekomunikacijama i računalnim mrežama SoftCOM 2012 svečano je otvorena u srijedu, 12. rujna u hotelu Radisson Blu. Konferencija SoftCOM ove godine obilježava 20 godina postojanja, a za vrijeme njenog trajanja od 11. do 13. rujna stručnjaci i znanstvenici iz 32 zemlje će predstaviti i čuti izlaganja na nizu stručnih radionica, tu-

torijala te na Gospodarskom forumu za područje ICT-a.

SoftCOM se održava u organizaciji Fakulteta elektrotehnike strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Splitu, uz tehničko kosponsorstvo najutjecajnije svjetske udruge za promicanje znanstvenog i stručnog rada na području elektrotehnike i računarstva - IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers).

NOVI DOKTORI ZNANOSTI MEDICINSKOG FAKULTETA

Željko Bušić

rođen 1957. u Imotskom; doktorat na temu „Stabilizacija kralješnice nakon laminektomije u štakorskom modelu neuropatske boli“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje temeljne medicinske znanosti, grana anatomija; mentor Damir Sapunar, MEFST

Gordan Džamonja,

rođen 1965. u Sarajevu; doktorat na temu „Odgovor simpatičkog živčanog sustava na maksimalne apneje s i bez glosfaringealne insuflacije“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje temeljne medicinske znanosti, grana fiziologija čovjeka; mentor Željko Dujić, MEFST.

Mladen Krnić

rođen 1970. u Splitu; doktorat na temu „Usporedba akutnih učinaka crnog vina, piva i vodke na hiperoksigijom inducirani oksidacijski stres i smanjenje elastičnosti arterijske stijenke u zdravih ispitanika“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje temeljne medicinske znanosti, grana farmakologija; mentor Jonatan Vuković, MEFST.

Ivana Marasović Šušnjara

rođena 1969. u Sinju; doktorat na temu „Čimbenici mortaliteta uzrokovanog drogama u Županiji u razdoblju od 1986. do 2000. godine, s osvrtom na kvalitetu izvora podataka“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje javno zdravstvo i zdravstvena zaštita, grana javno zdravstvo; mentorica Marija Definis Gojanović, MEFST.

Josipa Radić

rođena 1973. u Metkoviću; doktorat na temu „Utjecaj nutritivnog statusa, modaliteta dijaliznog liječenja i transplantacije bubrega na kognitivne funkcije bolesnika s terminalnim zatajenjem bubrežne funkcije“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje kliničke medicinske znanosti, grana interna medicina; mentor Dragan Ljutić, MEFST.

Maja Rogić

rođena 1982. u Zadru; doktorat na temu „Prilog metodologiji prepoznavanja neurofizioloških biljega u mišićima grkljana izazvanih transkranijalnom magnetskom stimulacijom (TMS) motoričkih područja kore mozga za govor“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje temeljne medicinske znanosti, grana neuroznanost; mentor Vedran Deletis, MEFST.

Mirjana Vučinović

rođena 1962. u Splitu; doktorat na temu „Procjena stupnja nasljednosti strukture EEG-a u spavanju istraživanjem razlika između jednojajčanih i dvojajčanih blizanaca u prva tri mjeseca života“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje kliničke medicinske znanosti, grana pedijatrija; mentorica dr. sc. Biserka Rešić, izvanredni profesor sa MEFST-a.

Irena Zakarija Grković

rođena 1968. u Rijeci; doktorat na temu „Utjecaj izobrazbe zdravstvenih djelatnika rodišta na dojenje“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje javno zdravstvo i zdravstvena zaštita, grana obiteljska medicina; mentorica Mirjana Rumboldt, MEFST.

Trpimir Glavina

rođen 1963. u Splitu; doktorat na temu „Porast plazmatske koncentracije laktata tijekom terapije antipsihoticima“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje kliničke medicinske znanosti, grana psihijatrija; mentor Goran Dodig, MEFST.

Daniela Marasović Krstulović

rođena 1969. u Splitu; doktorat „Povezanost specifičnih pokazatelja i aktivnosti bolesti s dijasistolikom disfunkcijom u bolesnika s reumatoidnim artritisom“; područje biomedicine i zdravstva, polje kliničke medicinske znanosti, interna medicina; mentorica Dušanka Martinović Kaliterna, MEFST.

Ivana Mudnić

rođena 1976. u Livnu; doktorat na temu „Vazodilatacijski i antioksidacijski učinci fenolnih kiselina iz vina, termički obrađenog te intaktnog vina u usporedbi s kupinovim vinom“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje temeljne medicinske znanosti, grana farmakologija; mentor Mladen Boban, MEFST.

Mislav Radić

rođen 1974. u Splitu; doktorat na temu „Uloga Helicobacter pylori infekcije u aktivnosti i težini kliničke slike u bolesnika sa sistemskom sklerozom“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje kliničke medicinske znanosti, grana interna medicina; mentorica Dušanka Martinović Kaliterna, MEFST.

Lovro Uglešić

rođen 1978. u Sisku; doktorat na temu „Utjecaj nevoljnih kontrakcija dišnih mišića na moždanu oksigenaciju tijekom apneje u ronilaca na dah“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje temeljne medicinske znanosti, grana fiziologija čovjeka; mentor dr. sc. Željko Dujić, redoviti profesor sa MEFST-a.

Danijela Budimir

rođena 1982. u Mostaru; doktorat na temu „Odnos antropometrijskih mjera tjelesne mase i masnog tkiva s pokazateljima elastičnosti arterijske stijenke u zdravih ispitanika“; znanstveno područje biomedicine i zdravstva, polje temeljnih medicinskih znanosti, grana farmakologija; mentor prof. dr. sc. Mladen Boban sa MEFST-a.

razvoj

Novi doktori u novom zdanju

Predsjednik Republike Hrvatske prof. dr. Ivo Josipović svečano je otvorio novu zgradu Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, u petak 14. rujna na Križnima. U sklopu svečanosti kojoj su prisustvovali državni i crkveni veliki-dostojanstvenici, društveni i kulturni djelatnici, promovirano je 14 doktora znanosti koji su tu titulu stekli na splitskom Medicinskom fakultetu. Svoju prigodnu riječ uputili su: Ivo Josipović, predsjednik RH, dr. sc. Željko Jovanović, ministar znanosti, obrazovanja i sporta, Paul Vandoren, šef Delegacije Europske unije u Hrvatskoj, prof. dr. Ivan Pavić, rektor Splitskoga sveučilišta, prof. dr. Dragan Ljutić, dekan Medicinskoga fakulteta u Splitu, Ante Sanader, splitsko-dalmatinski župan, Anđelka Visković, dogradonačelnica grada Splita i Marin Barišić, splitsko-makarski nadbiskup. Projekt nove zgrade Medicinskog fakulteta obuhvaća, zapravo, dvije građevine ukupne bruto površine 6780 kvadratnih metara. U jednoj zgradi nalazi se pet predavaonica, od kojih najveća ima 378 sjedaćih mjesta. Osim njih i kancelarijskog prostora, koji se proteže na tri etaže, u zgradi će biti smješten i moderni dijagnostički centar koji će se koristiti dijelom u znanstvene, a dijelom u komercijalne svrhe. Jedna je etaža, osim toga, rezervirana za smještaj manjih životinja koje se koriste u znanstveno-istraživačkom radu. Druga je zgrada izgrađena za potrebe smještaja gostujućih profesora i ima 12 apartmana. Podsjetimo kako je u okviru ovog projekta izgrađen i most koji povezuje nove građevine međusobno i s postojećom zgradom Medicinskog fakulteta. Autor projekta je arhitekt Vjekoslav Ivanišević dok je radove izvela splitska tvrtka "Lavčević". Ukupna vrijednost investicije je 83 milijuna kuna, a riječ je o sredstvima državnog proračuna. **S.B.**

Josip Leko, potpredsjednik Sabora:

Molim vas da novim doktorima znanosti prenesete moje najiskrenije čestitke s porukom da se ne zaustavljaju i ne posustaju unatoč sadašnjoj složenoj financijskoj situaciji te da budu primjer i ruka vodilja budućim generacijama istraživača.

Anđelka Visković, dogradonačelnica Splita

Možemo reći da je Sveučilište dio identiteta grada Splita kojeg su izgradili naši profesori i studenti koji vrijedno rade. Da bi se moglo kvalitetno raditi, treba imati što kvalitetnije uvjete – upravo ono što imamo ovdje danas. Ovo nadilazi razinu fakulteta i ulazi u standarde

koje treba imati Splitsko sveučilište kao jedno od najznačajnijih sveučilišta, ne samo Hrvatske, nego i Europe. Partnerstva Sveučilišta i Splita se ogledalo, a i ogledat će se u investicijama te stipendijama i studentima.

Ante Sanader, župan:

Grad Split, ali i cijela naša regija dobila je ovime veliki, vrijedan i značajan objekt. Čestitam svima, posebno dekanima, bez kojih se ovo sigurno ne bi pokrenulo i dovelo do ove razine. Ne želimo biti provincijsko sveučilište, i to nismo. Želimo biti najbolji i najkvalitetniji, to je strateški cilj ove županije. Uz ovaj Kampus, radimo i znanstveno-tehnološki park, područje gdje će naši znanstvenici i stručnjaci i strani partneri moći, u najboljim uvjetima, razvijati i znanost i tehnologiju.

Dragan Ljutić, dekan:

Pozdravna riječ

Zahvalio bih svim kolegama koji su zaslužni što smo 1974. godine osnovali Medicinski fakultet kao dislocirani studij zagrebačkog Medicinskog fakulteta, a samostalni smo 15 godina. Najprije bih zahvalio prof. Rumboldt i Bobanu, te osobito prof. Jankoviću (u njegovo vrijeme se najviše napravilo za samo projektiranje) zatim prof. Marušiću i ostalima na predanom radu i stvaranju fakulteta kao visokoškolske ustanove koja je danas respektabilna i raspolaže sa šest studija (medicina, medicina na engleskom, stomatologija, farmacija, zdravstveni studiji, forenzika).

Zahvalio bih svim ministrima koji su dali potporu od same ideje stvaranja izgradnje novih dijelova fakulteta, g. Kraljeviću, Flegi, te osobito g. Primorcu koji je bio s nama i dao značajan doprinos izgradnji našeg fakulteta i Kampusu Sveučilišta u cjelini te sadašnjem ministru g. Jovanoviću koji razumije naše prilike i spreman je apsolutno pomoći u jačanju našeg fakulteta.

Zahvalio bih i rektoru Sveučilišta g. Paviću koji nesebično posljednjih 10-ak godina pomaže u osamostaljenju našeg fakulteta, projektantu novih zgrada fakulteta ing. Vjekoslav Ivaniševiću, izvođaču radova Lavčeviću, Plivi, donatoru s čijim sredstvima smo opremili interijer fakulteta, gradonačelniku Kerumu i Gradu jer su uredili parking fakulteta, te još jednom Predsjedniku Republike Hrvatske i ministru jer su prepoznali značaj novih prostora Medicinskog fakulteta i svojim prisustvom dali pečat i uveličali našu ceremoniju otvaranja.

Prof. dr. Ivo Josipović, predsjednik Republike Hrvatske:

Optimizam - ključni sastojak napretka

Poštovani gospodine ministre, gospodine župane, gospodine veleposlaniče, gospodine nadbiskupe, predstavnici gradskih vlasti i prije svih, naravno, domaćini gospodine rektore, gospodine dekane, uvaženi doktoranti, profesori, studenti, dragi gosti, danas kada otvaramo jednu prelijepu zgradu moramo promisliti za što to činimo, gdje idemo i kakve su nam zadaće. Ovaj lijepi trenutak kada se nalazimo u novoj zgradi Medicinskog fakulteta znači veliki dobitak za Sveučilište, fakultet, za Grad, za medicinsku znanost. Ali, više od toga ovaj trenutak donosi neke poruke za cijelo društvo.

Kao prvo, naše je društvo u problemima, ne samo hrvatsko društvo, nego bih rekao globalno društvo, europsko. Upravo u ovim teškim trenucima kada se zapravo propitujemo kako izaći iz te krize, kako naći bolje sutra za nas i za našu djecu, uspjeh je nešto što nam puno znači. To motivira. Otvaranje nove zgrade Medicinskog fakulteta jest uspjeh. Ja vam na tome čestitam!

Profesija koja odlučuje o sudbinama

Nadalje, trebamo još nešto. Trebamo optimizam. Nema nijednog društva koje je uspjelo, a da nije imalo taj nužni sastojak svog napretka. Društvo koje ne vjeruje u svoje mogućnosti, koje ne vjeruje u svoje kapacitete, koje ne vjeruje u svoju budućnost ne može biti uspješno. Čuo sam da postoji 13000 dijagnoza. Pesimisti misle da ih ovo naše društvo ima i više, ali najbolji lijekovi za sve te dijagnoze koje imamo mi u društvu jest upravo rad, optimizam, upornost i prihvatanje visokih etičkih i moral-

nih standarda. U medicinskoj struci je to, naravno, gotovo samo razumljivo. Vi ćete se budući sadašnji liječnici, doktori znanosti baviti najvrjednijim što postoji za našu vrstu, to je čovjek. Bavit ćete se njegovim zdravljem pa i njegovim životom. Vi svjedočite dolasku čovjeka na ovaj svijet, ali i odlasku. I u cijelom tom periodu, vi ste ona profesija koja je stalna podrška svakom pojedincu. Ja isto pripadam profesiji koja odlučuje o ljudskim sudbinama, ali na jedan potpuno drukčiji način. Vaša profesija i moja profesija zaista traže te visoke moralne i etičke standarde, a rekao bih da danas jedne više, bolje i kvalitetnije standarde traži i cijelo društvo.

EU – novi izazov i nova prilika

Izgradnja ovog fakulteta je dokaz kako je zajedništvo nešto što je isto tako bitan sastojak uspjeha. Sjetili smo se, evo, svih profesora, dekana, rektora, ministara, stručnjaka svih vrsta koji su kroz više generacija pridonijeli da danas novim generacijama ponudimo ovako lijepo zdanje. Poruka je vrlo jasna: kod velikih, važnih projekata moramo zaboraviti naše razlike, stranačke, političke, svjetonazorske i moramo se usredotočiti na ono što je naš moralni dug, moralna obveza prema generaciji koja dolazi iza nas. EU u kojoj ćemo sutra biti, ja čvrsto vjerujem u to, je novi izazov, ali i nova prilika. Otvorit će nam se ne samo fondovi, pjesma bi rekla: „nije u soldima sve“. Zaista nije. Otvorit će nam se prilike da u interakciji s drugim narodima, drugim državama i drugim ljudima postanemo još bolji, još uspješniji. Nemojmo propustiti tu priliku.

Željko Jovanović, Ivo Josipović, Ivan Pavić, Dragan Ljutić

Željko Jovanović, ministar znanosti, obrazovanja i sporta: Splitski poučak razvojne i

Gospodine Predsjedniče, uvaženi rektore, dekane, Oče nadbiskupe, predstavnici Grada i Županije, Vaša Ekselencijo, dame i gospodo! Nema veće stvari za fakultet, Sveučilište, grad, državu da se u istom danu otvara jedna sjajna zgrada, sa sjajnim uvjetima za rad, učenje, studiranje i promocija 14 doktora znanosti. Hrvatska ima premalo visokoobrazovanih radno-aktivnih stanovnika, ima premalo doktora znanosti, a u tom malo broju doktora znanosti premali broj njih radi u gospodarstvu. Zato je medicina specifična.

Strateški ciljevi Vlade

Gotovo svaki doktor znanosti, ne samo da je na fakultetu, nego je i svakodnevno u praksi. Stoga ovaj današnji događaj otvaranja zgrade Medicinskog fakulteta, promocija 14 doktora znanosti predstavlja važan iskorak u realizaciji tri strateška cilja hrvatske Vlade. Prvi je da hrvatska država bude država slobodnih ljudi, da ima gospodarstvo utemeljeno na znanju i da bude društvo jedna-

kih šansi. Svi ti ciljevi mogu se vidjeti upravo danas ovdje na ovom fakultetu. Kad govorimo o državi slobodnih ljudi, onda je jedina prava definicija slobode - sloboda od straha. Protiv straha se borimo znanjem, a jedan od najvećih strahova je - strah od bolesti. Širenje znanja iz ovog Medicinskog fakulteta upravo rješava i jedan i drugi strah. Uvođenje građanskog odgoja, odgoja za obrazovanje za građansko društvo i demokraciju i zdravstvenog odgoja, odgoja i obrazovanja za zdravlje od prvog razreda osnovne škole dio je tog zajedničkog puta kojeg činimo s ovim fakultetom.

Obraveza konkurentnosti

Kad govorimo o hrvatskom gospodarstvu utemeljenom na znanju, onda znamo da EU želi biti konkurentno društvo. EU svoju konkurentnost želi utemeljiti na razvoju koji mora biti pametan i održiv, i upravo to radi se i na ovom fakultetu. EU u prvi plan ističe cjeloživotno učenje, ulaganje u obrazovanje i istraživanje, mobilnost,

Medicinskog fakulteta u Splitu

Marin Barišić

a i sporta:

održive konkurentnosti

sve to imate na ovom fakultetu. Dakle, inovativnost, otvaranje novih studija farmacije, stranih studenata koji dolaze ovdje, dakle i na taj način Medicinski fakultet radi upravo ono što radi Europa koja želi biti konkurentno društvo.

I društvo jednakih šansi! Kako Hrvatska može postati društvo jednakih šansi? Tako da svako dijete u ovoj zemlji ima šansu da dobije najkvalitetnije obrazovanje, završi škole koje želi u skladu sa svojim mogućnostima, upiše fakultete i nakon toga dobije posao na kojem će imati poštenu plaću od koje će moći pošteno živjeti. Ministarstvo kojem sam na čelu upravo u tom dijelu je u ovih devet mjeseci dalo veliki doprinos

Uskoro i zgrada triju fakulteta

. Dakle, omogućili smo da svatko tko završi trogodišnju školu može besplatno nastaviti školovanje i u četvrtom razredu i steći uvjete da polaže maturu i upiše fakultet. Nakon toga omogućili smo svakome tko je položio državnu maturu da besplatno upi-

še prvu godinu studija i za to smo ove godine osigurali 142 milijuna kuna. Ali odmah smo onda donijeli i odluku koja, u ovom trogodišnjem razdoblju koje je pred nama, vrijedi milijardu kuna, a to je da niti jedan redovni i uspješni student, a to je 55 ECTS bodova, ne mora plaćati svoje studiranje. Moram izdvojiti i odluku od otprilike pola milijarde kuna koja omogućuje svim srednjoškolcima da o trošku države budu subvencionirane njihove karte i da ni to ne bude prepreka za obitelji s više djece u pojedinim sredinama da pošalju svoju djecu na školovanje. Pred nama su važni projekti - OŠ Pujanke gdje smo se danas dogovorili da škola mora biti gotova do narednog polugodišta, Zdravstvena škola koja je postojala punih 40 godina, a koja predstavlja jedinstvo s ovim fakultetom gdje smo dobili obećanje da će biti gotova do drugog polugodišta i Obrtničko-tehnička škola koja je gotova već dvije godine, ali u kojoj nema učenika, te naravno, zgrada tri fakulteta. Živjeli!

Rektor Ivan Pavić:

Nova faza razvoja

Današnjim događajem Medicinski fakultet završava jednu fazu u svojem razvoju. Prije samo 15 godina pre-rastao je iz dislociranog studija Zagrebačkog sveučilišta u samostalni fakultet Sveučilišta u Splitu. U doba osnivanja pretpostavke za samostalni rad ovoga fakulteta bile su vrlo skromne, toliko skromne da se bez pomoći zagrebačkih profesora nije mogao niti zamisliti regularan nastavni proces. Zato je usporedo s osiguranjem prostora i opreme iznimna briga iskazana i za nove nastavnike, ponajprije zapošljavanjem najboljih vlastitih studenata, koji su upućivani da dodatna znanja steknu na najprestižnijim sveučilištima diljem svijeta.

Malo 'medicinsko sveučilište'

No u vrlo kratkom vremenu na tim vrlo skromnim temeljima nastalo je jedno čitavo medicinsko sveučilište. Ponovno podsjećam na za-sluge profesora Boškija, Tomazea i Kraljevića, koji su posadili sveučilišno sjeme u Splitu, te dekane, od profesora

Rumbolta, Bobana, Jankovića i Marušića, do današnjeg dekana Ljutića, koji su imali volje i znanja od toga izgraditi respektabilnu obrazovnu i znanstvenu medicinsku instituciju. A život ovog prelijepog zdanja nije mogao početi bolje nego promocijom 14 novih doktora znanosti koji su titulu stekli upravo na ovom Fakultetu.

Vodeće mjesto u regiji

Razvojni iskoraci našega Sveučilišta, ubrzani osobito od početka trećega milenija, doveli su do toga da je u vanjskoj, objektivnoj valorizaciji, naše Sveučilište zauzme vodeće mjesto u regiji po nizu bitnih pokazatelja znanstvene produkcije. To da će naše Sveučilište samo ove godine za četvrtinu povećati broj doktora znanosti koje je proizvelo vlastitim snagama, ukazuje da je iza nas razdoblje u kojemu se Sveučilište uglavnom bavilo samo sobom. Danas je naše Sveučilište sposobno odgojiti ozbiljan broj vrhunskih stručnjaka ne samo za vlastite potrebe nego i za potrebe privrede i šire društvene zajednice.

Nadobiskup msgr. Marin Barišić:

Znanje nije znati, nego znati predati

“Ovaj časn i uvaženi skup govori i svjedoči o važnosti ovoga dana i događaja ne samo za grad Split, nego i za Dalmaciju, Hrvatsku i šire”, naglasio je nadobiskup Barišić. Pozdravivši hrvatskoga predsjednika, sve uvažene govornike te nazočne studente i profesore Medicinskoga fakulteta, nadobiskup je naglasio da su i naši izvrsni profesori liječnici i do sada prenosili svoja znanja studentima marljivo u okolnostima koje smo imali, ali sada kada nam se pružaju bolji uvjeti, činit će to još bolje. “Znanje je predanje, znanje nije znati, nego znati predati. Fakultet nije samo organizacija, teh-

nička oprema, prostori nego iznad svega fakultet su ljudi, profesori, liječnici. Ako je potrebno kupujemo nove aparate, ali neka svaka obrazovana osoba, vrijedni stručnjak ostane u našim sredinama i odavde svojom vrsnošću obogaćuje ne samo Hrvatsku, nego i Europu te svjetsku znanost”, naglasio je splitski metropolit te zaključio: “Neka Gospodin Bog koji je u Isusu Kristu zbog naše bolesti tijela i duše, a radi našega zdravlja liječnikom postao, blagoslovom prati život našega Medicinskog fakulteta, svih profesora, studenata na korist općeg dobra, a u tom se svi vidimo i prepoznamo.

Pero Lučin, rektor Riječkog sveučilišta

Europski fondovi za naša sveučilišta

Split nije znanstvena provincija, nikada nije bio, niti će ikada biti. Splitsko sveučilište je istraživačko sveučilište i takva moraju biti sva hrvatska sveučilišta. Pomak prema gore sa sadašnjeg 80. mjesta konkurentnosti Hrvatske nije moguć bez snažnih, dinamičnih sveučilišta, bez onoga što sveučilišta moraju dati, bez transformacije sveučilišta. Sva ulaganja koja su se dogodila proteklih nekoliko godina, i ovo je jedno od njih, stavljaju očekivanja pred nas, pred sve naše istraživače,

novake, ali moramo znati da nas čeka sljedeći ciklus ulaganja, a to su strukturni fondovi. Kroz te fondove mi moramo provesti transformaciju naših sveučilišta u treću generaciju sveučilišta, a to su institucije koje pridonose ekonomskom razvoju. Posebice pozivam kolege sjadranskih sveučilišta da u kontekstu jadranske regije počnemo združeno promišljati kako se izboriti za strukturne fondove koji će transformirati naše institucije, ali koji će prije svega osigurati ekonomski razvoj.

Paul Vandoren, šef EU delegacije u RH:

Zdravstvena skrb - ključ uspješnosti

Ljudsko zdravlje je ključni resurs za društvo i za gospodarstvo kao cjelinu. Smanjenje pružanja zdravstvenih usluga može dovesti dugoročno do loših rezultata tako da ćemo imati lošije zdravlje populacije, zdravstvene sustave, društvo i gospodarstvo kao cjelinu. Europska unija je prepoznala ovo načelo zbog toga što zdravstveni sustavi imaju vrlo važnu ulogu u postizanju i ostvarenju ciljeva europske strategije 2020, a to je strategija mudrog, održivog i inkluzivnog rasta. Europska komisija povećano usmjerava sredstva zdravstvenih programa kako bi podržala države članice u tome da slijede putove inovacije efikasnosti i održivosti u zdravstvenim sustavima. Za manje od 10 mjeseci Hrvatska će postati 28. članica

EU i biti će jako puno sredstava raspoloživo upravo i u te svrhe. U razdoblju od 2008. pa do kraja 2012. godine trenutni zdravstveni programi će ukupno investirati skoro 23 milijuna eura u financiranje projekata upravo u području zdravstva. Ne radi se samo o tome da se više novca uloži i potroši, radi se o tome da se taj novac utroši pametnije, na bolji i kvalitetniji način. Ono što Europa treba sada, to je pružiti bolju i kvalitetniju zdravstvenu skrb i više zdravstvene skrbi u okviru postojećih i održivih proračuna za zdravstvo. I Hrvatska se već pridružila ovim naporima EU upravo u tom smislu na način da je usvojila nacionalnu strategiju razvoja zdravstva za razdoblje 2012.-2020. godine. Nesumnjivo, to je upravo korak u pravom smjeru.

in memoriam

Poslanstvo Ivane Šverko: usađivanje svjetskih standarda autorskog, znanstvenog, pedagoškog, građanskog i kulturološkog rada

Wembley: prof.dr.sc. Ivana Đeni Šverko, dipl.ing.arh., 1949.-2012.

Profesorica, doktorica znanosti Ivana (Đeni) Šverko, poznata i uvažena hrvatska arhitektica, vrsna i omiljena nastavnica Studija arhitekture, prerano je, u svojoj 63. godini života, preminula u Splitu. U svom bogatom kreativnom - umjetničkom i profesionalnom akademskom radu ostvarila je značajne uspjehe na nacionalnom i međunarodnom planu i dobila brojna priznanja za znanstveni, nastavni i stručni rad.

Rođena je u Zagrebu, odrasla i školovana u Splitu. Diplomirala je na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1973. godine s mentorom akademikom Dragom Galićem, a nakon toga kao Fulbrightova stipendistica magistrirala u Sjedinjenim Američkim Državama 1978. godine (University of Washington, Seattle) na poslijediplomskom studijskom programu Urbani dizajn. Doktorat znanosti stekla je 1996. godine na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu radom "Uobličavanje prve strukovne rissarske škole i začeci industrijskog oblikovanja u Dalmaciji" s mentorom akademikom Krunom Prijateljem.

Nagradom na Shinkenchi-ku natječaju časopisa "Japan Architect" 1975. godine, za teoretski projekt Kuće za Superstara koji je izradila zajedno sa suprugom Emilom, otvorila je prostore uspješnog ogledavanja mladih hrvatskih arhitekata sa svijetom. Prvo takvo priznanje koje su donijeli u Hrvatsku i uopće u prostore istočne Europe, ostaje zasigurno jedan od zvjezdanih trenutaka hrvatske arhitekture.

Posebno važne rezultate ostvarila je svojim ustrajnim i uspješnim akademskim djelovanjem, još od 1981. godine kada počinje kao znanstvena asistentica na studijima Filozofskog fakulteta u Zadru. Kao nastavnica i pedagog precizne

i snažne vizije, važan je, često i presudan sudionik u iniciranju, razvoju i unapređenju cijelog niza sveučilišnih programa na Splitskom sveučilištu. Iznimno je zaslužna za osnivanje Studija restauracije, Studija povijesti umjetnosti, Umjetničke akademije i Studija arhitekture na Fakultetu građevinarstva, arhitekture i geodezije u Splitu, na kojem je bila voditeljica više kolegija, ukupno sedam, i predstojnica Katedre za urbanizam. Posebno priznanje – Plaketu Sveučilišta u Splitu dobila je 2010. godine za izuzetan doprinos razvoju Sveučilišta.

Raspon njezinih interesa i znanja bio je potpuno poseban, radna energija i motiviranost začuđujući, a predanost misiji odgoja i prenošenja znanja brojnim generacijama studenata na Filozofskom fakultetu, Umjetničkoj akademiji i Studiju arhitekture u Splitu doista izuzetna.

U svakom od segmenata svojega djelovanja inzistirala je na vrhunskim kriterijima koje je usvojila i razvijala u vlastitom obrazovanju. Pri tome su iskustva njezinog američkog studija i kontakti koje je tada ostvarila i dalje održavala, odredili njezin pedagoški profil, kompleksan i zahtjevan, posvećen zadatku i nadasve optimističan. Njezin stalni cilj, gotovo poslanstvo, bio je usađivanje svjetskih standarda znanstvenog istraživanja u vlastito radno i šire strukovno, gradsko i domovinsko okruženje.

Splitska arhitektonska škola u velikoj mjeri nosi njezin pečat, ne samo u bitnim odrednicama, rasporedima i međuodnosima nastavnih programa i cjelina nego i u načinima organiziranja rada i sustavima prenošenja znanja. Složenim amalgamima afirmacije lokalnog i mediteranskog kulturnog naslijeđa, s programima i procedurama temeljenim na najsu-

vremenijim znanstvenim dosezima, osposobljavala je svoje studente za daljnje istraživanje te samostalan znanstveni i stručni rad u svijetu koji se dramatično mijenja. A studenti su, naravno, prepoznavali tu količinu energije, znanja i emocija, zahvalno uzvraćali i odlazeći sa Studija odnosili taj zavešljaj topline i samopoštovanja koji im je Đeni osigurala. S druge strane, ambicije i strast kojima je sagledavala etape budućeg razvoja Studija arhitekture s osnivanjem znanstvenoistraživačkog instituta i izdavačkog centra obvezuju nas, nastavnike Studija da zadržimo njezinu razinu predanosti ovom cilju.

Borila se za bolji svijet pravih kriterija uspješnosti, tražeći primjereno i priznato mjesto za vrijednosti i posebnosti hrvatskog i naročito splitskog arhitektonskog i povijesno-umjetničkog prostora, koje je promovirala neumorno, na brojnim razinama svojeg angažiranog djelovanja - autorskog, pedagoškog, građanskog, kulturološkog.

Koliko je Đeni bila posebna potvrđuju nam ponovo i prisjećanja na nju, crtice u tekstovima strukovnih udruga, kolega i studenata, u tiskanim medijima i na elektroničkim portalima. Vijest o njezinom ipak neočekivanom i preranom odlasku kao da je, barem nakratko, utišala razmirice, potisnula taštine i ujedinila hrvatsku arhitektonsku i kulturnu javnost u spoznaji gubitka i količini praznine koja ostaje za njom.

Sjećanje na Đeni ispunjava nas zahvalnošću i ponosom, a trag koji je ostavila u životu svakog od nas koji smo je imali, poznavali, družili se ili surađivali s njom – ostaje velik i važan, svijetao, čistih rubova.

Robert Plejić,
prodekan za
arhitekturu FGAG-a

Zapravo, nije priznavala ružno i nemoguće...

Ivana Šverko nije bila od onih samoživih nastavnika koji sitničavo pribrajaju bodove za takozvani curriculum, za osobnu promociju, za takozvanu znanstvenu ili umjetničku karijeru. Svuda ju je bilo, posebno u strukovnoj sredini, među arhitektima i urbanistima, a još više na Sveučilištu. Bila je osoba poput supervodiča i katalizatora koji generira sinergiju.

Sve je stizala. Zajedno sa svojim kolegom Darovanom Tušekom prišla je zdušno osnivanju studija arhitekture u Splitu, za što je trebalo nemalo ustrajnosti. O studentima se brinu-

la upravo roditeljski. S toliko žara pripremala je predavanja, ispravljala seminarske radnje... Buduće arhitekthe nastojala je odgovoriti kao ljude široke kulture. Ukazivala je na tehničku ali i umjetničku dimenziju arhitekture. Dočekala je s veseljem i ponosom prve naraštaje diplomiranih arhitekata. Ranije, na Umjetničkoj akademiji i na novoosnovanom studiju povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu, dakle u umjetničkom i humanističkom ambijentu, uvela je kolegije s kojima se studente upoznaje s tehničkom dimenzijom arhi-

tekture. Kao američki postdiplomand unosila je visoke kriterije, pri čemu je nije uspjela zbuniti inercija i slabo funkcioniranje lokalne sredine.

Njoj je bio izazov i divlja izgradnja. Stalno je razmišljala kako preurediti i uljepšati kaotičnu izgradnju, iako izraz kaotično nije koristila ni priznavala. Zapravo, nije priznavala ružno i nemoguće.

Kad joj je pred sam kraj bilo najteže, druge je hrabrila; tako je dostojanstveno i otišla.

Ivo Babić,
profesor na Studiju
arhitekture FGAG-a

Đeni u kamenom znamenu

Sreli smo se prvi put na nekim davnim danima Orisa, dok je Andrija još bio u pelenama, dok smo još vonjali po ratu i sa zanosom i strašću govorili o Našoj samostalnoj i najljepšoj. Zajedno s Darovanom raspravljali smo o dva motora hrvatske arhitekture, kontinentalnom i mediteranskom. O tome da oba moraju biti upaljena i da oba moraju imati školovane "makinje" kako bi brod držao pravi kurs. Bipolarna arhitektonska Hrvatska, hrvatska škola arhitekture s dva zupčanika koji zajedno vrte istu arhitektonsku osovinu.

Činila se tih mladih, dedesetih, poput dalekog sna.

Đeni je, svojim nježnim, tihim, upornim i mudrim nastojanjem učinila da taj san postane stvarnost! Učinila je to tamo gdje je sve moguće i gdje ništa nije moguće - usrid Splita i onkraj Zagreba. Izvela je to na jedini mogući način. Đenin način! Osnovana je škola! Riječ je djelom postala! Sada "triba dati ruku"! Kako se ne odazvati?

Sad smo bili u istom "zavoru". To kopanje po zajedničkom vrtu ubrzo nas je zbližilo i dovelo do razine iskrenog prijateljstva. Sje-

ćali smo se, ponekad sa sjetom, naših susreta u prigodama koje su, zbog emocionalnih erupcija, postale kolektivnom memorijom. Poput iskustva u Zadru, 2003. u nezaboravnoj prigodi dočeka pape Ivana Pavla II. Ili na zidanju križa za kornatskog vatrogasca, vrelog svibanjskog jutra 2010... Prinoseći svoje kamenno zrno u zid križa, Đeni je posrnula. Njezinu bijelu ruku obilila je krv. Nisam ni slutio da se to Đeni ugradila u kameni znamen.

Niko Bašić,
profesor na Studiju
arhitekture FGAG-a

Slovo dekana Filozofskog fakulteta

Gradeći svoju samosvojnost na tradicijama kasnoantičke društvene, misaone i pravne baštine, bogato oplodenima slavenskim i hrvatskim narodnosnim utjecajima, naselje ugniježđeno u Dioklecijanovoj palači dočekalo je 13. stoljeće kao razvijeno gradsko središte. Dvije su bitne pretpostavke određivale okolnosti u kojima je Split do zrelo-

ga srednjeg vijeka stasao i razvijao se: naslijeđe antike i višestruka integriranost s hrvatskim susjedstvom. Društveni, duhovni i urbani razvitak na tim je temeljima rezultirao i gospodarskim napretkom, tako da je potkraj 12. i u prvoj polovini 13. stoljeća grad Split ušao u red dalmatinskih i mediteranskih gradova koje poznajemo kao općine, komune.

Proces prerastanja u komunu nije bio brz, lagan niti jednostavan. Tekao je od konca 12. stoljeća, sve značajne elemente jedne komune grad je stekao od druge polovine 13. stoljeća, a u čitavu tom slijedu dva su događaja od iznimne važnosti: zapisivanje gradskoga običajnog prava u Kapitularij godine 1240. i definitivna kodifikacija splitskog prava u Statut 1312. godine. Za prvu je, nažalost nesačuvanu, kodifikaciju zaslužan potestat Garganus de Arscondis iz Ancone, gradonačelnik kojega su Splitskani kao profesionalnog, plaćenog upravitelja doveli iz Italije na poticaj Tome Arhidakona, kako bi u tada rodovskim sporovima razdiranom Splitu uspostavio učinkovitu gradsku upravu po uzoru na one s Apeninskog poluotoka (Regimen Latinorum). Drugi, pak, zbornik gradskoga statutarnog prava sastavio je Perceval iz Ferma, još jedan profesionalni činovnik-Italac na čelu splitske općine. Koliko je od Garganova sveska ušlo u Percevalov statut nije, dakako, moguće utvrditi, no ostaje činjenica da, po Tominu kazivanju, bez njega ni suci ni branitelji nisu dolazili na raspravu, dok su ga susjedni Trogirani u cijelosti prepisali „jer ih je suparništvo s našom upravom poticalo da teže k dobrome“. Oba, pak, statuta vjerojatno su u sebi dijelom sadržavala i vrlo stare pravne propise iz bizantskog, pa i kasnoantičkog vremena. Naravno, modernizirane na odgovarajućim mjestima. Splitski statut iz Percevalova pera će, uz neke izmjene, na snazi ostati sve do ukinuća Mletačke Republike 1797. Godine.

Stoga je njegov sedamstoti rođendan povod i prigoda za znanstvenu, interdisciplinarnu refleksiju u kojoj će na međunarodnom znanstvenom skupu u organizaciji Književnog kruga Split, Filozofskog fakulteta te Pravnog fakulteta našeg Sveučilišta, svoju riječ o Statutu moći izreći stručnjaci pravnih i povijesnih znanosti, oni domaći i oni iz inozemstva, kako bi ga još jednom sagledali u njegovu slovu i njegovu duhu, kako bi ga iznova odmjerili i u tom odmjerenju iznova poniknuli u dubine njegove bogate višeslojnosti i proniknuli njihovu poruku i pouku. One će, nedvojbeno, biti izvorom novih znanstvenih inspiracija i plodova koji mogu i koji trebaju još jednom osvijetliti hrvatsku duboku pripadnost europskom civilizacijskom krugu od davnine pa sve do danas, našu ukorijenjenost u njegovu baštinu i njegovo duhovno i kulturno naslijeđe te, što je osobito važno, biti onim temeljem na kojem Hrvatska gradi svoju specifičnu identitetsku samosvojnost u zajednici s drugim europskim narodima, onako kako je tu istu samosvojnost Grad Split, mudro i odmjerenom, izgradio u odredbama svojega Statuta prije punih sedam stotina godina.

I, jer je na poseban način misija upravo Filozofskog fakulteta Marulova grada da takvo naše naslijeđe istražuje, čuva i promiče, to naš Fakultet i ovom prigodom, kao jedan od organizatora međunarodnog znanstvenog skupa posvećena drevnom Splitskom statutu, čini s velikim zadovoljstvom i radošću!

Prof. dr. sc. Marko Trogrlić

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

◆MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP◆SPLITSKI STATUT IZ 1312 GODINE, POVIJEST I PRAVO◆Književni krug Split◆Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu◆Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu◆Muzej Grada Splita◆Arheološki muzej Split◆Pokrovitelj skupa◆HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI◆

Raspored materije najbolje opisuju riječi samog sastavljača: „U prvoj se knjizi, tako, govori o presvetim crkvama i o svemu što spada u bogoštovlje: o crkvenim redovima, štovanju svetaca, pa i posvećenim mjestima. U drugoj se knjizi govori o izboru načelnika grada Splita, o njegovoj službi i o svim službenicima rečenog grada te o njihovim plaćama i o svemu što se tiče njihove službe (...). U trećoj knjizi govori se o građanskopravnim pitanjima i o građanskom sudskom postupku te o svemu onome što se na bilo koji način može odnositi na građanske

sporove. U četvrtoj knjizi govori se o zločinima i kaznenim predmetima i dužnosti poštovanja pravila kaznenog sudskog postupka te o svemu onome što se općenito ili pojedinačno može svrstati u kaznene predmete i zločine. U petoj knjizi govori se o putovima, zdencima, mostovima i o gradnji zgrada te o nadzornicima na njihovu građenju. Tu su i odredbe o čuvanju žita i opskrbe solju splitske komune. U šestoj knjizi govori se o svim onim posebnim pitanjima koja se ne mogu prikladno smjestiti pod pojedinačan vlastiti naslov“.

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Piše:

PROF. DR. SC. ŽELJKO RADIĆ,
PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA
U SPLITU

Statut grada Splita iz 1312. godine najznačajniji je pisani spomenik splitske prošlosti. Tijekom svoga gotovo polutisućljetnog važenja Statut je bio glavnim mjerilom vladanja splitskih građana u svim njihovim bitnim javnim i privatnim odnosima, pa s pravom možemo kazati da nam on pruža najsazetiju sliku cjelokupnog društvenog razvoja splitske komune u rasponu od razvijenog srednjovjekovlja do ranog modernog doba. Stoga je 700. obljetnica njegova donošenja uistinu epohalan događaj ne samo za grad Split, nego i za ukupnu nacionalnu kulturu. Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu zbog dvostrukog se razloga osjećao pozvanim i dužnim obilježiti tu veliku obljetnicu na najprimjereniji način – reprezentativnim znanstvenim skupom koji će sintetizirati dosadašnje i potaknuti nove znanstvene uvide u fenomen splitskog statutarnog prava – našavši u Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu i Književnom

“

Srednjovjekovni statuti zasijecaju u svekolike javne i privatne odnose stanovnika komunalnih društava, pokrivajući svojim propisima cijeli spektar pravnih grana

krugu Split najmjerodavnije partnere za taj pothvat. Prvi je od dvaju spomenutih razloga u tome što dalmatinsko statutarno pravo, u krugu kojega odlično mjesto pripada i Statutu grada Splita, predstavlja jedan od ranih temeljaca hrvatske pravne kulture. Štoviše, naš je Statut jedan od najljepših primjera prožimanja i sinteze starog hrvatskog prava s univerzalnim rimskim pravnim naslijeđem i dokaz naše rane pripadnosti glavnim tokovima europske pravne kulture. Stoga je bavljenje Statutom grada Splita za nas svojevrsno vraćanje našim izvorima, i zato će se Pravni fakultet u Splitu i ubuduće vraćati uvijek inspirativnom fenomenu splitskog i dalmatinskog statutarnog prava. S druge strane, na Pravnom fakultetu u Splitu posebno smo ponosni na neusporediv doprinos promicanju i obradi toga fenomena našeg dugogodišnjeg zaslužnog profesora i prvog emeritusa Sveučilišta u Splitu, pokojnog Antuna Cvitanića.

Procvat autonomije dalmatinskih gradova

Jedna je od nedvojbeno najkarakterističnijih crta europske povijesti, počevši od 11. st., bujni razvoj gradova sa stabilnim institucionalnim poretkom utemeljenim na određenom stupnju političke samostalnosti (samouprava) i vlastitim pravnim zasa-

dama (autonomija). Takva se organizacija općenito naziva komunom. Procvat gradova s izraženom političkom i pravnom zasebnošću, sublimiranom u pojmu komunalne autonomije, zapljusuo je i istočnu jadransku obalu, a posebno Dalmaciju. Komunalna autonomija dalmatinskih gradova stvarno je zasvjedočena već u razdoblju bizantskog vrhovništva, kao i u hrvatskoj državi narodnih vladara, dok je u kasnijoj hrvatsko-ugarskoj državi i formalno ovjerovljena svečanim vladarskim poveljama. S tom je praksom započeo već prvi zajednički kralj Koloman, od koga nam se u priepisu sačuvala tek isprava izdana Trogiranima (Trogirska diploma), premda nema sumnje da su već tada slične potvrde svojih povlastica dobili i neki drugi gradovi, pa i Split. Razdoblje hrvatsko-ugarske države vrijeme je pune zrelosti dalmatinske komunalne autonomije, koja je morala biti i šira od one koju su ugarski vladari dodjeljivali gradovima u samoj Ugarskoj. S obzirom na to da je pravni položaj srednjovjekovnih gradova određen ne samo ovlaštenjem na samostalnu uspostavu i vođenje unutarnje uprave, dijelom koje je u to doba smatrano i sudstvo, nego i pravom na slobodno utvrđivanje i primjenu vlastitih pravila u unutarnjim pravnim odnosima, termin “komunalna autonomija” puno točnije opisuje njihovu situaciju od danas raširenog pojma lokalne samouprave. Prema tome, upravo je posjedovanje odgovarajućeg fundusa vlastitih pravnih pravila razlikovno obilježje srednjovjekovne komunalne autonomije. Pravila po kojima su se ravnali stanovnici srednjovjekovnih gradova dugo su postojala isključivo u obliku običaja (consuetudo). Kasnije su mjerodavna komunalna tijela svojim zaključcima stvarala pojedinačne nove propise, koji su se po potrebi i pismeno fiksirali u formi notarskih isprava. Konačno, u zreлом komunalnom razdoblju gradovi su svoje pravo, koje je dotad bilo u rasutom stanju, sustavno sređivali i izdavali u zaokruženim svečanim zbornicima koji su se općenito nazivali statutima, pa se i propisi sadržani u takvim zbornicima općenito nazivaju statutarnim pravom. Pritom se terminom “statut” bez razlike označavala ne samo cjelovita zbirka propisa, nego i svaka pojedinačna odredba.

Splitski pravni poredak utemeljen na običajima

Kolijevka je statutarnog prava Italija, gdje su prvi gradski statuti doneseni već prije svršetka 12. st. Naši najraniji statuti sastavljaju se tridesetih i četrdesetih godina 13. st., iako najstariji sačuvani primjeri potječu tek iz druge polovine toga stoljeća (Korčulanski iz 1265., Dubrovački iz 1272. g.). No, najplodnije razdoblje u razvitku našeg statutarnog prava bez sumnje je 14. st., tijekom kojega je redigiran najveći broj komunalnih statuta. S ograničavanjem komunalne autonomije nakon uspostave mletačke vlasti u 15. st. općenito slabi i produkcija statutarnih propisa. Među autonomnim komunama dalmatinske regije odlično je mjesto od samog početka zauzimao i grad Split, sljednik municipalne i episkopalne tradicije drevne rimske Salone. Razvitak autonomnog splitskog regulativa tipičan je za fenomen srednjovjekovnog statutarnog prava. Izvjesno je da je Split, kao i drugi dalmatinski gradovi, početno temeljio svoj pravni poredak na običajima, te da su Splićani već 1240. g., među prvim u Dalmaciji, uspješno proveli kodifikaciju svoga prava. Redakciju to-

Povijest kon aut

Prof. dr. sc. Željko Radić

tinske regije odlično je mjesto od samog početka zauzimao i grad Split, sljednik municipalne i episkopalne tradicije drevne rimske Salone. Razvitak autonomnog splitskog regulativa tipičan je za fenomen srednjovjekovnog statutarnog prava. Izvjesno je da je Split, kao i drugi dalmatinski gradovi, početno temeljio svoj pravni poredak na običajima, te da su Splićani već 1240. g., među prvim u Dalmaciji, uspješno proveli kodifikaciju svoga prava. Redakciju to-

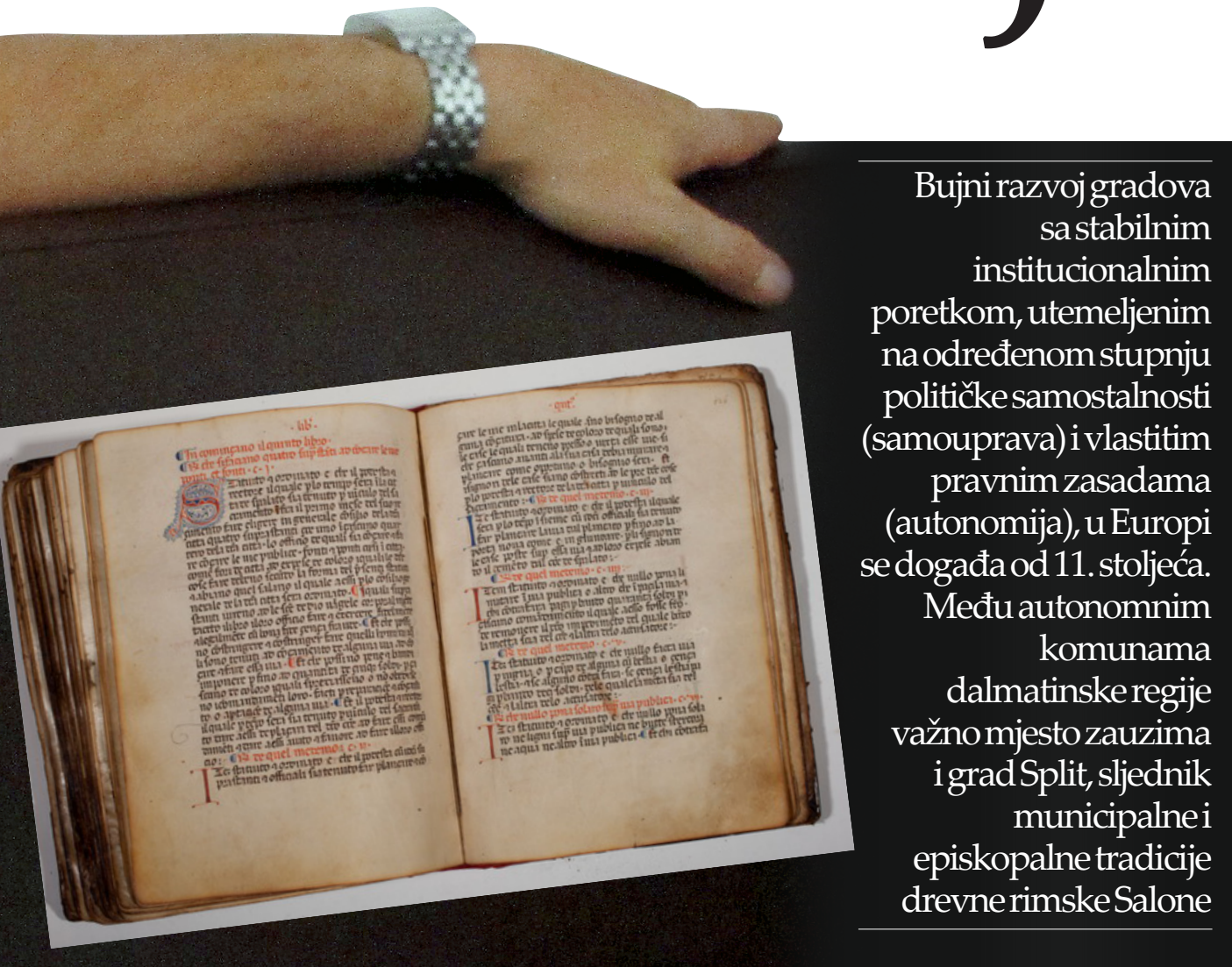
ga prvog kodeksa splitskog statutarnog prava gradske su vlasti povjerile tadašnjem gradskom načelniku (potestatu) Garganu de Arsindisu iz Ankone, o čijem je kodifikatorskom radu njegov suvremenik Toma Arhidakon u svojoj vrijednoj kronici “Historia Salonitana” ostavio sljedeće kratko, ali izvanredno svjedočanstvo: “Želio je Gargan da grad Split ima doličnu upravu ne samo u njegovo vrijeme nego i poslije. Sastavio je zbornik propisa koji je nazvao

kapitularijem: zapovijedio je da se u njemu popišu svi dobri običaji koje je grad sačuvao od starine i dodao mnoga druga prava koja su mu se činila neophodnima u javnom i privatnom djelovanju, odnosno u donošenju parničnih presuda i u kažnjavanju prijestupa te u primjeni jednakog mjerila za svakoga u provođenju pravde. Tu je knjižicu sud uvijek imao pri ruci i bez nje ni suci ni branitelji nisu pristupali raspravi o parničnim predmetima. Taj su kapitulat prepisali i Trogi-

“

Znanstveni skup „Statut grada Splita iz 1312. godine – povijest i pravo” svojevrsan je hommage najboljem poznavatelju splitskog i dalmatinskog statutarnog prava, profesoru emeritusu Antunu Cvitaniću.

splitske munjalne onomije

Bujni razvoj gradova
sa stabilnim
institucionalnim
poretkom, utemeljenim
na određenom stupnju
političke samostalnosti
(samouprava) i vlastitim
pravnim zasadama
(autonomija), u Europi
se događa od 11. stoljeća.
Među autonomnim
komunama
dalmatinske regije
važno mjesto zauzima
i grad Split, sljednik
municipalne i
episkopalne tradicije
drevne rimske Salone

rani i drugi, jer ih je suparništvo s našom upravom poticalo da teže dobrome.“

Tri normativna
sloja Splitskog statuta

Međutim, konkretan nam je sadržaj Garganova statuta-kapitulara nepoznat jer nam njegov tekst nije sačuvan, a i diplomatske su naznake o njemu krajnje oskudne. No, budući da ne može biti sumnje u to da je on poslije poslužio kao

polazište za drugu kodifikaciju splitskog prava, lako je moguće da su njegove uredbe u određenoj mjeri integrirane u kasniji Splitski statut iz 1312. g. Premda ni taj Statut nije sačuvan u izvornom obliku, njegov nam je sadržaj ipak dobro poznat zahvaljujući većem broju sačuvanih prijepisa koji su nastajali u različito vrijeme u rasponu od više stoljeća i zbog različitih pobuda. Statut grada Splita iz 1312. sastavio je Perceval Ivanov iz Ferma, koji je, kao i spomenuti Gargan, u Splitu obav-

ljao službu gradskog načelnika. Veliko ili generalno vijeće, koje se u razdoblju konsolidacije komunalnih institucija nametnulo kao glavni čimbenik zakonodavne ili bolje normativne vlasti u gradu, prihvatilo je Percevalov nacrt Statuta uz zaključak da će se njegovi propisi primjenjivati nakon Percevalova odlaska iz Splita. No, Splitski statut u suvremenom razumijevanju toga pojma širi je od opsega koji mu je dao njegov redaktor. Veliko je vijeće, naime, i nakon stupanja Statu-

ta na snagu po potrebi donosilo pojedinačne nove propise kojima je dopunjavalo ili mijenjalo važeća statutarna rješenja i uočene pravne praznine. Ovakvi naknadni propisi poslije su dvokratno sabrani i inkorporirani u korpus Statuta. Tako je Splitski statut u svome konačnom obliku obuhvaćao tri normativna sloja. Prvi je tzv. Stari statut (Statutum vetus), kako su kasnije prozване odredbe koje je uobličio sam Perceval 1312. g.; drugi je Novi statut, zapravo Statuti (Statuta noua)

budući da taj naziv dolazi u pluralu, s propisima donesenim između 1333. i 1367. g.; treći sloj čine tzv. Reformacije (Reformationes) s kasnijim izmjenama i dopunama zaključenima 1385. g.

Neograničena normativna
autonomija
srednjovjekovnih gradova

Percevalov spada među srednije zbornike svoje vrste. Raspored materije po pojedinim knjigama slijedi određenu čvrstu logiku i najbolje ga opisuju riječi sastavljača: “U prvoj se knjizi, tako, govori o presvetim crkvama i o svemu što spada u bogoštovlje: o crkvenim redovima, štovanju svetaca, pa i posvećenim mjestima. U drugoj se knjizi govori o izboru načelnika grada Splita, o njegovoj službi i o svim službenicima rečenoga grada te o njihovim plaćama i o svemu što se tiče njihove službe (...). U trećoj knjizi govori se o građanskopravnim pitanjima i o građanskom sudskom postupku te o svemu onome što se na bilo koji način može odnositi na građanske sporove. U četvrtoj knjizi govori se o zločinima i kaznenim predmetima i dužnosti poštovanja pravila kaznenog sudskog postupka te o svemu onome što se općenito ili pojedinačno može svrstati u kaznene predmete i zločine. U petoj knjizi govori se o putovima, zdencima, mostovima i o gradnji zgrada te o nadzornicima na njihovu građenju. Tu su i odredbe o čuvanju žita i opskrbe solju splitske komune. U šestoj knjizi govori se o svim onim posebnim pitanjima koja se ne mogu prikladno smjestiti pod pojedinačan vlastiti naslov.” Već nam i takav općeniti uvid u sadržaj statutarne materije ukazuje na bitno drugačiji karakter i domašaj statuta srednjovjekovnih komuna od današnjih gradskih ili općinskih akata istoga naziva. Suvremeni mjesni statuti ograničeni su isključivo na pitanja ustroja i poslovanja lokalnih upravnih institucija, dok je pretežiti dio pravnih odnosa, u koje stupaju sami građani, normiran jednoobraznim državnim zakonima. Nasuprot tome, srednjovjekovni statuti u načelu zasijecaju u svekolike javne i privatne odnose stanovnika komunalnih društava, pokrivajući svojim propisima cijeli spektar pravnih grana. To je posljedica normativne autonomije srednjovjekovnih gradova koja u sadržajnom pogledu, barem na vrhuncu komunalne ere, teoretski ničim nije bila ograničena, osim možda nekim fundamentalnim načelima kanonskog prava, npr. glede vjerske ortodoksije, braka ili povlastica povezanih sa svećeničkim statusom. Sve to u punoj mjeri vrijedi i za Splitski statut, koji u krajnjoj liniji s uspjehom pomiruje poštovanje temeljnih postulata kanonskog prava s ovlaštenjem komunalnog zakonodavca da svojim propisima zahvaća u sve aspekte društvenog života.

19. stoljeće - rast interesa
za srednjovjekovne statute

Sustavan rad na obradi primorskih statuta počeo je još početkom sedamdesetih godina 19. stoljeća pod okriljem

tek osnovane Jugoslavenske akademije, koja je bila naučila najprije popisati, a zatim i publicirati te statute. Posao izrade bibliografskog pregleda primorskih statuta bio je povjeren istaknutom pravniku i povjesničaru prava Baltazaru Bogišiću, koji je kanio u četiri sveska svojih “Pisanih zakona na slavenskom jugu”, od kojih bi drugi svezak bio posvećen statutima, iscrpno prikazati lepezu zakonskih spomenika cijelog južnoslaventva. No, izišao je (1872.) tek prvi svezak, u kojemu se Bogišić dotaknuo samo dubrovačkog i poljičkog statutar-nog prava. Kad je 1874. iz Praga došao u Zagreb renomirani pravni povjesničar Jaromir Hanel, Akademija mu je povjerila izradu plana izdavanja pravnopovijesnih spomenika. Hanelov je plan, koji je i prihvaćen 1875. godine, predvidio i pokretanje posebnog zbornika pod naslovom “Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium”, u sklopu kojega bi u prvoj seriji bili tiskani “Statuta et leges”. Na temelju toga plana Akademija je sljedećih godina i tiskala više dalmatinskih statuta, među kojima 1878. i Statut grada Splita (priredio J. Hanel). Iste godine Josip Alačević započeo je u dodatku časopisa “Bulletino di archeologia e storia dalmata” u nastavcima tiskati talijansku inačicu Splitskog statuta prema rukopisu fra Mihovila iz 1395. godine. Hanel je bio naumio napisati i jednu monografsku studiju o Splitskom statutu, ali taj je posao ostao nedovršen zbog njegova naglog odlaska iz Zagreba. Nakon bujnog razdoblja posljednjih desetljeća 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća, u kojemu je nemali broj autora dao znatan doprinos izdavanju i obradi naših primorskih statuta, polet je na tome polju bio uvelike splasnuo.

Nemjerljiva uloga prof.
emeritusa Antuna Cvitanića

Premda je i u idućim desetljećima bilo vrijednih radova iz područja dalmatinskog statutar-nog prava, mogli bismo reći da je tek šezdesetih godina 20. stoljeća s profesorom Antunom Cvitanićem to područje dobilo pravog specijalista koji mu je posvetio najveći dio svoje energije. Iusto sa zadivljujućim rezultatima. Premda se prof. Cvitanić uspješno bavio i drugim pitanjima (spomenimo samo njegov hvaljeni prijevod i popratnu studiju o djelu velikog talijanskog prosvjetitelja na polju kaznenog prava C. Beccarije “Dei delitti e delle pene”), dalmatinski statuti bili su i ostali njegovo životno djelo. Tijekom nekoliko desetljeća on je priredio za tisak, pohrvatio i/ili monografski obradio, uz Splitski, i sljedeće dalmatinske statute: Brački, Korčulanski, Hvarski (s I. Kasandrićem), Trogirski (s V. Gligom i M. Berketom) i Lastovski (s J. Lučićem), a znatan je i njegov doprinos poznavanju poljičkog, dubrovačkog i drugih dalmatinskih pravnih sustava. Zato ovaj znanstveni skup pod naslovom “Statut grada Splita iz 1312. godine - povijest i pravo” doživljavamo i kao svojevrsan hommage najboljem poznavatelju splitskog i dalmatinskog statutar-nog prava, profesoru emeritusu Antunu Cvitaniću.

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Nenad Cambj: Širina djela i postignuća Književnog

RAZGOVARAO:
MATE TERZE

Akademik Nenad Cambj član je mnogih arheoloških društava u zemlji i svijetu, sudionik više od stotine domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova. Suradnik i voditelj brojnih terenskih - kopnenih i podzemskih - istraživanja, voditelj znanstvenih projekata i mentor desetina doktoranata. Autor je 25 knjiga i monografija, više od 400 znanstvenih i stručnih radova, brojnih recenzija i enciklopedijskih jedinica

Kako ste usklađivali sve svoje interese - znanstveno istraživačke, odgojno - nastavne, autorsko - spisateljske, uredničke, organizatorske, javne, stručne? Kojima od njih ste posvetili najbolje svoje energije?

U svim tim ulogama bio sam aktivan koliko su mi snage dopuštale. Međutim, držim da su najvidljiviji rezultati u mome znanstveno-istraživačkom radu. To se daje najtočnije "izmjeriti". Moja bibliografija sadrži dvadesetak knjiga ili monografija (pripremljene su još tri nove). Za mnoge od njih dobio sam prestižna priznanja (Nagrada grada Splita, Hrvatskog arheološkog društva, Slobodne Dalmacije, Matice hrvatske, Strossmayerova). K tome dolazi još oko petstotinjak znanstvenih i stručnih radova, enciklopedijskih jedinica itd. To jasno pokazuje moje prioritete. U znanstvenom radu sam se najbolje snalazio i mogao izvući dodatnu energiju u pretakanju istraživačkog rada u konačnu pisanu formu. Danas u mirovini intenzivniji pedagoški rad mi mnogo nedostaje. Nije se lako 'prešaltavati' iz jednog u drugo, osobito u starijem životnom razdoblju. Nesumnjivo je da sam najbolji organizator. Jednostavno, nedostaje mi sistematičnosti u sređivanju podataka i rasporedu pri-

oriteta pa uzaludno gubim mnogo energije i vremena. Sada sam duboko povezan s projektom istraživanja rimskog vojnog tabora Burnum (Ivoševci kod Kistanja), gdje zajedno s mojim bivšim učenicima, sada već profesorima (Miletić, Glavičić, Zanić, Borzić, Jadrić-Kučan i asistenti) istražujemo amfiteatar i vojno vježbalište, a u bivšim vojarnama u Puljani načinili smo moderno postavljene muzej vojnog tabora koji je dobro posjećen, iako je malo izvan prometnih putova. Naime, u ciglih sedam do osam godišnjih kampanja, otkrili smo toliko vrijednog arheološkog materijala da se mogla postaviti suvisla cjelina. Objavili smo već nekoliko većih i manjih publikacija u suizdavaštvu s Nacionalnim parkom Krka. Doprinosimo jedan zanimljivi, po mome mišljenju i veoma vrijedan projekt. Naime, u privatnoj kolekciji mog učenika Joška Zaninovića (ravnatelja Gradske muzeja u Drnišu) čuva se velika (gotovo kompletna) zbirka papirnatih novčanica s arheološkim lokalitetima i eksponatima (najviše, shvatljivo ima iz Grčke, ali i drugih zemalja). Načinili smo izložbu i opsežan katalog koji će biti tiskan na hrvatskom i engleskom. Izložba će pouzdanost, osim u Hrvatskoj, ići i u Italiju (Bologna). Naš znanstveni partner Università degli studi di Bologna jedva čeka dovršetak naših napora. Arheologija na novčanicama odražava i njezin utjecaj na gospodarstvo pojedine zemlje.

Koja Vam je od znanstvenih i znanstveno nastavnih institucija bila životno najvažnija? Arheološki muzej u Splitu, Fi-

lozofski fakultet u Zadru, Filozofski fakultet u Splitu...?

U Arheološkom sam muzeju radio 17 godina. Na Filozofskom fakultetu u Zadru 31 (pet godina se preklapalo jer sam bio oko 5 godina u stalnom honorarnom odnosu). U Arheološkom muzeju bio sam kustos pripravnika, kustos, viši kustos, muzejski savjetnik i konačno direktor. To je bilo moje formativno razdoblje, pa zato i veoma važno. Ipak, znanstveno pedagoška aktivnost me je više privlačila pa sam prihvatio ponudu tadašnjeg Filozofskog fakulteta u Zadru. I u tom segmentu djelovanja išao sam postupno (docent, izvanredni profesor, redovni profesor), a u trajno zvanje redovnog profesora bio sam biran čak dva puta - 1990. i 1997. To je bilo razdoblje mojeg sazrijevanja i zrelosti. Osobito sam ponosan što sam bio mentor dvadesetorici doktoranata. Nadam se da ću dočekati promociju još njih desetak koji trenutno rade na svojoj disertaciji. O magistarskim radovima i članstvu u komisiji u obranama disertacija nisam ni vodio evidenciju. Na Filozofskom fakultetu u Splitu imam veoma malu satnicu, ali je odrađujem s velikim zadovoljstvom (kolegiji "Antički grad" i "Rimski carski vlast, kult i mijene"). Na potonjem kolegiju provjeravam razmišljanja o Dioklecijanu i tetrarhiji kao obliku vlasti. To je zapravo razdoblje moga 'prezrijevanja', jer sam već u poznim godinama. Na predavanjima od 1977. pa nadalje provjeravao sam i formulirao teze koje su se kasnije našle na papiru. Lako je razmišljati, ali misli treba formulirati, a za to su izvršna predavanja, osobito na višim

razinama (poslijediplomski i doktorski studiji). Predavao sam u inozemstvu, a i na poslijediplomskim studijima na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Hrvatskim studijima.

Ili Vam je 'najvažniji' možda ipak Književni Krug - premda 'samo' udruga - kojem ste na čelu već 20 godina? Gdje je ključ uspješnog kontinuiteta KK I Vašeg 20-godišnjeg angažmana.

Književni krug je moja posebna ljubav. Ne bih svrstavao ni jednu od tri "moje" institucije po mojim predilekcijama. U svima sam radio s ljubavlju i sve su duboko umome biću. U Književni sam krug ušao već pri osnutku (u kontinuitetu od Pododbora Matice hrvatske i Čakavskog sabora). Temelje djelovanja i programske orijentacije udarili su ugledni književnici Živko Jelčić, Jure Franičević Pločar

i drugi znanstvenici, Cvito Fisković, Kruno Prijatelj, Ivo Petrinić, Ivan Mimica, Vladimir Rismondo, Davorin Rudolf i ostali. Nastavljajući njihovim tragom, dragovoljnim radom našao sam sebi puni smisao, a osjećaj odgovornosti mi je 'ugrađen'. Samo se tako moglo preživjeti. Ali naslovi i druga djelatnost krčili su put. Ni broja ne znam koliko sam knjiga potpisao kao odgovorni urednik. Ni nagrade Književnom krugu nije lako nabrojiti. Moje se vrijeme poslije punih dvadeset godina bliži kraju. Ponosan sam i zadovoljan što sam bez većih potresa uspio Književni krug održati živim, a nadam se da sam nešto i unaprijedio. Književni krug je, napominjem, udruga pisaca i znanstvenika koji udružuje svoj rad na dobrovoljnoj osnovi.

Kako se Književni krug snalazi kadrovski, organizacijski i fi-

nancijski?

Kadrovski, veoma dobro. Ekipirani smo u najvažnijim segmentima produkcije, i zahvaljujemo pomoći grada Splita. Organizacijski, također veoma dobro. To omogućuje upravo navedena profesionalna struktura i brojno članstvo (ne samo iz Splita nego i inozemstva). Ljudi su, naime, uvijek ključ svakog napretka. Financijski, teško. Novca ni prije ni danas nema. Subvencije se smanjuju. Srećom da se smanjuju i troškovi objavljivanja, kako tiskarski tako i naše produkcije. Kvaliteta i opseg produkcije naslova je temeljno mjerilo. Unatoč teškoćama, ipak je naš rad prepoznat. A promotivno - nikako. Naš rad i rezultate mediji ne prate. Reklamiranje je preskupo, a knjigu je uistinu teško plasirati. Distribucijski, također veoma slabo. Književni krug je udruga i nije ovlaštena samostalno

Okvir za biografiju

Rođen 1937. u Splitu gdje je završio Klasičnu gimnaziju. Diplomira 1962. magistrira 1973. i doktorira 1975. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radio kao kustos, viši kustos i ravnatelj Arheološkog muzeja u Splitu. Od 1982. do umirovljenja 2007. na Filozofskom fakultetu u Zadru predaje Klasičnu arheologiju i Starokršćansku arheologiju. Od početka predaje na Odsjeku za povijest splitskog Filozofskog fakulteta. Predavao na postdiplomskim studijima u zemlji i inozemstvu (Dubrovnik, Zagreb, Zadar, Split, Ljubljana, Macerata, Rim II, Bordeaux, Marburg/Lahn). Član je mnogih arheoloških društava u zemlji i svijetu, sudionik više od stotine domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova. Suradnik i voditelj brojnih terenskih - kopnenih i podzemskih - istraživanja, voditelj znanstvenih projekata i mentor desetina doktoranata. Autor je 25 knjiga i monografija, više od 400 znanstvenih i stručnih radova, brojnih recenzija i enciklopedijskih jedinica. Bio je član nacionalnih vijeća za znanost, za kulturna dobra i za visoko obrazovanje. Predsjednik je Književnog kruga u Splitu od 1992. godine. Dobitnik dviju godišnjih nagrada grada Splita (za kulturu i za znanost) i dviju godišnjih nagrada za znanost Slobodne Dalmacije, godišnju nagradu Matice Hrvatske za znanost, i godišnju nagradu Hrvatskog arheološkog društva, nagrade J.J. Strossmayer za humanističke znanosti, nagrade Frane Bulić Hrvatskog arheološkog društva 2009. za životno djelo i nagrade za životno djelo grada Splita 2010. Od 2002. redovni član HAZU. Odlikovan je redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

PLINIJE STARIJI POVIJEST ANTIČKE UMJETNOSTI

Povijest antičke umjetnosti Plinija Starijeg (preveli Uroš Pasini i Ante Podrug, priredio Nenad Cambj), 2012.

Rukopis čini izbor pojedinih knjiga iz golemog djela *Naturalis historia* Plinija Starijeg koje se tiču povijesti umjetnosti - kiparstva i slikarstva. Svako tko se bavio poviješću klasične kulture susreo se s Plinijem Starijim i nije nikako mogao izbjeći citiranje iz njegovog divovskog djela. Riječ je o odlomcima u kojima se govori o umjetnicima Grčke i Rima, odlomcima na kojima se temelji većina naših identifikacija slavni umjetničkih djela antike. Izbor odlomaka preuzet je iz knjige Silvija Ferrija (Rim 1946.) a znanstveni komentar primjeren onima koji poznaju Plinijevo djelo, kao i onima koji će se s njim prvi puta susresti sastavio je akademik Nenad Cambj. Knjiga je opremljena fotografijama umjetnina koje Plinije opisuje, kao i opširnim Kazalima.

27. Antun Cvitanić: *Iz dalmatinske pravne povijesti*, 1991.

Ovaj rukopis je plod autorova dugotrajnog istraživanja dalmatinske pravne povijesti, prije svega statutarne prava, i premda je ono već odavno bilo predmetom razmatranja u histografiji, ipak se može zaključiti da je rukopis dr. Antuna Cvitanića najznačajniji prinos hrvatske pravno-povijesne znanosti njihovu proučavanju. Na jednoj strani rukopisa su prilozi o pojedinim dalmatinskim gradovima, s fundamentalnim spoznajama o njihovom pravnom ustrojstvu, dok su na drugoj strani prijedlozi sinteze o dalmatinskom pravno-povijesnom razvoju. Radovi okupljeni u ovoj knjizi iznimno su vrijedna dostignuća znanstvenog istraživanja o srednjovjekovnim pravnim sustavima na istočnoj obali Jadrana, i njihovi su rezultati nezaobilazna osnova svakom proučavanju povijesti dalmatinskih gradova u srednjem vijeku.

antun cvitanić
iz dalmatinske
pravne povijesti

atnosti kruga

prodavati. Knjižarska mreža u Hrvatskoj je 'legla', pa nije moguće prodavati u legalnim knjižarama. S druge strane ako netko i zatraži knjige, tada traži znatno više od samog izdavača.

Književni je krug suorganizator i Dana hvarskog kazališta?

Da, mi smo izvršni izdavač i suorganizator jedne dobro uvedene manifestacije koja je zaživjela i nastavila se i poslije smrti "duše" projekta, moga negdašnjeg kolege i prijatelja s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, akademika Nikice Batusića. Sada kad je uredništvo preuzeo akademik Boris Senker manifestacija je dobila novi snažni kотаč zamašnjak. Moja uloga u tome je nikakva. Financijski, to je veliki zalogaj, ali pomoć u tom smislu je minimalna, osim skromnih sredstava HAZU-ove zaklade.

Posebnu pozornost posvećujete 'Marulićevim danima'?

Marulianum je anularna znanstveno-kulturna jedinica Književnog kruga koju maestralno vodi Bratislav Lucin. Istraživanje Marka Marulića je naprosto neophodno, ne samo za Split i Hrvatsku nego i šire. To potvrđuje i neprekidno uključivanje novih, osobito mladih domaćih i stranih istraživača. Inakon preko dvadeset godišnjih manifestacija, "Marulićevi dani" stalno rastu, a objavljeni zbornici su sve traženiji, dakako među istraživačima. Otkrivaju se nove dimenzije Marulićeve svjetske recepcije o čemu svjedoči i otkriće prijevoda jednog Marulićeva djela na islandski jezik. Nastojmo ohrabriti strane istraživače da se priključe projektu, a to je, uz stare suradnike, nova vrijednost. Pred dvadesetak godina, jedan je splitski gradonačelnik (podgovoren od nekih zlonamjernika), rekao da neće doći na otvara-

nje manifestacije, jer tobože "prežvakujemo" staru slamu. Nedavna prošlost je sve te ljude i te kako demantirala.

Tu je i 'Knjiga Mediterana'...

I Knjiga Mediterana je dobila svoje istaknuto mjesto među hrvatskim manifestacijama međunarodnog karaktera, nakon što je dobila drugi oblik, poslije početnih vrludanja, više znanstveno-kulturni nego sajmeni. Kroz tjedan rada održavaju se dva međunarodna znanstvena skupa. Jedan Književnog kruga u suradnji s raznim partnerima, a drugi u zajedništvu s Katedrom za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu (radni naslov: 'Recepcija hrvatske književnosti'). Oba znanstvena skupa prate odgovarajući zbornici koji imaju svjetsku relevantnost. Naš udio manifestaciji su skupovi i zbornici: Kulturna animalistika, Toma Arhiđakon, Makantun de Dominis, Dioklecijan i tetrarhija, Biblija i Hrvati, Nadgrobna umjetnost istočnog Ilirika, Splitska hagiografska baština... Takve skupove i zbornike, decidirano tvrdim, može organizirati samo Književni krug. Ovaj je znanstveni skup je već ušao u drugo desetljeće međusobne ugovorne veze. Suradnja Kruga s spomenutom katedrom se odvija na najbolji mogući način. Nažalost, i tu su financije otegotna okolnost, jer samo neznatna suma stiže iz projekta Filozofskog fakulteta, a sve ostalo je na teret manifestacije Knjiga Mediterana.

Koji su motivi Književnog kruga da sa Pravnim i Filozofskim fakultetom suorganizira simpozij o 700. obljetnici Splitskog Statuta

Splitski statut je veliko civilizacijsko dostignuće grada Splita iz XIV. st. (1312.). Gradovi, pa čak i neki otoci priobalnog pojasa Jadrana očuvali su

preko dvadeset statuta. Naš projekt predviđa da sve statute prevedemo i tako ih podastremo znanstvenoj i drugoj javnosti. Rekao bih da statuti sadrže i značajne upotrebne i opće etičke vrijednosti. Ove godine je 700. obljetnica Splitskog statuta koju je bilo neophodno obilježiti i upozoriti da je taj dokument bio podloga za pravnu i inu organizaciju života grada. U upotrebi je bio gotovo 500. godina. Perceval iz Ferma, autor splitskog statuta, u preambuli naglašava plemenitost Splita i građana želeći pokazati da će takav grad i građani dosljednije poštovati odredbe. Književni krug je izdao četiri izdanja Statuta. Posljednji, u prijevodu i uz opsežnu studiju nezabornog Tonka Cvitanića sam posebi je monumentum. Cvitanić, nažalost, nije dočeka ovaj simpozij. Prikupljamo radove za Zbornik kojim ćemo tom neumornom istraživaču pravne povijesti posvetiti in memoriam. Posebnu energiju u realizaciju uložio je u ovu manifestaciju nekadašnji Cvitanićev asistent a sada profesor Željko Radić. Kud li logičnije nego da se na takvom projektu zajednički angažiraju Književni krug, Pravni fakultet i Filozofski fakultet Split. Zajednički poduhvati su posebna snaga Književnog kruga u kojem sma-

tramo da nije važno tko će biti glavni nositelj i tko će dati najviše sredstava, nego samo to da svatko dađe doprinos. Ovdje treba odati veliko priznanje i iskazati osobnu zahvalnost dekanu Filozofskog fakulteta u Splitu Marku Trogrliću.

Kakve su mogućnosti kontinuirane suradnje KK sa Sveučilištem u Splitu, osobito Filozofskim fakultetom?

Goleme - ona se ostvaruje već nekoliko godina, a s Pravnim fakultetom tijesne veze postoje već nekoliko desetljeća. Rezerva za poboljšanje suradnje još ima, iako već dogodi ne zajednički organiziramo skup posvećen radu značajnog, nepravedno osuđenog splitskog gradonačelnika Ive Tartaglie. Tema, sama po sebi privlačna, obuhvatno će osvijetliti razdoblje od tri desetljeća. Suradnja je poželjna i moguća osobito na programima *Knjige Mediterana* čije su 'teme' okvirno zacrtane sve do godine 2020.

Toma Arhiđakon

HISTORIA SALONITANA

Toma Arhiđakon, *Historia Salonitana* (Povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika), 2003.

Djelo splitskog arhiđakona Tome najveće je historioografsko postignuće svega srednjovjekovlja na hrvatskome prostoru. U knjizi se daju novo izdanje izvornika i novi prijevod na hrvatski jezik, što ih je načinila Olga Perić. Prijevod je popraćen povijesnim bilješkama Mirjane Matijević Sokol, a svezak upotpunjuje opsežna studija Radoslava Katičića „Toma Arhiđakon i njegovo djelo”. U posebnoj svesku otisnuto je se faksimilno izdanje kodeksa koji se čuva u Riznici splitske prvostolnice, a koji je ujedno i najstariji primjerak koji postoji. Po saznanjima Olge Perić upravo taj primjerak kodeksa je rukopis samoga Tome jer sadrži ispravke koje su stilske a ne sadržajne. Za ovo izdanje autori i izdavač su 2004. nagrađeni nagradom "Josip Juraj Strossmayer".

Toma Arhiđakon i njegovo doba (zbornik radova, ur. M. Matijević-Sokol i O. Perić), 2004.

Osamstota obljetnica Tomina rođenja (2000) bila je prigoda da se okupi veći broj stručnjaka koji su svojim izlaganjima mnogostrano osvijetlili pojavu najvećega povijesnog pisca i najmarkantnije nama poznate intelektualne osobe hrvatskog srednjovjekovlja, prilike u kojima je živio te njegov udio u crkvenom, političkom i društvenom životu Splita. U bibliografskom aparatu zbornika susreće se dvjestotinjak naslova rabljenih i citiranih djela. Obilno je uključena sva postojeća literatura o predmetu, a i druga koja je za taj predmet po nečem znatna. Svi prinosi u ovom zborniku su izvorni znanstveni radovi koji donose nove spoznaje, na kraju svakog teksta je sažetak na stranom jeziku, a za cijeli zbornik su izrađena Kazala imena i zemljopisnih naziva.

Toma Arhiđakon
i njegovo doba

Zbornik radova

KNJIŽEVNI KRUG SPLIT

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Srednjovjekovni grad na istočnom Jadranu i uporišta njegova trajanja

Piše:
AKADEMIK **TOMISLAV RAUKAR**

Poznavanje povijesti srednjovjekovnih gradova na istočnom Jadranu oslanja se na znatnu bibliografiju radova. Premda počeci istraživačkog zanimanja za njihovu povijest pripadaju baroknoj historiografiji sredine XVII. stoljeća (Lucius Lucić), a možda bi se, uz stano- vit oprez, smjelo reći i samom srednjem vijeku, sredini XIII. stoljeća (Toma Arhiđakon), ipak srednjovjekovni dalmatinski grad postaje istraživačkim područjem tek u modernoj i suvremenoj historiografiji. Jedan od temeljnih pojmova o biti njihova postojanja bio je zaključak o kontinuitetu s kasnoantičkom urbanom baštinom.

Materijalna i misaona baština

Ta baština u svim srednjovjekovnim gradovima u Dalmaciji nije bila jednaka, u nekima je bila prostorna, materijalna (Zadar), u drugima samo misaona (Split). No bez obzira na te razlike svi su gradovi na istočnom Jadranu, pa i oni koji su niknuli iz utvrde (castrum) na hrvatskom političkom području (Šibenik), imali zajedničko uporište svojega razvoja i trajanja: kao gradska zajednica temeljili su se na težnji za društvenom zasebnošću, a osnovnim ciljem im je bilo pružanje sigurnosti djelovanja i opstan- ka svojim pripadnicima. Zato je već u Salonitanskoj povijesti Tome Arhiđakona „sigurnost“ (securitas) jedan od nosivih pojmova splitske povijesti u XIII. stoljeću.

Da bi grad mogao ostvarivati tu ključnu društvenu značajku morao je ispuniti veoma složene preduvjete: oblikovati ustrojstvo društva, stvarati vlastiti upravni sustav, na svjetovnoj i crkvenoj razini, razvijati vlastitu ekonomiju, uvjetovanu geoprivrednim značajkama gradskog prostora, te istodobno urbani prostor oplemeniti stvaralaštvom. Napokon, da bi grad sve to mogao ostvariti i da bi njegovi pripadnici u životnoj svakodnevnici mogli dosegnuti izričaj Tome Arhiđakona o „sigurnosti“, grad je morao podignuti vlastiti obrambeni sustav, prije svega ono najvažnije, a u isti mah i najteže, gradske bedeme.

Gradovi – otoci u feudalnom ustrojstvu srednjovjekovlja

Veoma je važno utvrditi da su gradovi sve to stvarali i razvijali stoljećima. I temeljna društvena značajka, podjela na društvene skupine, u svojim je počecima, po svoj prilici, bila sastavnicom kasnoantičke baštine. Kad Toma Arhiđakon u X. poglavlju Salonitanske povijesti (Ka-

Društveno oblikovanje dalmatinskih komuna plod je stoljetnog razvoja u oblicima gradske uprave i u staleškom razvoju društvenih skupina. Razvijene komune ne nastaju slučajno upravo na istočnom Jadranu i nigdje drugdje na kontinentalnom dijelu hrvatskoga prostora - samo je na ovom prostoru grad tijekom srednjega vijeka mogao rasti na urbanoj baštini kasne antike

tomislav raukar

studije o dalmaciji
u srednjem vijeku

ko su se vratili s otoka i ušli u Split) govori o samim počecima srednjovjekovnog Splita, tvrdi da je bilo odlučeno da će „bogati“ (ditiores) sami podignuti kuće u okviru Dioklecijanove palače, dok će „ostali narod“ (reliquum vulgus) stanoviti pod svodovima i kriptama.

Tominu priču ničim, nikakvim komparativnim vre- lima, ne možemo provjeravati, ali je neprijeporno da već ranosrednjovjekovne isprave svjedoče da se u gradskim društvima razlikuju maiores i minores, nobiles i ignobiles, dakle, da se u njima, s jedne strane, nalaze oni ugledniji i moćniji, nasuprot onim slojevima koji takav društveni utjecaj nisu mogli imati.

Podjela ljudi u društvene skupine, koje će u kasnom srednjem vijeku dobiti veoma jasne i prepoznatljive stalaške značajke, obilježava sav

srednji vijek, ali tome valja dodati važnu činjenicu koju nipošto ne smijemo zanemariti: unatoč staleškim suprotnostima i čvrstoj podjeli na plemiće i neplemiće, koja je prije svega bila izražena mogućnošću sudjelovanja u komunalnoj upravi, prije svega u komunalnom Vijeću, svi su pripadnici komunâ, što znači i stanovnici gradova i njihovih seoskih područja, u pravnom smislu, pred javnom vlašću, bili jednaki, od plemića do težaka ili ribara, pa u dalmatinskim gradovima nije bilo nikakve vlasti, prije svega sudske, jednoga čovjeka nad drugim čovjekom, pripadnikom komune. Sudske ovlasti imala su samo upravna tijela komune. Istočnojadranski gradovi su zbog toga spram kontinentalnog zaleđa koje ih okružuje svojevrsni otoci u feudalnom ustrojstvu srednjovjekovlja.

“

Svi su pripadnici komunâ, što znači i stanovnici gradova i njihovih seoskih područja, u pravnom smislu, pred javnom vlašću, bili jednaki, od plemića do težaka ili ribara, pa u dalmatinskim gradovima nije bilo nikakve vlasti, prije svega sudske, jednoga čovjeka nad drugim čovjekom, pripadnikom komune

Pojava konzula i kraj predkomunalnog razdoblja

I oblici komunalne uprave u gradovima plod su stoljetnog razvoja. U Splitu točno znamo tko je u sredini XIII. i na početku XIV. stoljeća popisao običajno pravo (potesta- ti Gargan de Arscindis iz Ancone i Perceval iz Ferma), pa su tako sastavljeni kapitular iz 1240., odnosno prvi sačuvani splitski statut iz 1312. godine, ali ipak valja reći da se njihov zaslužni čin oslanjao na pravnu baštinu koja se u Splitu stvarala i pomno njegovala stoljećima prije toga.

U tom stoljetnom luku, od ranoga srednjega vijeka dalje, u gradovima na istočnom Jadranu stvarao se onaj oblik društvene zajednice što ga vrela nazivaju komunom (communitas). U ranom srednjem vijeku na čelu gradova bio je prior, ali je odluke, naravno samo u načelu, donosi-

la čitava gradska zajednica ili universa communitas, u kojoj minores, što znači gradski puk (populus), nisu mogli imati nikakav utjecaj. Uza sve to, neodređenost pojma „čitava gradska zajednica“ i dosljedno tome nedjelotvornost upravljanja zajednicom nalogala je gradovima, ne samo na istočnom Jadranu, nego i drugdje na Mediteranu, prije svega u srednjoj i sjevernoj Italiji, traganje za djelotvornijim načinom uprave.

To je u Italiji potkraj XI. stoljeća bio konzulat, pa se konzuli, stotinjak godina kasnije, u drugoj polovici XII. stoljeća spominju i u dalmatinskim gradovima (Dubrovnik 1168., Zadar 1174.). Svaka- ko, to je bio napredniji oblik gradske uprave, ali zbog toga ipak ne bi bilo razložno i utemeljeno zaključiti da je pojava konzula i sama „komuna rođena“, kako je to istaknuto

nom anja

“Komuna će u dalmatinskim gradovima uistinu biti odnjevovana, dakako, na cjelokupnoj ranijoj upravnoj baštini predkomunalnog razdoblja, tek uspostavom Vijeća (consilium), vrhovnog upravnog tijela komune kojemu je sastav bio točno određen

u suvremenoj historiografiji. Jer, stvaranje je komune bilo dugotrajnim procesom, a ne činom kratkoga trajanja. S druge strane, pojava konzula na istočnom Jadranu u drugoj polovici XII. stoljeća znači da je nastupio kraj onog upravnog razdoblja što ga s pravom smijemo nazvati „predkomunalnim“ ili „protokomunalnim“.

13. stoljeće – početak doba komunalne zrelosti

Ali, komuna će u dalmatinskim gradovima uistinu biti odnjevovana, dakako, na cjelokupnoj ranijoj upravnoj baštini predkomunalnog razdoblja, tek uspostavom Vijeća (consilium), vrhovnog upravnog tijela komune kojemu je sastav bio točno određen. U Splitu i Trogiru, primjerice, Vijeća se pojavljuju u drugoj polovici XIII. stoljeća, pa od toga vremena smijemo govoriti o splitskoj i trogirskoj komuni. Upravo u tom razdoblju, od sredine XIII. stoljeća i Garganova kapitulara godine 1240. dalje, nastaju i statuti dalmatinskih komuna, pa i to pokazuje da upravo tada počinje doba komunalne zrelosti na istočnoj obali Jadrana.

Prema tome, društveno oblikovanje dalmatinskih komuna plod je stoljetnog razvoja, prije svega u oblicima gradske uprave i u staleškom razvoju društvenih skupina. Pri tome valja istaknuti da razvijene dalmatinske komune ne nastaju slučajno upravo na istočnom Jadranu i nigdje drugdje na kontinentalnom dijelu hrvatskoga prostora. Samo na istočnom Jadranu grad je tijekom srednjega vijeka mogao rasti na urbanoj baštini kasne antike.

Tipološka raznolikost urbanog života

Osim toga, jadranski je prostor omogućavao dalmatinskim gradovima široki razmah komunikacija, kako

O autoru

Akademik Tomislav Raukar (Stari Grad na Hvaru, 1933.) osnovnu i srednju školu pohađa u Splitu, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomira povijest. 1962. nakratko u tadašnjem Arhivu Hrvatske (danas Hrvatski državni arhiv). Od 1963. do umirovljenja 2004. na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, isprva na Katedri za pomoćne povijesne znanosti, potom na Katedri za hrvatsku povijest. Od 1997. redoviti član HAZU. Područje znanstvenog interesa u najvećoj je mjeri srednjovjekovna prošlost Dalmacije, primorskih gradova osobito. Autor je sinteze Zadar u XV. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi (1977.), Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku (2007.). Kapitalni doprinos modernizaciji hrvatske medievistike dao je interdisciplinarno zasnovanom sintezom Hrvatsko srednjovjekovlje. Prostor, ljudi, ideje (1997.). Od početka predaje na Odsjeku za povijest splitskog Filozofskog fakulteta. Dobio je Godišnju državnu nagradu za znanost, Medalju Sveučilišta u Zagrebu, i niz priznanja Filozofskog fakulteta. Odlikovan Redom Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića. Dobitnik Nagrade "Anton Gindely", austrijskog Instituta za Podunavlje i srednju Europu.

prema kontinentalnim prostorima zaleđa, tako i prema Jadranu i Mediteranu. Odnosi sa zaledem prije svega su se temeljili na ekonomskim komunikacijama i demografskim gibanjima. Migracije ljudi iz zaleđa prema obali počinju već u ranom srednjem vijeku, pri čemu se pokreti ljudi ne usmjeravaju samo prema gradovima na obali, nego u kasnom srednjem vijeku sve više i prema jadranskom prostoru. Nasuprot tome, na kontinentalnom su području, u srednjovjekovnoj Hrvatskoj i Slavoniji, nastajali gradovi drugačijega postanka, prije svega slobodni kraljevski gradovi u Međurječju i plemićki gradovi/utvrde u Hrvatskoj sjeverno i južno od Velebita, te nešto manje na Slavoniji.

Dok su dalmatinske komune u čitavom razvoju težile prema političkoj i društvenoj zasebnosti, dotle su kraljevske varoši u Slavoniji često ovisile o potpori kraljevske vlasti, davatelja gradskog privilegija.

No takve razlike među gradovima na pojedinim regionalnim sastavnicama Hrvatskoga kraljevstva, zaključimo na kraju, bijahu posljedicom geopolitičkog smještaja hrvatskih zemalja, na prijelomu mediteransko-jadranskog i panonskog prostora. Ako bismo, dakle, tragal za istaknutim obilježjima hrvatske srednjovjekovne povijesti, jednim bi od njih nedvojbeno bila tipološka raznolikost urbanog života.

Dalmatinski statuti u Književnom krugu

Piše:

VINKA GLUNČIĆ-BUŽANČIĆ

UREDNICICA KNJIŽEVNOG KRUGA SPLIT

Sedamdesetih godina prošlog stoljeća skupina splitskih intelektualaca, mahom književnika i sveučilišnih profesora humanističkih struka, zamislila je kulturni pot-hvat – sustavno objavljivati baštinu hrvatske pisane riječi i poticati proučavanja te baštine. Okupljeni u Književnom krugu, oblikovali su programe uglednih nizova od kojih je Splitski književni krug najstariji i najugledniji. Ta biblioteka, među članovima popularno nazvana Kolo, bila je ishodište pojedinih kapitalnih izdanja, ali i novih, samostalnih biblioteka.

40-godišnja izdavačka tradicija

Samo Kolo početno je bilo podijeljeno na edicije Svjedočanstva, Humanisti, Pisci XVII. i XVIII. stoljeća, Književnost preporoda, Moderna, Književnost između dva rata, Suvremenici i Izvanredna izdanja. Te edicije, izvorno dobro zamišljene, aktualne su i danas, pa se i na toj osnovi započeto odbrojčavanje knjiga nastavlja već 40 godina.

U ediciji Svjedočanstva otisnuto je 1977. prvo izdanje Kronike Tome Arhidakona, njezin nastavak M. Madijeva i A. Cuthesa u Legendama i kronikama iste godine, te Historijski dokumenti o Istri i Dalmaciji Vicka Solitra, Povijest kandijskog rata u Dalmaciji Frane Difičnika i Trogirski spomenici Mihe Barade.

Uredništvo te edicije svoju je zamisao o izdavanju dalmatinskih statuta započelo upravo Splitskim statutom 1985. godine. Priredio ga je i preveo Antun Cvitanić, koji je napisao i uvodnu studiju. Ubrzo rasprodan, tiskan je ponovno uz neznatne ispravke i dopune 1987. godine, te zatim treći puta 1998. godine u većem formatu kao dio trilogije uz dva sveska Zlatne knjige grada Splita. Slijedili su: Poljički statut 1988. (uvodna studija Miroslav Pera i prijevod Zvonimir Junković), Trogirski 1988. (prevodi i uredili Marin Berket, Antun Cvitanić i Vedran Gligo), Hvarski 1991. (priredio i preveo Antun Cvitanić), Lastovski 1994. (priredio i preveo Antun Cvitanić), Korčulanski, drugo izdanje 1995. (priredio i preveo Antun Cvitanić), Mljetski 2002. (priredili i preveli Ante Marinović i Ivo Veselić) i Brački 2006. (priredio i preveo Antun Cvitanić).

Mali kodeksi pravnog uređenja komuna

Uredništvo Svjedočanstva zamislilo je izdati statute svih srednjovjekovnih dalmatinskih komuna jer su oni i po svom opsegu i sadržaju, i po civilizacijskom značaju najvrjedniji spomenik hrvatske pravne povijesti. Dal-

Posebnost je dalmatinskih statuta u tome što se njihovi sastavljači nisu ustručavali u njih unijeti elemente starog hrvatskog prava kao i elemente iz nekih drugih gradova sa zapadne jadranske obale te ih prilagoditi svojim potrebama uz najbolja rješenja rimskog prava

Vinka Glunčić-Bužančić

matinski statuti su pravi mali kodeksi pravnog uređenja komuna kojima se unutar gradanskog prava uređuje kompleks pravnih i drugih odnosa u jednoj političkoj društvenoj zajednici. Posebnost dalmatinskih statuta je u tome što se njihovi sastavljači nisu ustručavali u njih unijeti elemente starog hrvatskog prava kao i elemente iz nekih drugih gradova sa zapadne jadranske obale te ih prilagoditi svojim potrebama uz najbolja rješenja rimskog prava. Ti su statuti bili na snazi od XII. i XIII. sve do kraja XVIII. stoljeća, pa je lako zamisliti koliko je dugo i u kojoj mjeri život stanovnika dalmatinskih gradova bio fiksiran normama gradskih

statuta.

Prema projektu sva izdanja spomenutih statuta, kao i oni koji će tek biti publicirani po prvi put, editirat će se u nizu istolika knjiga, prepoznatljivog oblika u zlatnim koricama. U prvom dijelu knjige je uvodna studija ili opširniji predgovor. Izvorni tekst statuta na latinskom ili talijanskom jeziku nalazi se na parnoj, a usporedno na neparnoj hrvatski prijevod.

‘Pohrvačenje’ statuta – djelo profesora Cvitanića

Sva izdanja su kritički redigirana kako u odnosu na izvorni tekst, tako i na hrvatski prijevod s usporedba svih poznatih rukopisa, s bilješkama, tumačenjima

pojmovima i izrazima, kratkim komentarima, te kazalima s detaljnim podacima.

Posebno mjesto unutar redakcije pripada profesoru Antunu Cvitaniću koji je prvi započeo objavljivanje kritičkih prijevoda dalmatinskih statuta pisanih osebujnom srednjovjekovnom latinštinom praćenih pravno-povijesnim studijama od kojih su mnoge postale klasicima pravno-povijesne vrste. Svoj najveći doprinos našoj pravnoj historiografiji dao je obradom dalmatinskoga statutarnog prava koje je od svih domaćih i stranih znanstvenika zacijelo najbolje poznavao.

On je pohrvatio i opsežnim studijama opskrbio Statut grada Splita, Statut bračke komune, Statut grada i otoka Korčule, Statut grada Trogira, Hvarski i Lastovski statut. Upravo on je autor uvodne studije uz izdanje Dubrovačkoga statuta iz 1990. godine, kao i statutarnih kodeksa pisanih hrvatskim jezikom, Vinodolskog zakona i Poljičkog statuta.

Književni krug je do sada objavio osam srednjovjekovnih dalmatinskih statuta. U pripremi je izdanje Stonskih odredbi koje su zamjenjivale statut (priredio i preveo Ante Marinović), novo izdanje Trogirskog statuta (s opsežnom uvodnom studijom Željka Radića) te Kotorski statut. Statuti gradova Šibenika, Zadra i Dubrovnika su također u planu, ali kako su njih u međuvremenu tiskale vlastite sredine za sada se od te zamisli odustalo.

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Duh statuta dalmatinskih komuna

RAZGOVARAO:
IVAN BASIĆ,
FILOZOFSKI FAKULTET SPLIT

Godine 1981. na Sveučilištu u Heidelbergu obranili ste doktorsku disertaciju, koja je 1984. pretočena u knjigu *Die dalmatinischen Städte im 12. Jahrhundert* (Dalmatinski gradovi u XII. stoljeću). Na pripremanju disertacije radili ste od 1978. do 1980. godine u Zagrebu. Kako biste iz vremenskog odmaka od 30-ak godina ocijenili tadašnje i današnje uvjete rada za povjesničara?

Sjedne strane su se tehnički uvjeti rada bitno promijenili zahvaljujući digitalizaciji kataloga, bazama podataka i internetu. Kompjutor je zamijenio rukopis i pišaći stroj. Ali s druge strane, bit rada je ostala ista: skupljanje izvora različitih tipova, upoznavanje literature, pažljivo čitanje, tu-mačenje i kritika tekstova, sastavljanje vlastitog teksta.

Mislim da za novo izdanje moje knjige ne bi bila potrebna temeljita istraživanja, pogotovo što se nisu pojavili zasada nepoznati izvori koje bi trebalo uzeti u obzir. Ali, naravno, trebalo bi tu i tamo ispraviti činjenične greške i dopuniti literaturu. I dalje smatram da je moja analiza privilegija trogirskog tipa važeća, isto tako da je ninski privilegij iz 1207. povijesni falsifikat iz druge polovice 14. stoljeća. Revidirao sam samo svoj stav u vezi s nastankom šibenskih privilegija, kao što sam detaljno razradio u članku na njemačkom u Grafenauerovu zborniku iz 1996.. Falsifikat nije nastao tek sredinom 14. stoljeća, već malo prije 1251. Te je godine Bela IV. potvrdio krivotvoreni predložak.

Ali sada, oko trideset godina nakon pisanja tadašnjeg teksta, rado bih promijenio koncepciju knjige: Tada sam pošao od pitanja autentičnosti privilegija trogirskog tipa i stavio sam ga u širi kontekst političke povijesti Dalmacije, posebice sam detaljno pratio kako je nastala ustanova gradskog kneza i kako se razvijala u pojedinim gradovima do početka 13. stoljeća.

*Prof. dr. Ludwig Steindorff (Hamburg, 1952.) diplomirao je slavistiku, germanistiku i povijesne znanosti u Heidelbergu te doktorirao na temu *Die politische Geschichte der dalmatinischen Städte im 12. Jahrhundert*. U Zagrebu je specijalizirao povijest jugoistočne Europe. Od 1981. do 1991. znanstveni je suradnik Odsjeka za istočnoeuropsku povijest na Sveučilištu u Münsteru, gdje je stekao zvanja docenta i izvanrednog profesora. Kao gostujući profesor predavao je u Zagrebu, Budimpešti, Düsseldorfu, Wuppertalu i Kölnu. Od 2000. godine pročelnik je Odsjeka za istočnoeuropsku povijest na Sveučilištu u Kielu (Christian-Albrechts-Universität). Od 2009. istovremeno je znanstveni koordinator obrazovne ustanove Schleswig-Holsteinische Universitäts-Gesellschaft.*

Bavi se starijom i novijom poviješću Rusije, poviješću srednjovjekovnih gradova jugoistočne Europe, njenim nacionalnim i vjerskim identitetima od 19. stoljeća, te odnosima crkve i države u socijalističkom razdoblju. Od sredine sedamdesetih u središtu je njegovog interesa prostor jugoistočne i srednjoeuropske Europe, s osobitim obzirom na Hrvatsku. 1982., u suradnji s R. Mihaljčićem objavio je korpus ranosrednjovjekovnih kamenih natpisa na tlu ondašnje Jugoslavije koji sadrže prozopografske podatke.

*Iz radova o hrvatskom srednjovjekovlju valja istaknuti rasprave o privilegijima gradu Ninu, o formiranju komunalnih gradova na istočnom Jadranu (Split, Šibenik, Hvar, Korčula), te o gradskim statutima, o slobodnim kraljevskim gradovima (Zagreb), tzv. saboru na Duvanjskom polju, o hagiografiji (Bl. Ivan Trogirski), mongolskoj invaziji u Europu... Autor je sinteze hrvatske prošlosti *Povijest Hrvatske. Od srednjeg vijeka do danas*, u više dopunjenih izdanja, tiskane i na njemačkom i talijanskom.*

Počevši od 12. stoljeća, dalmatinski gradovi poprimaju sva ona obilježja koja su od razvijenog srednjeg vijeka tipična za zapadnoeuropski i srednjoeuropski grad, odnosno grad na području zapadne crkve: formiranje komune i vijeća, stvaranje bratovština, sastavljanje statuta i uspon pragmatične pismenosti

Shvaćao sam svoj rad u prvom planu kao prilog regionalnoj povijesti. Tek u tijeku rada sam prepoznao mogućnost da pratim formiranje gradske komune u dalmatinskim gradovima u usporedbi s formiranjem komune u sjevnoj Italiji.

Sada bih pošao od pregleda razvitka urbanizma u Europi od antike, a puno bih više naglasio i komparativne aspekte.

Mjesta susreta istoka i zapada

Možete li, u najkraćim crtama, vrednovati sastavnice srednjovjekovne kulture

i pravne tradicije dalmatinskih gradova (rimsko-bizantsku, hrvatsko-slavensku, italisku), njihovu ulogu u europskom kontekstu i povezanost s njim?

Sve do 12. stoljeća dalmatinski gradovi su jedan od rijetkih slučajeva gdje se sreću bizantska baština i zapadna crkva. U bliskom susjedstvu dalmatinskih gradova s kontinuitetom od antike nastale su nove strukture na tlu mladih slavenskih država. Počevši od 12. stoljeća, dalmatinski gradovi poprimaju sva ona obilježja koja su od razvijenog srednjeg vijeka tipična za zapadnoeuropski i srednjo-

europski grad, odnosno grad na području zapadne crkve: formiranje komune i vijeća, stvaranje bratovština, sastavljanje statuta, uspon pragmatične pismenosti. Od 13. stoljeća povezanost se očituje i kroz prisutnost gradskih redova, franjevac i dominikanaca. Uz to polako nestaje strukturalna razlika među starim dalmatinskim gradovima s romanskim korijenima i mladim slavenskim gradovima, kao što su Šibenik, Hvar i Korčula. Izjednačenju unutarnjeg ustroja pripomoglo je i stjecanje časti biskupije, u slučaju Hvara na početku procesa, za Šibenik i Korčulu kao završetak i krunidba uspona.

Dodir romanskog i slavenskog svijeta

Periodizacija povijesti dalmatinskih gradova često operira pojmovima "pretkomunalno", "protokomunalno" i "komunalno" razdoblje. Kakvo je Vaše mišljenje o kronologiji i sadržaju tih termina?

Ja vidim jasnu cezuru samo između vremena prije i nakon formiranja komune, otkada se može jasno razlikovati između cives, građana i članova komune s političkim pravima i habitatores, običnih stanovnika, koji dakako također potpadaju pod sudstvo komune. Smatram da za razdoblje prije 12. stoljeća, prije pojave pojma u izvorima, ne treba govoriti o „komunalnom ustrojstvu“, „gradskoj komuni“ i slično jer se time zamagljuje prijelom do kojeg je došlo od 12. stoljeća. Ne slažem se ni s razlikovanjem među latinskim pojmom commune, communitas odnosno suvremene izvedenice komuna s jedne strane i hrvatskim pojmom općina s druge strane. Oni su sinonimi. Pojam općina u smislu zajednice ljudi javlja se u isto vrijeme kao i pojam komuna.

Na istom tragu, odavno se raspravlja i o pojmovima commune i civitas: označavaju li (i koja od njih?) grad u užem smislu ili grad s pripadajućim teritorijem-kotarom, agerom, astarejom?

Pojam commune ili općina se odnosi na grupu ljudi,

“

Neovisno o svim razlikama u načinu nastanka – ponekad jednostavno prepisivanjem od susjeda – u kompoziciji i u pojedinim odredbama, duh je svih statuta jako sličan

na građane, obično povezane prisegom i zapisane u popise i knjige, kao što npr. Toma Arhidakon priča o prisezi Splićana 1239. potestatu Garganu, da su svi prisegnuti i zapisani. Samo iznimno građanin, član komune, živi izvan zidina grada. Civitas označava grad unutar zidina, odnosno sve strukture koje su vezane uz taj prostor, ali pravo i jurisdikcija ovoga grada mogu se odnositi i na ruralni teritorij, kojim raspolažu svi dalmatinski gradovi u manjoj ili većoj mjeri i što vrijedi i za druge gradove u zapadnoj i srednjoj Europi. – U Dalmaciji se sačuvala tradicija iz ranokršćanskih vremena, odnosno kasne antike, da je svaki grad ujedno sjedište biskupije, tj. da je označenje kao civitas povezano s postojanjem biskupije. Najslikovitije se to vidi u buli pape Bonifacija VIII. iz 1298. prema kojoj on, osnivajući biskupiju, pretvara castrum Šibenik u civitas.

Kakva je bila uloga gradskih statuta – pa tako i onog splitskog čiju okruglu obljetnicu upravo obilježavamo – u povezivanju i izjednačavanju dalmatinskih gradova s gradovima u njihovu susjedstvu?

Neovisno o svim razlikama u načinu nastanka – ponekad jednostavno prepisivanjem od susjeda – u kompoziciji i u pojedinim odredbama, duh je svih statuta jako sličan. Po-

stojanje statuta je pružilo veću pravnu sigurnost i olakšalo komunikaciju unutar i preko granica tih malih komunalnih društava. Sama činjenica da grad raspolaže svojim pravom i svojim sudom zajednički je predznak dalmatinskih gradova, cijelog jadranskog prostora i šireg prostora zapadne i srednje Europe. Regule gradskog života svagdje postaju slične.

Sastavljanje statuta i definicija zajednice kao općine inače nisu ostali ograničeni na gradske sredine na istočnojadranskoj obali, već prodiru i u ruralne sredine, kao što se vidi iz Vinodolskog zakona ili iz Poljičkog statuta.

Može li se govoriti o zemljopisnim obilježjima kao uzrocima posebnih karakteristika dalmatinskih gradova u odnosu na ostale srednjovjekovne gradske sredine?

Svakako je specifičnost srednjovjekovnih dalmatinskih gradova uvjetovana njihovim položajem na prastarom morskom putu, na križanju između puta uz obalu i morskih putova preko Jadrana, te prema Panonskoj nizini i Balkanu. Oni su se nalazili na granici između odavno visoko urbaniziranog jadranskog prostora i izrazito ruralnog zaleđa – inače su to faktori koji djeluju i vrijede danas. Gradovi su za zaleđe predstavljali ekonomska i kulturna središta, neovisno o političkoj pripadnosti. Uz to, također neovisno o specifičnim političkim okolnostima, stalno su kao čimbenici prisutni dodir između romanskog i slavenskog svijeta, te blisko susjedstvo barem južnih gradova s krajevima pravoslavne tradicije, uz nedvojbenu pripadnost samih gradova i njihovih teritorija krugu zapadne crkve.

Od Kvarnera do Kotora

Vaša sinteza iz 1984. godine komparativno je i monografski obradila jedno od dotada najmanje poznatih razdoblja hrvatske povijesti, i razbila trend koji je postojao u hrvatskoj historiografiji sve do druge polovice 20. stoljeća, trend bavljenja prije svega “neparnim” stoljećima...

Ne bih se složio s time da je hrvatska historiografija potpuno zapostavila to razdoblje, kada se gleda npr. na bogatu literaturu o ugarskomletačkom suparništvu oko gradova na istočnojadranskoj obali. Ali istina je da se 12. stoljeće nalazi u nekom jazu između privlačna narativa o najbolje dokumentiranom razdoblju narodne dinastije, tj. o 11. stoljeću s jedne strane, i naglog rasta raspoložive količine izvorne građe za 13. stoljeće. Ovo je omogućilo puno detaljnije rekonstrukcije i analize društvenih gibanja nego grada za 12. stoljeće.

Ako se točnije istražuje raspodjela interesa hrvatske historiografije za pojedina razdoblja, vjerojatno ćemo ustanoviti utjecaj različitih faktora: Koji su nam izvori na raspolaganju? Je li, objektivno gledano, u tom razdoblju došlo do zaokreta ili procesa, važnih za objašnjenje suvremenih prilika? Ine kao najmanje važno: Je li tom razdoblju, iz subjektivne perspektive, pripisana odlučujuća uloga

u narativu nacionalne povijesti?

Pokazuju li dalmatinske komune, u svom zreom obliku, regionalne karakteristike, tj. razlikuje li se u bitnome njihovo društveno ustrojstvo od Kvarnera do južne Dalmacije (Dubrovnik, Kotor)?

Više me iznenađuje koliko su komune od Kvarnera do Kotora slične jedna drugoj, neovisno o ranijoj povijesti dotičnog grada i o njegovoj političkoj pripadnosti. Proces stvaranja komune kasnio je možda pola stoljeća u usporedbi sa sjevernom Italijom, i naravno je polazio od drukčijih zadanih struktura nego u gradovima na drugoj strani Jadrana. Specifičnost dalmatinskih komuna vidim u ustanku gradskog kneza (kasnije nazvanog i rektorom) kao vrhovnog činovnika komune, a u većem broju slučajeva istovremeno i predstavnika vanjske vlasti. Kolektivna vlast konzula i angažiranje potestata izvana ostali su samo iznimna rješenja.

Ograničeni horizont povijesnog interesa

Jesu li, po Vašoj prosudbi, u hrvatskoj historiografiji sazreli uvjeti za novu sveobuhvatnu kritiku izvora, neopterećenu prijašnjim mišljenjima te istraživački i metodološki uključenu u najnovija dostignuća europske povijesne znanosti?

“

Specifičnost dalmatinskih komuna vidim u ustanovi gradskog kneza (kasnije nazvanog i rektorom) kao vrhovnog činovnika komune, a u većem broju slučajeva istovremeno i predstavnika vanjske vlasti

Naravno da svaka generacija ima pravo na kritičko propitivanje izvora i dosadašnje historiografije, ali sumnjam da će sistematska revizija izvora bitno promijeniti sadašnje stanje znanja. Tu i tamo i dalje je teško doći do konačno uvjerljivih rješenja, ali će se svakako otvoriti novi prostor za diskusiju. Neovisno o tome jesu li isprave narodnih vladara autentične, sačuvane u djelomično iskrivljenom obliku ili su neke među njima i krivotvorene, one služe kao svjedočanstva o vremenu narodne dinastije, i tako ih je sasvim opravdano koristila i Nada Klaić.

U tome je izuzetak obrada teme hrvatske etnogeneze i nastanka hrvatske države, koja zaista jako ovisi o pojedinim oprečnim stavovima prema glavnim narativnim izvorima: Djelu Konstantina Porfirogeneta De administrando imperio, Kronici Tome Arhidakona i Ljetopisu Popa Dukljanina. Tu je već zadnjih trideset godina u toku živahna diskusija, a konačnog odgovora nema na vidiku. Dok jedni odbacuju Ljetopis popa Dukljanina kao relativno mladi izvor sumnjive vrijednosti za rani srednji vijek, drugi Dukljanina koriste kao krunskog svjedoka za političke prilike u 9. stoljeću. Tu se ja jasno opredjeljujem za prvu soluciju. Teže je odrediti svoj

stav prema djelima cara Konstantina i Tome Arhidakona: Nude li ona za kasnu antiku i rani srednji vijek čisto sekundarni imaginarij, ili pak počivaju na pouzdanom povijesnom znanju?

Jednom ste prilikom ocijenili hrvatsku historiografiju uspoređujući je s “jednim od otoka arhipelaga, dobro napućenim i intenzivno obrađenim, unutar kojega se razvija živahna razmjena”, ali čije su “veze sa susjednim otocima i s kopnom slabe” i koja “uglavnom miruje u sebi, odnosno zatvorena je u sebi”...

Hrvatska historiografija se u biti ne razlikuje od historiografije drugih zemalja. Svagdje je većinski interes okrenut prema povijesti vlastite zemlje, nacionalnoj povijesti. Uz to, „proizvođači“ historiografije su uključeni u mreže, koje se uglavnom preklapaju s društvima pojedinih zemalja. To je već uvjetovano jezikom, zajedničkim načinom školovanja, sličnim životnim iskustvima i putevima, te većom vjerojatnošću osobnog poznavanja. Protiv te skoro prirodne tendencije zatvaranja u svoj krug trebalo bi intenzivirati učenje stranih jezika, kako zbog mogućnosti osobnih kontakata tako zbog recepcije stručne literature na stranim jezicima. Treba publicirati na različitim jezicima, i treba podržati mobilnost i studentske boravke u ino-

zemstvu.

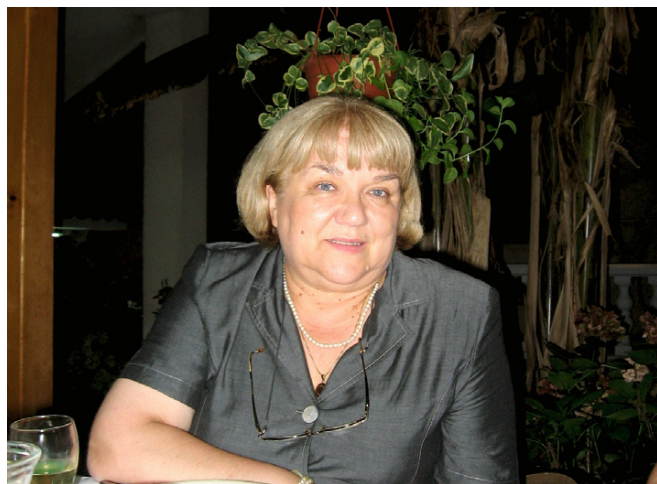
Ali da budem iskren: Puno je veći problem stav historiografije i javnosti u zapadnim zemljama, odnosno samozadovoljstvo „kopna“ i „velikih otoka“. Neovisno o tome da tamo ima stručnjaka i ustanova koji se specijalno bave svijetom „malih otoka“, ipak je horizont povijesnog interesa i obaveznog znanja i dalje uglavnom ograničen na „Zapad“ koji se jedini smatra vlastitim svijetom. Na sve ostalo se gleda kao na nešto strano i teško razumljivo. Koliko ima na „malim otocima“ zajedničke bazine vlastitim svijetom, većini ljudi, pa i stručnjaka na Zapadu ostaje nepoznato. Uz to posebno želim naglasiti: Koliko god pozdravljamo da se možemo sve više pouzdati u to da svi znaju engleski, toliko je poželjno zaustaviti opadanje znanja francuskog i njemačkog, kao i da što više ljudi dođe u mogućnost učiti i različite „male jezike“.

Moja je velika nada da paralelno s političkom i privrednom integracijom bivših socijalističkih zemalja postupno dođe do njihove integracije i u vlastiti povijesni i kulturni horizont „Zapada“. Da bih se vratio slici arhipelaga: Od toga kopno i otoci sigurno neće, niti trebaju, srasti, ali veze između njih će biti puno sigurnije i redovitije.

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Na međunarodnom znanstvenom skupu o 700-oj obljetnici Splitskog statuta, koji se danas i sutra održava u Muzeju grada Splita, sudjeluje četrdesetak znanstvenika koji će kritički vrednovati stare i otvoriti nove problemske krugove. Na našoj posljednjoj stranici donosimo imena i teme svih sudionika, a na narednih sedam stranica prikazujemo one sažetke izlaganja na simpoziju koji su nam bili dostupni.

Potestat Gargano de Arscindis

Prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol; izvanredni profesor, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Sredinom XIII. st. u upravljanju splitskom komunom zbiva se preokret u duhu strujanja novog doba. Protagonist tih promjena bio je splitski arhidakon Toma školovan u Bologni, na onodobnom prestižnom sveučilištu koje je prednjačilo na području pravnih znanosti. Izgradnja komunalne samosvijesti talijanskih gradova dala je polet pravnoj struci da pronade načine uređenja ukupnih relevantnih aspekata komunalnog života. Toma Arhidakon, kao čovjek svoga vremena svjestan situacije u rodnom gradu opterećenom borbom i odmjeravanjem snaga hrvatskih velikaških obitelji za mjesto gradskog kneza, zalaže se za novu političku doktrinu tzv. regimen Latinorum. Ona se očituje dovođenjem nepristrane plaćene osobe sa strane na mjesto gradskog upravitelja, poznate pod nazivom

potestat. U Split za potestata doveden je 1239. godine Gargano de Arscindis. Garganovo upravljanje Splitom zabilježio je u Salonitanskoj povijesti kroz više poglavlja sam Toma Arhidakon. Navodi da je – u skladu s doktrinom koju predstavlja – Gargano najprije sastavio kapitular, odnosno splitski prastatut. Njegov sadržaj nije poznat. No prema traktatu De regimine civitatum

Ivana iz Viterba, Tomina suvremenika i firentinskog potestata, pa zatim iz Tomina opisa Garganova upravljanja te zapisa u splitskim diplomatskim dokumentima, kao i na temelju samih članaka Percevalova statuta, pokušat će se utvrditi sadržaj Garganova kapitulara, odnosno evidentirati i pratiti njegov "život" u splitskoj komunici do Percevala.

Prof. dr. sc. Tomislav Raukar; redoviti profesor u miru, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Društveni život srednjovjekovnog Splita sažet u Statutu

Moje izlaganje na znanstvenom skupu o 700. obljetnici Splitskoga statuta iz 1312. godine ima zadaću odrediti, barem u sažetom obliku, važnost kodifikacije Statuta za svakodnevni život splitske komune i njezinih pripadnika. Srednjovjekovne gradske zajednice na istočnom Jadranu u svojem dugom trajanju nastojale

su ostvariti ključan zahtjev: omogućiti svojim pripadnicima sigurnost djelovanja i postojanja.

Od početaka, u osvit ranoga srednjega vijeka, Split je život zajednice usmjeravao običajnim pravom, ali je oblikovanje zrele komune, od sredine XIII. st. dalje, zahtijevalo stvaranje statuta, u kojemu su svi oblici društvene

svakodnevice bili određeni pravnim odredbama statuta. To je u Splitu godine 1312. učinio načelnik Perceval Ivanov iz Ferma. U odredbama njegova statuta zrcali se cjelokupan društveni život srednjovjekovnog Splita i upravo uzajamni odnos između pravnih normi statuta i društvene zbilje temeljni je cilj mojega izlaganja.

Kako je kazneno djelo postalo povreda javnog interesa

Na prijelomu 12. i 13. stoljeća u kontinentalnoj Europi dubokom se mijenja shvaćanje kriminaliteta, a s time i strategije njegova suzbijanja. Kazneno djelo ne promatra se više, kao do tada, isključivo kao povreda privatne sfere pojedinca koja se goni po privatnoj tužbi oštećene osobe (accusatio), nego nužno i kao povreda javnih interesa. Stoga i gonjenje kaznenih djela postaje na neki način javna funkcija. Najveća promjena na polju sudske postupke ogleda se u mogućnosti da sud i bez ičije tužbe pokrene postupak po službenoj dužnosti (ex officio), ako na bilo koji način dođe do saznanja o počinjenju kaznenog djela. Za razliku od starog procesnog modela koji je u literaturi poznat kao akuzatorni, novi se procesni sustav nazivao inkvizitornim, a u literaturi se uobičajeno nazivao rimskokanonskim postupkom. Taj novi procesni model pojavio se najprije na crkvenom polju gdje je nudio bolje mogućnosti suzbijanja kaznenih djela protiv vjerske ortodoksije. No ubrzo su njegovi osnovni elementi (spomenuto oficijelno načelo, tzv. zakonski dokazi, tj. mogućnosti dokazivanja samo onim sredstvima koja su unaprijed propisana,

Prof. dr. sc. Željko Radić; izvanredni profesor, Katedra za pravnu povijest, Pravni fakultet, Sveučilište u Splitu

i u krajnjoj liniji široka primjena sudske torture), preuzeti u pravne sustave autonomnih gradskih komuna, najprije u Italiji, a potom i u drugim zemljama.

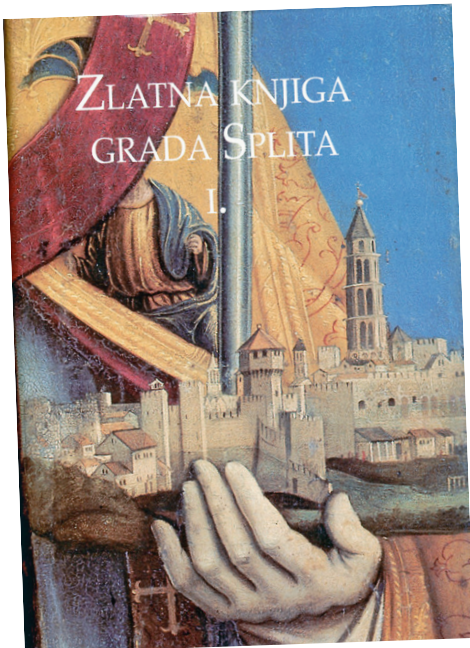
Autori na primjerima statutarne odredbe pokazuju da su elementi rimskokanonskog postupka obilno zastupljeni i u pravnom sustavu srednjovjekovnog Splita. Međutim, stari akuzatorni procesni model nije napušten, već stoljećima koegzistira s novim inkvizitornim postupkom, rezerviranim uglavnom za najteža kaznena djela. U Splitskom statutu, kao i drugim našim

Marija Štambuk Šunjić; asistent, Katedra za pravnu povijest, Pravni fakultet, Sveučilište u Splitu

srednjovjekovnim statutima, brojne su i odredbe koje ovlašćuju svakog građanina da podnese prijavu protiv počinitelja dotičnog kaznenog djela, obećavajući prijavitelju polovicu utjerane novčane kazne ako se njegova

prijava pokaže osnovanom, i jamčeći mu anonimnost. Autori i tu instituciju tumače kao mjeru koja u okviru novog inkvizitornog postupka služi u prvom redu informiranju suda o počinjenju kaznenog djela.

Zlatna knjiga grada Splita, I-II, 1996, 2006.

Zlatna knjiga grada Splita zbirka je službenih isprava splitske komune u razdoblju od 1420. do pada Mletačke Republike 1797. godine. Iz nje mnogo doznajemo o odnosima plemića i pučana, o radu splitske komunalne uprave, o odnosu Crkve i komune, o obrambenoj politici grada, o trgovini, gospodarstvu, zdravstvu, školstvu i kulturi. Dokumenti su pisani latinskim i talijanskim jezikom, a ovdje se prvi put donose tiskom, i to u izvorniku i u usporednom hrvatskom prijevodu. Zlatna knjiga, uz splitski Statut iz 1312., svjedoči o visokoj razini komunalnog života u Splitu, koji pokazuje stalnu težnju sinkroniziranosti s načelima javnog života, ljudskih prava i tržišne privrede što su vladali u zapadnoeuropskim središtima.

Iako su iznimno vrijedan povijesni izvor, dokumenti iz Zlatne knjige dosad su se nedovoljno koristili, čemu je poglaviti razlog bila njihov anepristupačnost. Ovo izdanje prvi put omogućuje svakom čitatelju cjelovit pristup toj dragocjenoj zbirci te je Zlatna knjiga svakako jedan od važnijih darova što ih grad Split dobiva o svojoj 1700. obljetnici. Knjiga sadrži uvodnu studiju Antuna Cvitanića, predgovore prevoditelja te izvorne tekstove i hrvatske prijevode dokumenata. Izvorni tekst su odčitali, priredili ga za tisak i preveli na hrvatski jezik Vedran Gligo i Marin Berket (latinski tekstovi) te Vladimir Rismondo i Ljerka Šimunković (talijanski tekstovi). Zbog opsežnosti građe Zlatna knjiga grada Splita tiskana je u dva sveska (prvi sadrži dokumente do 1600. godine, a drugi one od 1601. do 1797).

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Kvaliteta procesnog prava u Splitskom statutu

Česta je zabluda i pravnik, a naročito laika, da je materijalno pravo jedino što zaista vrijedi cijeliti kada se razmatraju kvalitete određenog pravnog sistema, dok se procesno može svesti na čistu formu. Ipak, nije tako: procesno pravo je podjednako važno, jer bez kvalitetnog sudskog postupka, i najkvalitetnije materijalno pravo ostaje mrtvo slovo na papiru. Upravo zato je tema ostvarivanja prava po Splitskom statutu zanimljiva, jer se tek kroz nju može vidjeti koliko je prosječnom građaninu komune u praksi lako ili teško bilo da ostvari ono na što statut proklamira da on ima pravo. Cilj je bio da se temi pristupi objektivno, bez ijedne od grešaka koje se, nažalost, katkad događaju: da se norme glorificiraju samo zbog njihove

starosti ili slave njihova autora, ili da se negativno ocijene zbog toga što ne ispunjavaju standarde koji su nastali tek vjekovima poslije njih. U radu je u izvjesnoj mjeri usvojen i uspo- rednopravni pristup, jer čak ni najtemeljnija analiza ne bi dala potpuno pouzdane rezultate o kvaliteti splitskog procesnog prava bez uspoređivanja sa stanjem istih institucija u drugim srodnim pravima iz istog perioda. Jedan od bitnih fokusa rada je i to je li ostvarivanje prava pred sudom bilo u jednakoj mjeri dostupno svima ili je statut ipak favorizirao plemstvo u odnosu na pučane. Nadam se da će ovaj tekst baciti svjetlo na neke zanimljivosti splitskog sudskog postupka o kojima je do sada bilo malo riječi u literaturi.

Mr. sc. Nina Kršljanin; asistent, Katedra za pravnu istoriju, Pravni fakultet, Sveučilište u Beogradu

Sigurnost i briga za Marjan

Jedan od najznačajnijih aspekata Statuta iz 1312. jest pozornost koju njegovi donositelji pridaju sigurnosti grada. Sigurnost je, naime, osnovna pretpostavka razvoja svake zajednice, pri čemu su gradskim Statutom uređene ponajprije fundamentalne odluke, kao što su one o čuvanju mira i objavi rata. Vidovi sigurnosti i zaštite koje razmatram materijalni su i nematerijalni te obuhvaćaju razine od pojedinca do grada u cjelini.

Iz sfere aktualnoga nikad ne izlaze obveze prijave novih gradnji (III,91) i briga o popravku trošnih kuća (III,92) da ne bi osobe ili stvari pretrpjele kakvu štetu. Podmetači vatre (IV,35) bili su oštro kažnjavani, a dva su stražara svakodnevno trebala biti na Marjanu i paziti da ne bi tko sjekao drva ili

Dr. sc. Mirko Sardelić; znanstveni novak, Odsjek za povijesne znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

grane (IV,90). U Statutu se nalazi još cijeli niz odredbi koje se odnose na opću i pojedinačnu dobrobit te zaštitu gradskih interesa, funkcionalnost gradskih prostora i službi, higijenu i brojne druge stavke.

Svako vrijeme ima svoje prioritete i osobitosti, ali nijedno nije takvo da potrebe za razvojem svijesti i brige o vlastitu gradu ne bilo.

Takva se tendencija, štoviše, čini sve važnijom. Izrada pravnog okvira za zaštitu građana, zajedno s cijelom mrežom regulative o čuvanju gradskih prostora i okoliša, izrazito je složen proces. Legislatorsima kao podsjetnik iz povijesti, svim građanima na refleksiju o gradu u kojem žive: s uvjerenjem da nije nikad suviše pogledati kako to rade drugi, daleki nam prostorno ili vremenski.

Shvaćanje pravednosti u srednjovjekovnom Splitu

Cilj ovog izlaganja je analizirati recepciju znamenite definicije pravednosti (iustitia) klasičnog rimskog pravika Ulpijana u našim srednjovjekovnim statutima, s posebnim osvrtom na Statut grada Splita. Kako bi se što preciznije moglo odrediti značenje navedene definicije u odnosnom razdoblju, u prvom dijelu izlaganja raščlanit će se njezino izvorno značenje u klasičnom rimskom pravu, s posebnim osvrtom na njezine idejne temelje u antičkoj filozofskoj predaji. U drugom dijelu rada, analizirat će se istaknuti položaj navedene definicije i njezinih parafraza u proemijima nekolicine srednjovjekovnih dalmatinskih i istarskih statuta, pozorno uspoređujući u njima sadržane koncepcije pravednosti (iustitia) s kon-

Prof. dr. sc. Marko Petrak; redoviti profesor, Katedra za rimsko pravo, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu

cepcijama elaboriranim u djelima glosatora (Irnerius, Bulgarus, Placentius, Azo). Na temelju navedene analize, nastojat će se dokazati da se Ulpijanovo određenje pravednosti u svijetu srednjovjekovnih pravnih ideja posvema udaljilo od svog izvornog značenja. Ostao je samo njegov vanjski oblik (nuda verba) u koje je učitani posve novi smisao. Vrlina pravednosti više nije, kao u antičkoj filozofiji i pravu, uvid u naravni poredak stvari iz kojeg svaki pojedinac može na temelju razuma razabrati kome pripada koje pravo. Tome nasuprot, pravednost kao vrlina u srednjem vijeku je shvaćena kao nadracionalna i transcendentna kategorija, njezin praišvor je u kršćanski shvaćenom Bogu.

Prof. dr. sc. Miro Gardaš; izvanredni profesor, predsjednik Katedre pravopovijesnih znanosti, Pravni fakultet, Sveučilište u Osijeku

Nije pretjerano ustvrditi da svaki povjesničar koji se bavi Osijekom i Slavonijom 18. stoljeća mora imati uvid u gradu osječkog Komorskog vlastelinskog suda. Odnos između tri magistratske općine: Tvrdre, gornjogradske i donjogradske, odnosno njihovih magistrata, koje su postojale na području

Različitost pravnih i sudbenih puteva

današnjeg Osijeka i Komorskog vlastelinskog suda, do danas nije osobito rasvijetljen. No uvidom u arhivsku gradu osječkog Komorskog suda vidljivo je da su pri tom sudu rješavani sporovi žitelja sve tri komorske općine, bilo među sobom, bilo sa žiteljima nekih drugih općina i vlastelinstava. Stoga se opravdano može zaključiti da je osječki Komorski vlastelinski sud bio drugostupnjerna instancija u odnosu na tri osječke komorske općine, odnosno da su se na taj sud mogle podnositi žalbe osoba nezadovoljnih odlukama svojih magistrata. Prizivna instancija za odluke osječkog Komorskog vlastelinskog suda, po moje-

mu mišljenju, najvjerojatnije je bio Sudbeni stol županije virovitičke (Sedes iudiciaria, tabula iudiciaria). Ovu pretpostavku potvrđuje i činjenica da u sačuvanoj arhivskoj građi ovoga suda među više od tisuću predmeta nije sačuvan niti jedan u kojem bi bila izrečena smrtna kazna ili teža tjelesna kazna.

Bez obzira što djelatnost osječkog Komorskog vlastelinskog suda nema direktne veze s načinom na koji je Statut uređio sudovanje u Splitu, mišljenja sam da nam djelatnost ovoga suda može zorno pokazati u kojim pravcima su vodili pravni i sudbeni putevi u raznim krajevima naše zemlje.

Željko Rapanić: *Od carske palače do srednjovjekovne općine*, 2007.

Djelo nudi nov pogled na stariju povijest Splita: u njemu pisac povezuje razmatranje povijesnih izvora s proučavanjem transformacija u arhitekturi i urbanističkom tkivu grada. Iz njih odčitava i promjene društvenih okolnosti, njihove uzroke i posljedice. Knjiga je složena kao niz povezanih epizoda o važnijim događajima, ličnostima i spomenicima, a načinom izlaganja pristupačna je i nestručnjaku. Sastavljajući knjigu autor je sažeo poznate podatke o caru, njegovu dvorcu, o Saloni i Splitu, o nekadašnjoj salonitanskoj, pa poslije splitskoj crkvi i o povijesnim prilikama od svršetka staroga svijeta i ranoga srednjeg vijeka, do stoljeća u kojima su se već znatno oblikovali i splitska općina kao zajednica građana i grad kao strukturalna, urbana cjelina

Statut grada Splita; *Splitsko srednjovjekovno pravo*, 1998 (Antun Cvitanić)

Splitski statut iz 1312. svjedoči o visokoj razini komunalnog života u Splitu te o stalnoj težnji komune za usklađenošću s načelima upravljanja, ljudskih prava i tržišne privrede što su vladali u zapadnoeuropskim središtima. Statut je, s kasnijim dopunama i izmjenama bio u većoj ili manjoj mjeri osnovicom pravnog uređenja splitske komune tijekom pola tisućljeća, sve do propasti Mletačke Republike 1797. godine. Kao i statuti drugih europskih gradova onoga vremena, pisan je latinskim jezikom. Bilježeći pravne norme, Statut svjedoči i o kulturi, običajima, gospodarstvu i drugim aspektima javnog života, što ga čini ne samo vrijednim dokumentom nego i zanimljivim štivom. Priređivač, pisac uvodne studije i prevoditelj: Antun Cvitanić.

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Dr. sc. Zdenka Janeković-Römer; znanstvena savjetnica, Zavod za povijesne znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Dubrovnik

Od zajednice svih građana do vlasti plemstva

Splitski statut iz 1312. godine i njegove kasnije reformacije na izravan način svjedoče o promjenama u političkom ustroju grada Splita. Kao važan dokument političke i društvene stvarnosti Splita u prijelomnom 14. stoljeću, statut je zabilježio promjene komunalnog ustroja uprave i s njime usko vezanog staleškog razvoja splitskog plemstva.

Statut je nastao u vrijeme kad je splitska gradska uprava već bila potpuno ustrojena i definirana, no u sebi čuva i tragove nekadašnjeg komunalnog uređenja, to jest zajednice građana predstavljene u skupštini u kojoj zajednički odlučuju. Nekadašnja komuna i njezine institucije u vrijeme sastavljanja statuta i njegovih reformacija sužene su na uži upravljački sloj, dijelom ro-

dovski, dijelom politički određen. Isprva neformalna i savjetodavna tijela s vremenom su prerasla u trajna vijeća i službe pridržana za uži krug građana, to jest za gradsko plemstvo čiji se politički primat uskoro i statutarно utvrđuje. Tu promjenu prati i diferencijacija ostalog gradskog stanovništva. Kroz te procese redefinira se i sam pojam komune – ona više ne znači zajednicu svih građana, nego vlast plemstva.

Splitski statut te sačuvani zapisnici Velikog i Tajnog vijeća grada Splita otkrivaju mnogo o pitanjima civiteta i civiliteta, komunalnih i aristokratskih tijela i službi vlasti te o definiciji komune i grada (civitas), građanstva i plemstva, dakle o temama o kojima se mnogo pisalo, ali su još uvijek otvorene i nerazjašnjene.

Upravna struktura Splita u pretkomunalnom razdoblju

Društvena struktura ja-dranskih gradova u pretkomunalnom razdoblju njihova povijesnog razvitka predmet je interesa moderne historiografije još od sredine 19. st. Količina, pak, sačuvanih povijesnih izvora važnih za ovaj problem, kao i karakteristike njihova sadržaja, otegotne su okolnosti koje povjesničaru pružaju vrlo ograničeno uporište zaključivanja o rano-srednjovjekovnoj društvenoj i upravnoj slici dalmatinskih gradova. Temeljita istraživanja podjele vlasti i mehanizama njena funkcioniranja unutar tih gradskih zajednica tek predstoje.

Kraj razdoblja u historiografiji nazvanog „pretkomunalnim“ ili „protokomunalnim“ može se gotovo korak po korak pratiti od druge polovice 12. st., kada se u istočnojadranskim gradovima javlja institucija konzula, uvedena s Apeninskog poluotoka. Njihova je pojava istovremeno označila početak formiranja komune. No, to je proces ko-

ji će trajati i dugo nakon 12. st.: važni međaši u tom razvojnem luku su kodifikacije gradskog običajnog prava – prva koju je 1240. proveo potestat Gargan iz Ankone i druga koju je 1312. proveo Perceval iz Ferma, a čiji je rezultat do danas sačuvani Splitski statut. Tek od tog vremena možemo govoriti o splitskom komunalnom društvu u pravom smislu riječi, iako je ono izgradilo sve svoje bitne mehanizme još ustrojavanjem Vijeća (consilium) u drugoj polovici 13. st. Ovo, pak, izlaganje nastoji prikazati splitsku gradsku upravu (i njene značajke) kakva je bila u prethodnom razdoblju, ranijem od 12. st. U tom smislu nastoji se odgovoriti na pitanja poput: tko je i od kada bio na čelu gradske uprave? Kako je izgledala društvena i upravna struktura grada u tom vremenu? Tko je i kako donosio odluke mjerodavne za cijelu društvenu zajednicu? Na kakvo se pravno naslijeđe oslanjala srednjovjekovna komuna?

Ivan Basić; znanstveni novak-asistent, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Prof. dr. sc. Anamari Petranović, izvanredni profesor; Predstojnica Katedre za rimsko pravo; Pravni fakultet; Sveučilište u Rijeci

Splitsko i Riječko pravno srednjovjekovlje

Raskoš rimskih ideja i pravnih rješenja uvijek je zahvalna (istodobno i nužna) karika pristupa tumačenju srednjovjekovnih statuta. Ovu pravnicima blisku vertikalu stoga mi je iznimno drago, ovom lijepom prigodom obilježavanja vrijedne obljetnice, odrediti i okosnicom horizontalne usporedbe izvora splitskog i riječkog pravnog srednjovjekovlja: građe dvaju strukturom usporedivih statuta - Splitskog (STATUTUM CIVITATIS SPALATI - Ius Spalatense medii aevi : STATUTUM VETUS / STATUTA NOVA / REFORMATIONES) i mladeg Riječkog (STATUTUM TERRAE FLUMINIS ANNO MDXXX).

U sklopu sadržajnog kriterija usporedbe, u radu se pobliže razrađuju detalji imovinsko-pravnih odnosa, odnosno

ključne postavke stvarnog i poglavito obveznog prava s obzirom na preinake, odstupanje ili prihvrat rimskog koncepta i razradu načelnih srednjovjekovnih pravnih rješenja.

Pregled usporedivih naglasaka diktiran je slijedom prevladavajuće građe odredbi (kapitula / rubrika) oba izvora i obuhvaća značajke stjecanja vlasništva (ne)ovisno o predniku, karakter postojećih ograničenja prijenosa vlasništva te posebice pravni mehanizam nadzora i posljedice nepoštivanja statutar-nih odredbi s obzirom na prijenos vlasništva nad nekretnostima, odnosno osobitosti (ne)očekivane (ne)potpunosti statutar-nih zabilješki o pojedinim stvarnopravnim ustavnostima i ugovornim odnosima.

POLJIČKI
STATUT

Poljički statut

(priredio: Miroslav Pera), 1988.

Poljički statut je zbornik običajnog prava o unutarnjoj organizaciji i društvenim odnosima stanovnika seoske republike Poljica. Najstariji prijepis potječe iz XV.-XVI. stoljeća, te ni većina drugih srednjovjekovnih pravnih spomenika, Poljički statut nije isključivo zakonik u pravom smislu te riječi. Budući da je neposredan odraz od davnina zatvorene sredine, iz Poljičkog statuta možemo crpsti spoznaju ne samo o starohrvatskom društvenom uređenju nego i o slavenskom srednjovjekovnom društvu. Unikatnost Poljičkog statuta ogleda se i u zabrani zloupotrebe subjektivnoga prava (šikaniranja), a zatim u kolektivizmu iz kojega se formirala poznata poljička solidarnost svih suplemenika. Ovo izdanje priredio je Miroslav Pera koji je i autor opsežne studije. Izvorni tekst Statuta na standardni hrvatski je preveo Zvonimir Junković

26. Statut grada Trogira, 1988

(uredili i preveli: Marin Berket, Antun Cvitanić, Vedran Gligo)

Među statutima hrvatskih primorskih srednjovjekovnih komuna osobito mjesto pripada Statutu grada Trogira iz 1322. godine koji je do danas došao zahvaljujući najviše velikom trogirskom povjesničaru Ivanu Lučiću.

Statut je regulirao gotovo sve važne društvene odnose u trogirskoj komuni tokom stoljeća.

Sadrži odredbe o privatnim aktivnostima njenog stanovništva, o društvenim slojevima, o položaju i ulozi crkve u životu komune, o organizaciji vlasti komune i njenim kolegijalnim i individualnim organima, o pravu osoba, o stvarnom, obveznom i nasljednom pravu, o pomorskom i i krivičnom pravu. Statut je pisan na latinskom jeziku, a ovaj prijevod predstavlja prvi njegov prijevod na hrvatski jezik.

STATUT
GRADA
TROGIRA

Urbanističke cjeline dalmatinskih gradova kao povijesni spomenici

Kao jedan od važnih tipova dokumentarnih izvora za povijest oblikovanja jadranskih urbanih središta, komunalni su statuti još od pedesetih godina prošlog stoljeća pobudili pozornost hrvatskih povjesničara umjetnosti. Cvito Fisković u svojim je analizama gradskih statuta ponudio brojne nove argumente u prilog tezi o autohtonosti ostvarenja srednjovjekovne gradogradnje na našem priobalju, dok je Milan Prelog afirmirao gledište o povijesnoj urbanističkoj cjelini kao kolektivnom postignuću i umjetničkom djelu sui generis.

Svi komunalni statuti kao jednu od važnih tema obuhvaćaju, naime, i tzv. urbanistička pitanja. Bilo da je riječ o urbanizmu u užem (izgradnji, planiranju, regulacijama ili korekcijama postojećeg građevinskog fonda i mreže komunikacija), ili širem smislu (pitanjima sigurnosti, higijene, funkcionalnosti, čistoće gradskog prostora), odgovora-

Dr. sc. Danko Zelić; znanstveni savjetnik, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

rajući segmenti statutarne korpuse sadrže odredbe unutar kojih je načelna, univerzalna rješenja pojedinih pitanja moguće razlučiti od onih lokalno specifičnih.

Povodom sedamstote obljetnice Splitskog statuta, u izlaganju će se ukratko prikazati rezultati bavljenja komunalnim statutima u hrvatskoj povijesnoumjetničkoj historiografiji te ukazati na nužnost (a) interdisciplinarnog (povjesničara urbanizma i arhitekture i pravnih povjesničara) i (b) komparativnog pristupa naznačenim fenomenima. S jedne strane urbanističke i arhitektonske strukture gradova nemoguće je cjelovito interpretirati bez poznavanja srednjovjekovne municipalne legislative i pravne kulture ambijenta unutar kojeg nastaju (uključujući i starije običajno pravo), dok, s druge strane, tumačenje brojnih urbanističkih odredbi iziskuje poznavanje konteksta, tj. konkretnog gradskog prostora.

Prof. dr. sc. Vilma Pezelj; izvanredni profesor, Katedra za pravnu povijest, Pravni fakultet, Sveučilište u Splitu

Miraz kao osnova podređenog položaja žena u statutu Splita

Nakon načelne izjednačenosti prava spolova u Justinijanovu razdoblju, pravni poreci ranog srednjeg vijeka ženi nameću niz javnopravnih i privatnopravnih restrikcija od kojih su se neke održale i u komunalnim pravnim sustavima.

Pravni je položaj žene u dalmatinskom statutaru pravu lošiji od položaja muškarca, premda je svaki statut imao drugačiju pravnu regulativu. Autorica analizira neka pitanja pravnog položaja žene po odredbama srednjovjekovnog Splitskog statuta, ukazujući na rješenja drugih dalmatinskih pravnih sustava.

U uvodnom dijelu navode se vrela splitskog srednjovjekovnog prava, a u središnjem su dijelu obrađena neka pitanja pravnog položaja žene u statusnom, obiteljskom, imovinskom, procesnom i kaznom pravu. Težnja komunal-

nih vlasti ka sprečavanju prelaska imovine u ruke stranaca i sprečavanju diobe obiteljske imovine putem miraza temeljni su uzroci podređenog položaja žene u komunalnim pravnim sustavima.

U reguliranju pravnog položaja žene u Splitskom statutu očituju se utjecaji hrvatskog, mletačkog, rimskog, crkvenog i drugih pravnih sustava što ukazuje na postojanje interakcije pravnih kultura u srednjovjekovnim dalmatinskim komunama.

Pored statutarne odredbe, slika splitskog statutarne pravne sustava upotpunjena je analizom notarskih zapisa koji daju cjelovitiji uvid u srednjovjekovnu pravnu praksu. Statutarne odredbe koje predstavljaju normativnu stranu srednjovjekovnog pravnog sustava upotpunjene su primjerima sačuvanih dokumenata o konkretnim pravnim poslovima.

Splitski srednjovjekovni urbanizam

Dr. sc. Josip Belamarić; znanstveni novak, Institut za povijest umjetnosti, voditelj Centra Cvito Fisković, Split

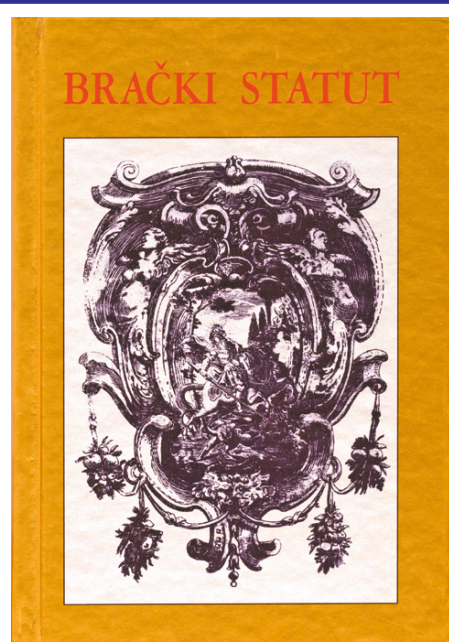
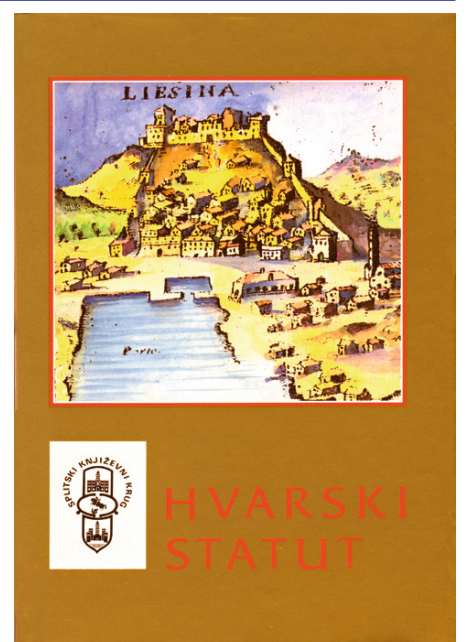
Među djelima pravnog sadržaja, Statut je najvažnije vrelo za proučavanje splitskog srednjovjekovnog urbanizma, premda riječ 'urbanizam' tu posve uvjetno valja koristiti s obzirom da se manje od 5% odredbi Statuta odnosi na neki vid oblikovanja grada.

Od tridesetak poglavlja koja tretiraju različite aspekte razvoja i svakodnevnog održavanja prostornog okvira gradskog života, autor se posebnom pažnjom usredotočuje na odnos gradske uprave prema privatnom vlasništvu, na slučajeve prenamjene privatnog prostora u javni (u pravilu samo radi djelotvornije obrane grada), te na "obredno radiranje" kuća onih koji su se izdajom ogriješili o gradske zakone. Budući da taj fenomen nije svojstven samo srednjovjekovnom Splitu, nego i u većini dalmatinskih komuna (u Omišu i Dubrovniku još u 18. st.), autor ga pokušava objasniti na širem fondu vijesti iz samog vremena. Egzemplarno rušenje kuće

kao zakonska kazna postojalo je i u republikanskom Rimu, a izraelske vlasti su takovo kažnjavanje prakticirale do prije sedam-osam godina. Splitska odredba (knj. IV, cap. 74) po kojoj izdajniku komune imovinu treba konfiscirati, kuću srušiti, a on sam treba biti smatran doživotnim prognanikom - ne odudara od sličnih zakona u brojnim drugim srednjovjekovnim komunalnim statutima. U odredbama splitskog Statuta koje dodiruju pitanja svakodnevnog gradskog života, nema projekcije nekog idealnog grada. Te su odredbe daleko od dalekosežnosti urbanih pravila koje donosi, npr. suvremeni dubrovački Statut, iz kojeg se razumije da su tamošnje vlasti nastojale novim zakonskim odredbama promptno i neposredno, gotovo sitničavo reagirati na svaku novu pojavu u životu grada. U raspravi o izgledu Splita u srednjem vijeku, dakle, odredbe Statuta mogu biti samo od djelomične pomoći.

Hvarski statut (Antun Cvitanić, Ivo Kasandrić, 1991.

Hvarski statut sastavljen je 1331. godine i pruža najsazetiju sliku društvenog života hvarske komune kroz stoljeća, sve do propasti Mletačke Republike. U tekstu Statuta provlači se prožimanje dviju osnovnih pravnih kultura: hrvatske, koja izvire iz slavenskog običajnog prava i romanske, koja je već bila pismeno oblikovana. Hvarska komuna nije poznavala kmetstvo kontinentalne Europe, a njezini su se pučani u mnogočemu izjednačili s vlastelom. Tako nam je Hvarski statut dokaz kako se u jednoj našoj maloj otočkoj komuni društvo demokratizira još prije 1789. godine, koja se smatra prekretnikom za Europu. Status je sačuvan u tiskanom mletačkom izdanju iz 1643. godine koje je rađeno po jedinom sačuvanom prijepisu nakon turske pohare 1571. Ovo izdanje priredio je i preveo Antun Cvitanić, dok je uvodnu studiju napisao Ivo Kasandrić.

Brački Statut (preveo i priredio Antun Cvitanić, 2006.

Srednjovjekovni primorski statuti najvažnije su vrelo hrvatske pravne povijesti i njihovo tiskanje je obveza zbog upoznavanja europske i svjetske javnosti s hrvatskom bogatom pravnom prošalošću. Brački statut je specifičan po tome što oslikava život jedne ruralne sredine u kojoj utjecaj recipiranog rimskog prava nije potiskivao starohrvatske pravne elemente kao, na primjer, u gradskim statutima. Na Braču se po pravilima toga statuta živjelo gotovo pola milenija (1305-1797.) U ovom izdanju objavljuje se uvodna studija Antuna Cvitanića o Bračkom statutu, latinski tekst iz Kaldecova (akademijina) izdanja, te prijevod na hrvatski jezik. Knjiga je opremljena latinskim kazalom, kazalom pravnorelevantnih pojmova te obimnim sažetcima na talijanskom i engleskom jeziku, kao i likovnim prilogima

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Prof. dr. sc. fra. Vicko Kapitanović, umirovljeni profesor, Katoličko bogoslovni fakultet, Sveučilište u Splitu

Crkvena desetina kao „pomalo duševna opasnost za građane“

Vjerski život dio je društvenoga života u svim društvima koja povijest poznaje, pa je i dio proučavanja statutarnih propisa. Izlaganje je prošireno na deset dalmatinskih komuna od Dubrovnika do Zadra, kako bi njihovi propisi, međusobno uspoređeni, mogli biti promatrani u okviru Corpus iuris civilis i Corpus iuris canonici. Većina sastavljača Statuta bili su vrsni poznavatelji obaju prava, pa tek u njihovu zrcalu i statutarne odredbe i kasnije terminacije postaju jasnije, kao npr. Lastovska odluka (1397.) o plaćanju [crkvene] desetine „za boljitak svih ljudi otoka Lastova“ ili sumnja Splićana (1456.) kako je desetina, valjda nepravilno raspoređena (?), „pomalo duševna opasnost za građane“. A propisa o raspoređivanju nema u Satatutu već u Corpusu. Na-

čelno je četvrtina desetine pripadala izgradnji i obnovi crkava, četvrtina siromasima i ubožnicama, četvrtina uzdržavanju klera i četvrtina biskupu. Problem su predstavljali izuzeci od pravila, a komune se nisu željele odreći uljepšavanja katedrala i socijalnih službi koje su se djelomično uzdržavale od desetine. Tvrdnja nekih znanstvenika kako je papinska desetina ekonomski znatno iscrpljivala splitsko stanovništvo, promatrana u okviru Corpusa izgleda preuveličana. To nije bila nova desetina različita od crkvene već njezin deseti dio koji su biskupi bili dužni izdvojiti papi kao ratni porez za obranu kršćanstva. Ginući na graničnoj crti Osmanskoga carstva, Hrvati su tim porezom novčano više dobili nego što su u nj uložili.

Odnos s crkvom

Važna uloga Crkve u srednjovjekovnoj splitskoj komunici ogledava se i u činjenici da je prva knjiga Statuta posvećena odnosima s Crkvom. Jedno od temeljnih pitanja bilo je dodjeljivanje crkvenih nadarbina. S obzirom na to da su godišnji prihodi crkava u dalmatinskim biskupijama bili prilično niski, i u Splitu su ih komunalne vlasti nastojale zadržati u domaćim rukama. Prema odredbi XII. glave svaki novi potestat već tijekom prvog mjeseca svoje uprave zajedno s nekoliko odličnika i plemića koje izabere Veliko vijeće mora posjetiti nadbiskupa, kanonike, arhidakona, arhiprezbitera, opate i druge upravitelje crkava u Splitu i njegovu distriktu, kako bi crkvene prebende, počasti i nadarbina podijelili građanima rođenim i stalno nastanjenima u Splitu a ne strancima. Ova odredba zaboravlja na papu koji je barem od kraja 11. stoljeća vlasnik nadarbina, dominus beneficiorum. Brojnim su konstitucijama kanon-

Dr. sc. Jadranka Neralić, odjel za Hrvatsku latinističku historiografiju, Hrvatski institut za povijest, Zagreb

ski pravnici djelatni u Kuriji osnažili ulogu pape u dodjeljivanju velikih (službe biskupa i opata) i malih crkvenih nadarbina (služba župnika, kapelana). Papa djeluje na osnovu svoje plenitudo potestatis,

a kolator ordinarij obavezan je poslušati i ispuniti papinu želju. Istraživanja europskih povjesničara pokazuju da se nadarbine rijetko dodjeljuju izvan svoje nacije. Do sredine 15. stoljeća tako je redovito bi-

lo i u Splitu. Mletačko je osvajanje promijenilo strukturu na najvišim crkvenim pozicijama u nadbiskupiji, dok su financijski nezanimljive niže nadarbine ostajale u rukama domaćeg svećenstva.

Dr. sc. Nella Lonza, znanstveni savjetnik, Zavod za povijesne znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Dubrovnik

Mehanizmi upravljanja gradom Splitom sredinom 14. stoljeća

U pristupu pravnoj povijesti dalmatinskih gradova uvijek me više zanimala praksa nego golo slovo statuta, jer uvijek je upitno što se od zacrtanoga primjenjivalo i kako. Iz takvog profesionalnog uvjerenja posegnula sam za zapisnicima splitskog Velikog vijeća iz sredine 14. stoljeća da bih ispitala kako funkcioniraju mehanizmi upravljanja splitskom zajednicom u to vrijeme, od odluka o rutinskim stvarima (na pr. produljenje ugovora nekog službenika), do onih koje izrijeckom mijenjaju pravni poredak. Posebno su me zanimali oni instrumenti koji omogućuju prilagodbu apstraktne norme okolnostima

konkretnog slučaja (u obliku „posebne milosti“ ili diskrecionog prava), jer oni su nužni da bi dali fleksibilnost Statutom postavljenom sustavu. Prevažan podestatski model uprave na našoj je obali cjelovito usvojen jedino u Splitskom statutu, a jasno se ogleda i u zapisnicima - pokazalo se da je način raspravljanja, artikulacije i registriranja odluka vijeća u Splitu mnogo sličniji onome u Firenzi nego u Dubrovniku.

Statut pruža statičnu sliku institucija vlasti, a svojim prilogom omogućujem, nadam se, da se vidi kako upravljački mehanizam djeluje kada se pokrene.

KORČULANSKI STATUT

Korčulanski statut (Antun Cvitanić, Zvonimir Šeparović), 1987. Statut grada i otoka Korčule najstariji je statut dalmatinskih komuna, nastao 1214. godine. Za Korčulanski se statut kaže da počiva na hrvatskoj, odnosno slavenskoj pravnoj osnovi, što treba uvjetno shvatiti. Naime, nemoguće je o bilo kojem pravnom institutu govoriti kao isključivo romanskom, germanskom ili slavenskom. U odredbama korčulanskog statuta prepoznaju se utjecaji rimskog, bizanskog prava ali i prastarih shvaćanja. Korčulanski se statut u punoj mjeri primjenjivao od svog donošenja 1214. do dolaska Mlečana 1420. U određenoj mjeri se primjenjivao i dalje, sve do propasti Mletačke Republike 1797. U ovom svesku donesen je latinski izvornik iz 1265., te kasnije redakcije. Latinski izvornik je uzet iz Hanelovog izdanja, a preveo ga je Antun Cvitanić na hrvatski jezik. Urednik izdanja je Zvonimir Šeparović.

Lastovski statut (Antun Cvitanić, Frane Radić, Josip Lučić), 1994.

Ova knjiga Lastovskog statuta iz 1310. godine s njegovim izmjenama i dopunama tijekom stoljeća sadrži izvorni tekst Statuta u redakciji Frana Radića, prijevod na hrvatski jezik Antuna Cvitanića, te dvije studije: „Prošlost otoka Lastova“ koju je napisao Josip Lučić i „Lastovsko statutarno pravo“ Antuna Cvitanića. Statut je pisan arhaičnim talijanskim i tek neznatno latinskim jezikom. Prožet je riječima slavenskog korijena jer je stanovništvo Lastova hrvatsko još od samog doseljenja, što potvrđuju i prezimena gotovo svih njegovih vijećnika navedenih u Statutu. Njegovim prevođenjem na hrvatski jezik postaje svakome jasno kako su Lastovci uspjeli sačuvati svoju agrarnu samostalnost i svoj patrijarhalni način života izbjegavši kmetsku ovisnost kojoj su podlegli seljaci dubrovačkog kopnenog područja.

LASTOVSKI STATUT

KNJIZEVNI KRUG SPLIT

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Tržišna svakodnevica starog Splita

Od 460 glava splitskog Statuta, njih 23% se u nekoj mjeri odnosi na privredni život grada. Upravljanje nekretninama me osobno manje zanima, ali članci pokazuju pravnu pedantnost i spremnost za novčano kažnjavanje kršitelja zakona, na koje bi se danas dalo ugledati. Glavne teme koje je zanimljivije usporediti sa Statutima drugih jadranskih komunata tiču se proizvodnje i trgovine. Očigledno je da Split komunicira s lukama izvan Jadrana, ali vlasti posebice brinu oko opskrbe posade, dok ne daju detalje o svojim trgovačkim partnerima (za to postoje drugi izvori). Posebnu pozornost Veliko vijeće vodi o nadzoru nad prirodnim resursima i protekcijonizmu (naročito o proizvodnji žita koje je uvijek nedostavno ili o obilnoj proizvodnji vina koje treba zaštititi od stranog uvoza). „Najzabavniji“ dio proučavanja se odnosi na tržišnu svakodnevnicu jer su pojedine obrtničke struke posebice regulirane: pekarnice moraju dobro ispeći kruh ako ne žele biti oglobljene, piljaricama koje predu vunu istovremeno dok prodaju sir razbije se preslica, ribari moraju prodati baš svježu ribu, krčmari moraju otjerati pijance nakon trećeg zvona. Upisane su tarife za pojedine artikle te se vrši kontrola na ispravnim mjerama i utezima prema teološkim spisima o pravednim mjerama.

Dr. sc. Sabine Florence Fabijanec; znanstveni suradnik, Odsjek za povijesne znanosti, Zavod za povijesne i društvene znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

Naime, ekonomija je usko povezana i s vjerskim mentalitetom onog doba, tako da uz radne navike postoje i obavezna slavlja, oko 76 dana, tijekom kojih je privredni život sveden na minimum da bi se dolično mogle slaviti svetkovine.

Odredbe i utjecaj na razvoj splitskih obrtnika

U srednjovjekovnim društvima glavni instrument upravljanja bili su statuti čijim su odredbama gradske vlasti regulirale gotovo sve sfere javnog i privatnog života. Moje izlaganje na ovom skupu bavi se statutarnim odredbama koje su u srednjovjekovnom Splitu regulirale obrtničko poslovanje, a posebno će razmatrati refleksiju tih odredbi u mletačkoj ekonomskoj politici u Splitu 15. stoljeća. Naime, obrtništvo je jedna od najvažnijih privrednih grana u srednjem vijeku i proizvodna djelatnost koja je mogla donositi i veliku financijsku dobit. Stoga bismo očekivali da će gradske vlasti na neki način regulirati obrtničko poslovanje, ulagati u tehnološki razvoj proizvodnih postupaka i usmjeravati izvoz zanatskih proizvoda, no statutarne su odredbe vi-

Tonija Andrić, znanstveni novak-asistent, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

še išle u pravcu sprječavanja korupcije i sukoba interesa te varanja u trgovini obrtničkim proizvodima i sirovinama. Međutim, u prvim stoljećima mletačke vlasti u Splitu situacija se ponešto mijenja. Centralna vlada u Veneciji tada je Splitsanima nametnula monopol na profitabilnije zanatske djelatnosti, primjerice na obrt bojenja tkanina i kasnije na gradnju brodova veli-

ke nosivosti. Ipak, u osnovne proizvodne djelatnosti, što su donosile manje profita, mletačka vlada nije bitnije zadirala pa su u tim obrtnim strukama nastavila vrijediti stara komunalna pravila. Većina se splitskih obrta, prema tome, i u kasnom srednjem vijeku nastavila razvijati stihijski i spontano iako ni tada nije opadala njihova važnost u cjelokupnoj splitskoj ekonomiji.

Split je bio grad rastrošnih patricija i „Kristovih siromaha“

Dr. sc. Zoran Ladić; viši znanstveni suradnik, Odsjek za povijesne znanosti, Zavod za povijesne i društvene znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

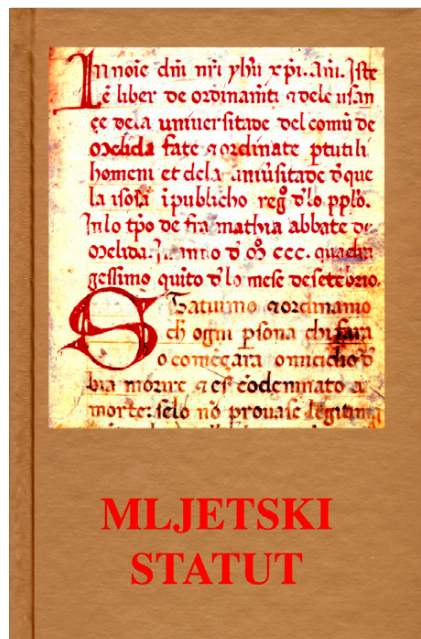
Raznolikost izričaja svakodnevnog života stanovnika srednjovjekovnih gradskih društava danas je zasigurno jedna od tema koje su u središtu istraživačke pozornosti europskih, a u posljednjih dvadesetak godina i hrvatskih povjesničara. Kako u žiži interesa današnje medievistike više nisu samo važna nacionalna politička i vojna zbivanja ili osobe nacionalni simboli, medievisti pažnju posvećuju razmatranjima „malih“ ljudi, žena i muškaraca, koji su svoje mukotrpne dane provodili u nastojanju da osiguraju što bolje materijalne uvjete sebi i svojim obiteljima. Na tom tragu želimo razmotriti neke vidove splitske svakodnevnicke, dakle život gradskog i seoskog stanovništva, u desetljećima neposredno nakon kodificiranja splitskog statuta. Splitska komunata je jedna od onih za koje je sačuvana bogata arhivska

građa koja omogućuje istraživanje svakodnevnog života na ulicama i trgovinama grada, ali i u selima razasutim po distriktu. Prije svega zahvaljujući bilježnicima tog vremena možemo rekonstruirati društveno uređenje Splita od privilegirano staleža patricijata nastanjenog u gotičkim palačama, koji su odjeću i namještaj kupovali u Veneciji do „Kristovih siromaha“ – slomljenih osoba koje su bile intimno pobijedene i nesposobne da se izdignu iz apsolutnog siromaštva. Krećući se gradskim trgovinama, u blizini crkava i uz podosta sreće provodeći noći u milosrdnim ubožnicama paupers Christi su uvijek bili vidljiv podsjetnik na promjenjivost čovjekove sudbine. Raznolikost zanimanja – prije svega obrtničkih, trgovačkih i zemljoradničkih – kojima su Splitsani osiguravali svoju egzistenciju i učinili svoju komunuu praktički samodostat-

nom, kao i raznolikost podrijetla stanovnika pristiglih u Split iz neposrednog zaleđa, udaljene Hrvatske i Ugarske ili pak iz gradova na Apeninskom poluotoku već sredinom 14. stoljeća koji su govorili hrvatskim, talijanskim, ugarskim, francuskim, njemačkim ili latinskim jezikom također je dio splitske svakodnevnicke čije tragove nalazimo u spisima bilježnika. Konačno, univerzum osobne duhovnosti, intime i religioznosti onovremenih Splitsana, a koji su oni vrlo rijetko isticali pred vanjskim svijetom – članovima obitelji, prijateljima ili profesionalnim suradnicima, sakriven je u posljednjim voljama – oporukama stanovnika obaju spolova i iz svih društvenih staleža. Sve spomenuto čini isprave zapisane od bilježnika dragocjenim vrelom za rekonstrukciju svakodnevnog života koji je u osnovi bio određen odredbama statuta.

Dr. sc. Meri Kunčić; znanstvena suradnica, povijest, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb

Mljetski statut (Ante Marinović i Ivo Veselić), 2002.

Ovo je prvo izdanje cjelovitog teksta Mljetskog statuta usvojenog 1345. godine. Nažalost nije sačuvan izvorni primjerak, a ovo izdanje je rađeno prema najstarijem dosad poznatom sačuvanom primjerku iz XV. stoljeća koje je dugo bilo u Beču. Vraćeno je u Hrvatsku dvedesetih godina prošlog stoljeća te je nakon restauracije bilo moguće prirediti ovo izdanje. Statut je pisan arhaičnim talijanskim jezikom lokalne sredine (dalmatsko-romanskim). Pisan je kaligrafskom gotičkom minuskulom XV. stoljeća, na pergameni, obuhvaćajući 70 paginiranih i 9 nepaginiranih listova. Sam tekst na temelju svih poznatih rukopisa priredili su i preveli na hrvatski jezik pravni povjesničari Ante Marinović i Ivo Veselić. O Statutu kao pravnom aktu, te njegovom značenju za pravni položaj Mljeta kao lokalne samouprave u Dubrovačkoj komuni dodana je posebna studija.

Joško Belamarić Studije iz srednjovjekovne i renesansne umjetnosti na Jadranu, svezak II, 2012.

U knjizi je okupljen niz temeljito redigiranih studija i članaka koje je tijekom proteklih 20-tak godina autor objavio u raznim publikacijama uz nekoliko još neobjavljenih. Na tragu svoje prve knjige, Studije iz srednjovjekovne i renesansne umjetnosti na Jadranu, svezak I. (Split 2001.), autor pokazuje raznolikost interesa od antičke umjetnosti sve do praga modernih vremena, od humanističkih prvaka iz renesanse do djelovanja vodećih povjesničara umjetnosti i konzervatora Hrvatske. Značajno mjesto u knjizi zauzimaju posvete prethodnicima (Čvito Fisković, Kruno Prijatelj, Radovan Ivančević, Davor Domančić) kojih se autor smatra nasljednikom. Knjiga je bogato ilustrirana fotografijama i crtežima, te opremljena sažetcima na stranom jeziku i Kazalima.

Joško Belamarić studije iz starije umjetnosti na Jadranu, sv. II.

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Prof. Branka Grbavac; znanstvena novakinja, Odsjek za povijesne znanosti, Zavod za povijesne i društvene znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

Tko su bili prvi splitski javni bilježnici (notari)

Važnost i funkciju javno-bilježničke (notarske) službe u današnjem modernom vremenu nije potrebno posebno isticati, ali svakako treba upozoriti na njezinu povijesnu podlogu koja potječe iz srednjovjekovnih vremena. Institucija notarijata razvijala se stoljećima, a njezini korijeni potječu još iz antičkih vremena.

Tijekom 12. i osobito u 13. stoljeću oživljavanjem rimskog prava i jačanjem komunalnih društava, ona doživljava svoj procvat. U to doba stvara se nova pravna i pismena kultura koja se temeljila na notarijatu, a čiji su krajnji izričaj bili gradski statuti. Od tog doba bilježne privatno-pravnih akata za klijentelu raznih staleža postalo je vrlo prošireno tako da gotovo i nema stanovnika neke komune koji tijekom

svojeg života nije sastavio barem jedan notarski ugovor. Notar je kao nepristran savjetnik i povjerenik svojih stranaka trebao sastaviti ugovor dajući mu značaj vjerodostojne javne isprave koji je bio zajamčen odredbama i sankcijama statuta gradskih komuna, a najčešće je i sam sudjelovao u stručnom uobličavanju istih propisa.

U mom prilogu promatram tko su bile osobe koje su obavljale notarsku službu u Splitu u doba nastanka statuta, iz kojih područja su dolazili, koliko dugo su se zadržavali u splitskoj komuni, po čijoj ovlasti su obavljali službu te uklopljenost akata koje su sastavljali u onodobnu notarsku teoriju, koja se stvarala i predavala na sveučilištima, u prvom redu Bologni i Padovi.

Pristav i bukarij - osobe javne vjere

Dvije su važne srednjovjekovne ustanove javne vjere - pristav i javni notarijat - u pogledu obavljanja javne djelatnosti imale veoma važnu ulogu u pravnom i praktičnom životu grada Splita i njegovih stanovnika. Pristav je osoba čija je usmena izjava uživala javnu vjeru. Kao naša najstarija institucija javne vjere, pristav je slavenskog podrijetla. U pisanim dokumentima pristav se spominje već u doba hrvatske narodne dinastije (oko 1033.) pod nazivom legatus ili nuncius, dok je u latiniziranom obliku pristaldus zabilježen jedno stoljeće poslije. U pojedinim statutima srednjovjekovnih dalmatinskih gradova, pristav se zove bucharium ili bucharius. Splitski statut (knj. II., gl. 56) govori o službi bukarija koju određuje Kurija, a koja se odnosi na njegovo uvođenje stranaka u posjede nekretnina.

Nakon obavljanja posla, pristav u Kuriji daje usmeni iskaz što ga bilježi notar. O drugoj ustanovi javne vjere - javnom notarijatu, odnosno notarskoj kancelariji - u Splitskom se statutu govori kud i kamo više negoli o bukariju. To je razumljivo, jer je služba notarijata bila neophodna za grad i njegovu upravu. Prve splitske dokumente od 20./30.-ih godina 11. st. sastavljaju i pišu primitivni skriptori uzvanju đakona i presbitera splitske Crkve, koji se zbog niskog obrazovanja ne mogu tada nazivati notarima. Do donošenja Garganova statuta 1240. koji je popisao sve stare zakone i običaje grada Splita, završilo je potpuno oblikovanje splitske notarske kancelarije, čiji su notari, poput Tome Arhidakona, klerika Kuma na i drugih, nosili titulu notari imperiali auctoritate, tj. notari po carskoj ovlasti.

Dr. sc. Ante Gulinić; upravitelj u miru, Odsjek za povijesne znanosti, Zavod za povijesne i društvene znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

Vlasništvo nad nekretninama

Prof. dr. sc. Željko Bartulović; pročelnik Katedre za povijest prava i države, Pravni fakultet, Sveučilište u Rijeci

zakupnika zemljišta. Statut sadrži podatke o dosjeloosti (u ovom slučaju točnije gubitnoj zastari), ograničenjima prava vlasništva tj. stjecanja prava nad nekretninama od strane Crkve kako ne bi dolazilo do pretjeranog gomilanja bogatstva u okrilju Crkve. Slično je ograničenje prema kojem stranci ne mogu biti vlasnici nekretnina. Neka pitanja o shvaćanju vlasništva možemo razumjeti iz propisa nasljednog prava. U srednjem vijeku postoji privatno vlasništvo, ali njegov je nositelj više obitelj nego pojedinac, npr. otac obitelji koji samo upravlja obiteljskom imovinom i ne može je otuđivati bez suglasnosti ostalih članova obitelji. Slično je s imovinom žene kojom upravlja muž, ali ne može je otuđiti bez njene suglasnosti. Takva ograničenja postoje u svrhu očuvanja egzistencije obitelji i žene.

Ovakva shvaćanja pokazuju da je Splitski statut značajan pravni dokument koji govori o stoljetnoj pravnoj tradiciji na hrvatskim prostorima kao sjećanju utjecaja mediteranskih kultura (Venecija), istoka (Bizant), zapadnih, germanskih utjecaja (Franci i Langobardi) sa hrvatskim pravnim tradicijama kao nezaobilaznom dijelu europske pravne tradicije.

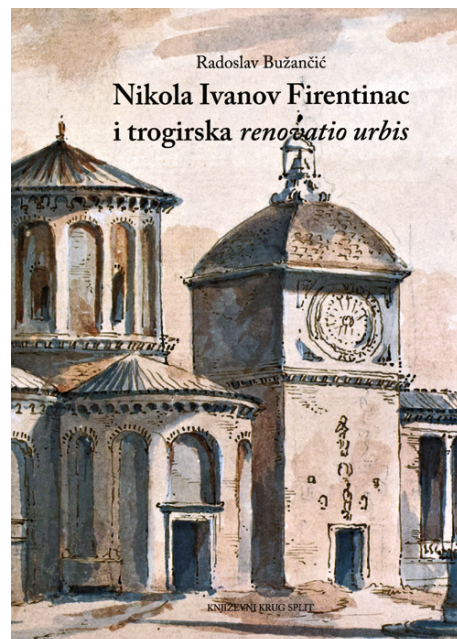

Andro Gabelić: Tri lika ustanka hvarskih pučana, 2012.

Rukopis Andre Gabelića djelo je koje nadopunjuje podatke dosadašnje historiografije o tijeku ustanka hvarskih pučana od 1510. do 1514. godine i daje ocjenu koja je u skladu s rezultatima novih arhivskih istraživanja. Struktura teksta i znanstvenim ciljevima ovaj se rukopis razlikuje od svega što je dosad napisano o ustanku hvarskih pučana i o osobi Matije Ivanića. Svaki čitatelj pratit će sa zanimanjem priču o arhivskim istraživanjima te o oblikovanju i preoblikovanju historiografske predodžbe o povijesnim zbivanjima i njihove ocjene u skladu s novootkrivenim dokumentima. Posebnost ove knjige je što je autor cjelovitu predodžbu o tijeku pučkog ustanka i njegovim ciljevima iznio dovodeći u dijalog stariju literaturu i novootkrivene izvore. Knjiga je opremljena sažecima na stranim jezicima, kazalima i ilustracijama.

Radoslav Bužančić: Nikola Ivanov Firentinac i trogirski renovatio urbis, 2012.

Autor je istražio arhitektonske realizacije koje je kipar, arhitekt i graditelj Nikola Ivanov Firentinac ostvario na glavnome gradskom trgu u drugoj polovini 15. stoljeća. Na temelju analize postavio je tezu prema kojoj je ustanovio veze Nikole Firentinca s ključnim teorijskim korpusom svoga vremena - Albertijevim traktatom o građenju. Osobita vrijednost knjige je identifikacija ranoga razdoblja života Nikole Firentinca, prije dolaska u Dalmaciju, koje je do sada bilo potpuno nepoznato; zatim otkriće teksta L. B. Albertija parafraziranog u knjizi trogirskog humanista Koriolana Cipika i identifikacija arhitektonsko-urbanističkog zahvata provedenog u renesansnom Trogiru. Knjiga je bogato ilustrirana fotografijama, grafičkim priložima i nacrtima koji su sastavni dio teksta.

Komparativna povijest hrvatske književnosti - 15. obljetnica

Piše:

CVIJETA PAVLOVIĆ

Svaka nacionalna kultura voli se podičiti osobitostima vlastite nacionalne književnosti, što je uvijek zanimljiva tema za razgovore i rasprave koliko struke toliko i šire javnosti. Hrvatska kultura posjeduje reprezentativan niz povijesti hrvatske književnosti, koji dokazuje koliko je ta tema privlačila pozornost već u XIX. stoljeću, a privlači i danas. Još od znamenite *Povijesti hrvatske književnosti* Ive Frangeša (1987.) sve su glasnjiji zahtjevi da se povijesni pregledi "umjetnosti riječi" aktivno upotrebljavaju na svim razinama obrazovanja, da ne budu samo taksativni prikazi, da budu "čitki", postavljeni problematski, te djeluju na propitivanje postojećih kanona. Početkom devedestih godina XX. st., kad su samostalnošću Hrvatske stvoreni uvjeti za cjelovitije opise hrvatske književnosti, koji nisu uključivali samo hrvatske geopolitičke granice nego i široku kulturu hrvatskih književnika i hrvatskoga pisma u različitim povijesnim uvjetima i preko suvremenih hrvatskih državnih granica, brzo su se pojavile i nove povijesti hrvatske književnosti (Slobodan Prosperov Novak: *Povijest hrvatske književnosti*, 1996.-2003.; Dubravko Jelčić: *Povijest hrvatske književnosti* 1997.).

Poveznice hrvatske književnosti s najboljom svjetskom

U istom razdoblju sazrela je ideja da povijest nacionalne književnosti ne iscrpljuje potrebe i zanimanje za tako važno poglavlje nacionalne kulture, tj. da je temu potrebno kontekstualizirati i hrvatsku književnost sustavnije istraživati u kontekstu europske i svjetske književnosti, u kojemu je ona imala povijesno vrlo zanimljivu ulogu. Tako je 1998. g. započeo projekt "*Komparativna povijest hrvatske književnosti*" koji je za cilj po-

Idejni začetnici održavanja skupova 'Komparativna povijest hrvatske književnosti' u sklopu 'Knjige Mediterana' o temi hrvatske književnosti u europskom i svjetskom kontekstu bili su akademici Mirko Tomasović i Nenad Cambj, a Književni se krug pokazao najboljim mogućim domaćinom skupa

stavio istraživanje dosad nedovoljno proučenih poveznica koje hrvatsku književnost i kulturu umrežuju u najviše domete svjetskih umjetničkih ostvarenja.

Kao najbolji mogući domaćin godišnjim okupljanjima istraživača i prikupljanjima rezultata pokazao se Književni krug Split koji je u sklopu "Knjige Mediterana" po naravi svoje kulturne djelatnosti pružio okrilje proučavanju hrvatske riječi upravo u Splitu, gradu koji kontinuitetom hrvatske kulture riječi od srednjega vijeka i renesanse do danas predstavlja važno sjecište europskih kulturnih strujanja, u gradu koji je jedan od najvažnijih hrvatskih gradova Mediterana, koji je morskim i kopnenim putevima otvoren prema cijelom svijetu, a i u gradu u kojemu

je sveučilišna djelatnost u usponu.

Suradnici - najznačajniji hrvatski komparatisti i kulturolozi

"Knjiga Mediterana" kao važna godišnja manifestacija hrvatske kulture nudi javnosti dvostruke sadržaje, s jedne strane važnu produkciju i promociju knjiga, a s druge strane ona je jedno od najvažnijih susretništa znanstvenika i stručnjaka koji procjenjuju važnost i ulogu kulture knjige i književnosti. Idejni začetnici održavanja godišnjih znanstvenih skupova "*Komparativna povijest hrvatske književnosti*" u sklopu "Knjige Mediterana" na temu hrvatske književnosti u europskom i svjetskom kontekstu bili su akademici Mirko Tomasović i Nenad Cambj, a koliko se nji-

hova procjena važnosti teme pokazala uspješnom, pokazuje velik broj suradnika na projektu, koji uspješno traje već petnaest godina, i na kojemu su se kao najuži suradnici izmjenjivali najznačajniji proučavatelji komparativne književnosti i kulturologije: Gordana Slabinac, Ante Peterlić, Milivoj Solar, Pavao Pavličić, Zoran Kravar, Boris Senker, Andrea Zlatar-Violčić, Dean Duda, Slaven Jurić, Cvijeta Pavlović, Nikica Gilić itd. Svi oni nastoje redovito svake godine okupiti probane znanstvenike koji izvješćuju o svojim istraživanjima hrvatske književnosti na unaprijed zadane teme, a rezultati istraživanja redovito se objavljuju u nizu zbornika "*Komparativna povijest hrvatske književnosti*" čiji su urednici u zadnjih nekoliko brojeva Cvijeta Pavlović (Zagreb), Vinka

Glunčić-Bužančić (Split) i Andrea Meyer-Fraatz (Jena).

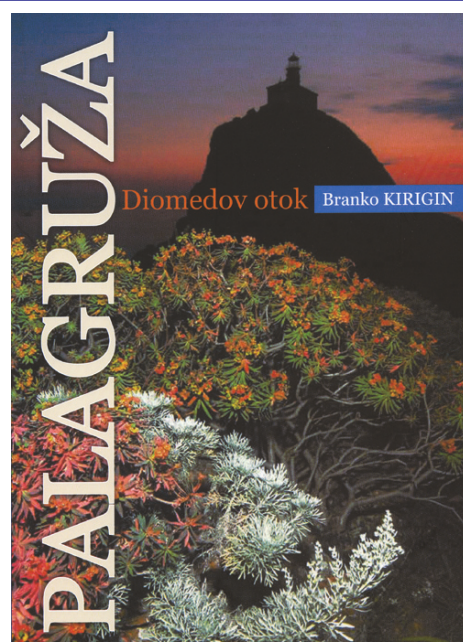
Ovogodišnji skup posvećen Krleži

Skup je postao poprištem usporedbi aktualnih istraživanja hrvatskih komparatista sa Sveučilišta u Zagrebu, Rijeci, Zadru, Splitu, Dubrovniku i Osijeku te stranih slavišta i komparatista diljem svijeta (Sjedinjene Američke Države, Španjolska, Francuska, Njemačka, Austrija, Slovačka, Mađarska, Italija, Slovenija, Bosna i Hercegovina, Rusija i dr.). Zanimljivost tema i kontinuitet skupa, a ponajprije visoka razina rada i učinka, pridonijela je da je skup ubrzo postao poznat široj znanstvenoj javnosti te brojni istraživači nastoje svojim radovima zaslužiti pozivnicu za Split. Budući da nije zamišljen kao opći skup, nego svoja istraživanja usmjeruje na ograničen broj sudionika, promišljene uže teme i unaprijed određene ciljeve, na njega dolaze znanstvenici koji su trenutno najistaknutiji autori u proučavanju odabranih tema, kao i oni koji su spremno prihvatili provesti godinu dana istraživanja ciljanih sadržaja. Dosadašnje teme kretale su se od kronološkoga pregleda komparativne povijesti hrvatske književnosti i kulture XIX., XX. i XXI. stoljeća, preko problemskih odnosa poetike i politike kulture (*Istodobnost raznodobnog. Tekst i povijesni ritmovi; Romantizam - ilirizam - preporod; Poetika i politika kulture nakon 1910. g.*) do istraživanja opusa pojedinih hrvatskih klasika (Marin Držić, Vladimir Nator, Ranko Marinković). Ove godine skup je posvećen Miroslavu Krleži u dosad neobrađenom aspektu: (*Ne)pročitani Krleža. Od teksta do popularne predodžbe*. I početkom XXI. st. zanimanje za djelo i život Miroslava Krleže je veliko, te pruža nov poticaj za revidiranje brojnih uvriježenih predodžbi o njegovim tekstovima. Čitanje Krleže moguće je u najrazličitijim teorijskim, teatrološkim,

književnopovijesnim i ideološko-političkim ključevima, pa će skup uglednih znanstvenika provjeriti kojim se čitanjima opus ovoga pisca najčešće podvrgava u novijoj hrvatskoj i inozemnoj recepciji. Nakon prošlogodišnjega niza prigodnih skupova posvećenih Krleži u Osijeku, Zagrebu i drugim gradovima, u kojima se obilježila 30. obljetnica Krležine smrti, ove se 2012. godine i Split priključio proslavljanju opusa klasika, koji je brojne izvedbe svojih tekstova doživio upravo na pozornicama ovoga grada, kao i diljem Mediterana.

'Verba volant, scripta manent'

Nakon simpozijске provjere javnih izlaganja, najvrjedniji rezultati istraživanja bit će objavljeni iduće 2013. g. u 15. zborniku niza *Komparativna povijest hrvatske književnosti*, kojim će se obilježiti i 120. godišnjica Krležina rođenja. *Verba volant, scripta manent*: stoga se riječi izgovorene na znanstvenom skupu komparatista redovito prenose u tiskani oblik uz prigodne promocije. Zbornici *Komparativna povijest hrvatske književnosti* postali su redoviti godišnjaci, na dobrom glasu u inozemstvu i na hrvatskim sveučilištima, i na trajnom raspolaganju svim budućim istraživačima, a često se traži i "broj više". Zbornici su ponudeni ne samo u prostorijama Književnoga kruga Split, nego na godišnjim skupovima, koji su, iako organizirani kao "pozvani skupovi" sprobanim istraživačima, s druge strane otvoreni svim zainteresiranim slušateljima, stručnjacima i amaterima, učenicima, studentima, ljubiteljima hrvatske književnosti, kazališta i filma, koji se na skupu mogu pobliže upoznati sa suvremenim dostignućima znanosti o književnosti, prelistati i nabaviti vrijedne knjige, i aktivno se uključiti u plodonosne rasprave koje prate svaki splitski skup komparatista.

Branko Kirigin: *Palagruža – Diomedov otok: Besida o Palagruži*, 2012.

Ovo je knjiga starinskog naslova i izričaja, a moderne, neobvezne strukture u kojoj je autor na jednostavan i pedantan način nastojao prikazati sve važno i naizgled nevažno o našem najudaljenijem otoku. Kao istraživač i arheolog Branko Kirigin nas je poučio o povijesti europskih civilizacija, arheoloških spoznaja, općih i jedinstvenih otkrića, zatim nas je proveo po važnim točkama mediteranskih i jadranskih obala i doveo nas do središta jadranskog mikrokozmosa – do Palagruže. Palagruža svjedoči da su sve bitne sastavnice života jednake u neolitiku i danas: geografija, meteorologija, mjesto u jadranskom sustavu, otok kao takav, biljni pokrov, životinje, ribe u moru... Knjiga Palagruža je opremljena sa 150 grafičkih priloga, fotografija i karata.

Drago Pavić: *Pomorsko osiguranje: Pravo i praksa*, 2012.

U knjizi je cjelovito prikazan i objašnjen sustav pravnih normi pomorskog osiguranja, specifični instituti toga prava kao i odgovarajuća poslovna praksa. Osim općeg dijela o ugovoru o osiguranju u posebnom je dijelu opširno obrađeno: osiguranje robe, osiguranje plovniha objekata, osiguranje vozarine i osiguranje od odgovornosti. Obrada se temelji na hrvatskom pravu, uz poredbenopravni prikaz, standardnim uvjetima pomorskog osiguranja, uključujući i najnovije rezultate u razvoju prava pomorskog osiguranja legislativnog i autonomnog podrijetla. Radi cjelovitosti obrade sustava transportnih osiguranja, knjiga sadrži i prikaz osnova kopnenog i zračnog transportnog osiguranja. Namjena je knjige da služi kao priručnik za nove doktorske i specijalističke studije te za praktičare u branši osiguranja.

700 GODINA SPLITSKOGA STATUTA

Splitski statut iz 1312. godine, povijest i pravo

Međunarodni znanstveni skup u Muzeju grada Splita, Papalićeva 1., raspored izlaganja

PONEDJELJAK, 24. rujna

8.00 sati: Početak međunarodnoga znanstvenoga skupa Dobrodošlica organizatora: **Željko Radić**
Pozdravna riječ predsjednika Republike Hrvatske **Ive Josipovića**
Pozdravna riječ rektora Sveučilišta u Splitu **Ivana Pavića**
Otvorenje izložbe: STATUT GRADA SPLITA. RUKOPISI I TISKANA IZDANJA (**Arsen Duplančić**)

Uvodno predavanje **Tomislava Raukara**: *Srednjovjekovni Split i Percevalov statut iz 1312. godine*

PRVO ZASJEDANJE

Thomas Simon (Beč): *Opće značenje srednjovjekovnih gradskih statuta kao dio europske povijesti zakonodavstva*
Massimo Meccarelli (Macerata): *Autonomija prava i gradski statuti u pravnom poretku kasnog srednje vijeka*
Nenad Cambj (Split): *Salona, Lukan, Split, Dioklecijan, Toma Arhidakon i Splitski statut*
Nella Lonza (Dubrovnik): *Ars gubernandi: tehnika upravljanja u Splitu sredinom XIV. stoljeća*
Mirjana Matijević Sokol (Zagreb): *Od kapitulara Gargana de Arcindisa do Percevalova statuta*
Zdenka Janeković Roemer (Dubrovnik): *Splitski statut:*

Ogledalo razvoja komune
Ludwig Steindorff (Kiel): *Pravo kao sredstvo stvaranja gradskog identiteta. Slučaj dalmatinskih gradova*
Darko Darovec (Kopar): *Slovani iz XIII. stoljetja v Koprskem statutu*
Claudia Storti (Milano): *Lombardski zakoni iz XIV. stoljeća između običaja i zakona kneza*
Nicoletta Sarti (Bologna): *Politika i normativna tradicija: boloneška statutar na paradigma u kasnom srednjem vijeku*
Katalin Szende (Budimpešta): *Samouprava ili kraljeva zapovijed? Statuti i gradske ovlasti u Dalmaciji i u „Karpatskom bazenu“ u XIII. i početkom XIV. stoljeća*
Ermanno Orlando (Venecija): *Onkraj statuta. Pravni i administrativni poreci između Splita i Venecije*

DRUGO ZASJEDANJE

16.30 sati: **Anamari Petranović** (Rijeka): *Rimska spona Splitskoga i Riječkoga statuta*
Ivan Basić (Split): *Predstatutar no doba splitske prošlosti: nacrt upravne strukture*
Marko Petrak (Zagreb): *Ius suum unicuique tributant. Shvaćanje pravednosti u proemiju Statuta grada Splita*
Nina Kršljanin (Beograd): *Ostvarivanje prava po Splitskom statutu*
Mirko Sardelić (Zagreb): *Sigurnost grada Splita i njegovih*

građana prema Statutu iz 1312.
Vilma Pezelj (Split): *Pravni položaj žene u Splitskom statutu 1312.*
Zrinka Erent Sunko (Zagreb): *Povijesno-pravni položaj žene u svjetlu određenja Statuta grada Ancone*
Danko Zelić (Zagreb): *Srednjovjekovni komunalni statuti i urbanističke cjeline dalmatinskih gradova kao povijesni spomenici*
Joško Belamarić (Split): *Kuća u Splitskom statutu – građenje, održavanje, rušenje*
Gorana Staničić (Split): *Nasljedno pravo od Dioklecijana do Splitskog statuta*

UTORAK, 25. rujna

TREĆE ZASJEDANJE

8.00 sati: **Vicko Kapitanović** (Split): *Komunalno zakonodavstvo i vjerski život u Dalmaciji do pada Mletačke Republike*
Željko Radić i **Marija Štambuk Šunjić** (Split): *Rimsko-kanonski postupak i splitsko statutar no pravo*
Jadranka Neralić (Zagreb): *Put do crkvene nadarbine: srednjovjekovno kanonsko pravo i statuti dalmatinskih gradova*
Sabine Florence Fabijanec (Zagreb): *Od zemlje do mora preko gradske vreve: ekonomska splitska stvarnost prema gradskom Statutu*
Tonija Andrić (Split): *Statutar na regulacija obrtničkog poslovanja u svjetlu mletačke ekonomske politike u Splitu sredinom XV. stoljeća*
Meri Kunčić i **Zoran Ladić** (Zagreb): *Neki aspekti društvenog, svakodnevnog i religioznog života u splitskoj komuni u XIV. stoljeću na temelju analize bilježničkih spisa*
Branka Grbavac (Zagreb): *Splitski javni notarijat u vrijeme nastanka statuta*
Rasprava
Ante Gulin (Zagreb): *Javna vjera pristava/bukarija i javni notarijat u Splitskom statutu iz 1312. godine*
Mirela Šarac (Split): *Uzajmljivanje uz kamate kao pokuda i poluga u Statutu splitske komune iz 1312.*
Željko Bartulović (Rijeka): *Neka pitanja srednjovjekovnog vlasništva u Splitskom statutu*
Ivana Jaramaz Reskušić (Zagreb): *Novčano kažnjavanje u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima: Šibenik i Split*
Arsen Duplančić (Split): *Pokušaji objavljivanja Splitskog statuta u XVII. i XVIII. stoljeću i redakcija Petra Luposignolija*
Miro Gardaš (Osijek): *Komorski vlastelinski sud u Osijeku*
Elvira Šarić Kostić (Split): *Muzejski predmeti kao historiografski izvor – primjeri u Muzeju grada Splita*

NEDJELJA, 23. rujna

Zavod HAZU (Trg braće Radića 7)
19.30 h **Drago Pavić**, *Pomorsko osiguranje. Pravo i praksa*, Književni krug Split, 2012. **Domaćin**: Davorin Rudolf. **Govore**: Davorin Rudolf, Dragan Bolanča, Ivo Grabovac i autor.

PONEDJELJAK, 24. rujna

Zavod HAZU (Trg braće Radića 7)
18.30 h Zbornik: **KAČIĆ**, *Zbornik u čast Emilija Marina*, Franjevačka provincija; *Zbornik Kačić*, Split, 2009.-2011. **Domaćin**: Marko Trogrlić. **Govore**: Mirjana Matijević Sokol, Radoslav Tomić, Hrvatin Gabrijel Jurišić i Emilio Marin.

19.30 h **Vicko Kapitanović**: *Povijesna vrela i pomoćne znanosti*, Filozofski fakultet, Split, 2011. **Domaćin**: Josip Vrandečić. **Govore**: Mirjana Matijević Sokol, Milko Brković i autor; *Zbornik Stijepa Obada*, Filozofski fakultet Split i Sveučilište Zadar, Split-Zadar, 2011. **Domaćin**: Marko Trogrlić. **Govore**: Josip Vrandečić, Ante Bralić i Stijepo Obad.

UTORAK, 25. rujna

Zavod HAZU (Trg braće Radića 7)
18.00 h: **Fra Luka Vladi-**

Promocije publikacija na 23. Knjizi Mediterana

mirović, *Neretvanski pregalc* (1718.–1788.), *Izabrana djela*, **Jozo Marević** (prir.), Marka, Velika Gorica, 2011. **Domaćin**: Nenad Cambj. **Govore**: Nikša Stančić, Hrvatin Gabrijel Jurišić i Jozo Marević.

19.00 h: **Ante Gulin**: *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru*, HAZU, 2011. **Domaćin**: Nenad Cambj. **Govore**: Tomislav Raukar, Vicko Kapitanović i autor.

20.00 h Predstavljanje knji-

ge: **Andro Gabelić**, *Tri sadržaja Ivanićeva ustanka*, Književni krug Split, 2012. **Domaćin**: Nenad Cambj. **Govore**: Nikša Stančić, Tomislav Raukar i autor.

Župna crkva, Kaštel Sućurac
19.30 h Predstavljanje knjige: »Pisni« **Atanazija Jurjevića** iz 1635. godine, Udruga hrvatskih himnologa »Pavao Štoos«, Zagreb, 2011. **Domaćin**: Nikola Buble. **Govore**: Nikola Buble, Ema-

nuel Petrov, Zlatko Pavetić i mo. Miho Demović.

SRIJEDA, 26. rujna

Zavod HAZU (Trg braće Radića 7)
12.00 h: **Darko Vlahović**, *Hrvatski maritimni turistički kapital*, Netgen, Zagreb, 2012. **Domaćin**: Joško Božanić. **Govore**: Joško Božanić, Tin Kolumbić, Josip Botteri Dini i autor.

18.30 h: **Tradicijsko crkveno pučko pjevanje u Franjevačkoj provinciji Presvetoga Otkupitelja**, Franjevačka provincija – *Zbornik Kačić*, Split, 2011. **Domaćin**: Bratislav Lučin. **Govore**: Hana Breko Kustura, Stipica Grgat, Željko Tolić i Ante Akrap. Predstavljanje će biti popraćeno napjevima.

19.30 h **Izdavaštvo otoka Korčule**: *Od jematve do jematve*, Gradski muzej Korčula, 2012. **Domaćin**: Ivo Grabovac. **Govore**: Tonko Barčot, Anita Borovina, Nikolina Borovina, Zvonimir Maštrović i Sani Sardelić.

20.30 h: **Branko Kirigin**, *Palagruža*, Književni krug Split, 2012. **Domaćin**: Joško

Božanić. **Govore**: Ivo Babić, Joško Božanić i autor.

ČETVRTAK, 27. rujna

Zavod HAZU (Trg braće Radića 7)
18.00 h **Darko Gulin**, *Ratna luka Šibenik*, Gradska knjižnica Juraj Šižgorić, Šibenik, 2011. **Domaćin**: Bratislav Lučin. **Govore**: Gordana Tudor, Viližam Lakić i autor.

19.00 h **Milan i Đenko Ivanišević**, *Katastar Solina i okolice u godini 1831.*, Nakladnik Milan Ivanišević, Split, 2011. **Domaćin**: Arsen Duplančić. **Govore**: Franko Oreb i Arsen Duplančić.

20.00 h: **Dražen Grgurević**, *Renesansni perivoji Lacija i Toskane i njihov utjecaj u Dalmaciji*, Vlastita naklada, Split, 2012. **Domaćin**: Joško Belamarić. **Govore**: Stanko Balić, Joško Belamarić i autor.

PETAK, 28. rujna

Zavod HAZU (Trg braće Radića 7)
18.00 h **Tonči Petrasov Marović**, *Sram i Strah*, Profil, Za-

greb, 2012. **Domaćin**: Bratislav Lučin. **Govore**: Tonko Maroević i Maja Profuntar.

19.00 h *Izdanja Matice hrvatske Dubrovnik*: **Luko Paljetak**, *Dubrovnik moj grad*; **Serafino Razzi**, *Povijest Dubrovnika*; *Slikovnice o znamenitim dubrovčanima* (Miho Pracat, Marin Držić, Ruđer Bošković i Cvijeta Zuzorić). **Domaćin**: Ivan Mimica. **Govore**: Anamarija i Luko Paljetak, Ivana Burdelez i Rudolf Pater.

20.30 h: **Joško Belamarić**, *Studije iz starije umjetnosti na Jadranu, II*, Književni krug Split, 2012. **Domaćin**: Ivan Mimica. **Govore**: Milan Pelc, Josip Vrandečić i autor.

SUBOTA, 29. rujna

Zavod HAZU (Trg braće Radića 7)
18.30 h: **Radoslav Bužančić**, *Nikola Ivanov Fiorentinac i trogirska renovatio urbis*, Književni krug Split, 2012. **Domaćin**: Nenad Cambj. **Govore**: Jadranka Neralić, Predrag Marković i autor.

19.30 h: **Plinije Stariji**, *Povijest antičke umjetnosti*, prev. Uroš Pasini i **Ante Podrug**, prir. Nenad Cambj, Književni krug Split, 2012. **Domaćin**: Nenad Cambj. **Govore**: Nenad Cambj, Ante Podrug i Dražen Maršić.